

Gjennomgang av tilskuddsordningen for friskoler for funksjonshemmede

Utarbeidet på oppdrag for Utdanningsdirektoratet

Knowledge for a better society

Oxford Research provide knowledge for a better society by combining our competence in research, strategy and communication.

We carry out analysis and evaluations across a number of thematic fields including industry- and regional development, welfare policies, labour market and education issues, as well as research- and innovation systems.

We also facilitate implementation- and change processes based on the outcome of our analysis and evaluations.

Oxford Research was established in 1995 and is part of Oxford Group. We have offices in Denmark, Norway, Sweden, Finland, Latvia, and in Belgium (Brussels).

Oxford Research AS

Østre Strandgate 1
4610 Kristiansand
Norway
(+47) 40 00 57 93
post@oxford.no
www.oxford.no

Oppdragsgiver

Utdanningsdirektoratet

Prosjektperiode

Juni 2019 – mai 2020

Prosjektteam

Sjefsanalytiker Stine Meltevik
Senioranalytiker Bernhard Weigel
Analytiker Ingeborg Elgersma
Adm.dir. Rune Stiberg-Jamt
Sjefsanalytiker Tor Egil Viblemo

The venn-diagram is a stylistic representation of Oxford Research efforts to combine competence in research, strategy and communication, in providing knowledge for a better society.

Forord

Oxford Research har på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet gjennomført prosjektet «Gjennomgang av tilskuddsordningen for friskoler for funksjonshemmede». Gjennomgangen gir kunnskap om skolene og elevgrunnlaget ved skolene som får tilskudd gjennom ordningen «Tilskuddsordningen for friskoler for funksjonshemmede». Ordningen er rettet mot skoler som er godkjent etter friskoleloven § 2-1 f, særskilt tilrettelagt opplæring for funksjonshemmede. Prosjektet er gjennomført med stor grad av involvering fra skolene.

Rapporten baserer seg på kartleggingsskjema som skolene har fylt ut, en spørreundersøkelse til elevene/foreldre, intervju med fylkeskommuner og andre relevante aktører og dybdeintervju med rektor og lærere ved skolene godkjent under ordningen. Dette er viktig å understreke, da enkelte av problemstillingene slik de er formulert, kan tolkes som at det gjøres en konkret sammenlikning av bokstav f-skolene med den offentlige skolen eller andre friskoler. Det foreligger imidlertid ingen faglig sammenlikning av tilbudene – og i den grad de kontrasteres, er dette basert på bokstav-f skolenes og elevenes (foresattes) egenvurdering.

I denne gjennomgangen har vi i samråd med Utdanningsdirektoratet valgt å støtte oss på lovteksten og vil i det følgende omtale skolene og elevene som henholdsvis:

I omtale av skolene	I omtale av elevene
Skoler for nokså ressurskrevende elever	Nokså ressurskrevende elever
Skoler for særlig ressurskrevende elever	Særlig ressurskrevende elever

Når vi omtaler samtlige skoler under denne tilskuddsordningen, bruker vi betegnelsen bokstav f-skoler. Oxford Research vil imidlertid påpeke at begrepsbruken i loven og den som følger av denne, kan oppleves som utdatert, stigmatiserende og – som denne gjennomgangen viser – lite presis. Dette gjelder spesielt elev-begrepene hvor vi finner store variasjoner i behovet for tilpassing, samt en rekke tilfeller der lovens bruk av «funksjonshemming» ikke er passende.

Kapittel 1 presenterer våre overordnede refleksjoner. Kapittel 2 presenterer kort tilskuddsordningen, problemstillingene, metode og gjennomføring. Kapittel 3 er det mest omfattende kapitlet i rapporten og omhandler sentrale kjennetegn ved samtlige av problemstillingene gjennomgangen har tatt for seg.

Vi vil takke samtlige skoler for stor velvilje i innhenting av informasjon og data som denne gjennomgangen bygger på. Skolene har også bidratt med nyttige innspill i involveringsmøtene som har inngått som en del av gjennomgangen. Videre vil vi takke Utdanningsdirektoratet for oppdraget og god dialog underveis.

På vegne av prosjektteamet

Stine Meltevik, prosjektleder

Kristiansand 1. mai 2020

Innholdsfortegnelse

1. Oppsummering og overordnede refleksjoner	1
1.1 Overordnede refleksjoner	5
1.2 Avsluttende betraktninger	10
2. Om oppdraget	15
2.1 Om ordningen og skolene	15
2.2 Problemstillinger	18
2.3 Metode og gjennomføring	19
2.4 Involvering	22
3. Sentrale kjennetegn	23
3.1 Kjennetegn ved elevene	23
3.2 Inntak av elever	35
3.3 Opplæringen	50
3.4 Spesialundervisning	60
3.5 Hvordan tilskuddsmidlene brukes	63
4. Vedlegg	73
4.1 Omfang av samarbeidet med andre aktører	73
4.2 Hva slags erfaring har elevene med den offentlige skolen?	76

Figurer

Figur 1: Ulike nivåer av forskjeller mellom skolene	6
Figur 2: Om (fylkes)kommunale midler på toppen av tilskuddssatsen fra Utdanningsdirektoratet	8
Figur 3: Geografisk spredning	
Figur 4: Frekvensfordeling for antall elever per alder.	24
Figur 5: Hva definerer elevenes behov?	
Figur 6: Ord brukt av nokså ressurskrevende elever	28
Figur 7: Ord brukt av særlig ressurskrevende elever	28
Figur 8: Utformer av elevens dokumentasjon ved inntaket av eleven – svar fra elev eller foresatte	40
Figur 9: Søkertall til videregående skoleplasser ved skolene	42
Figur 10: Søkertall til grunnskoleplasser ved skolene	43
Figur 11: Fordeling av svar på spørsmålet «Hvordan fikk du/ dere høre om skolen?»	44
Figur 12: Fordeling på elevsurveyspørsmålet «Var denne skolen deres førstevalg?»	45
Figur 13: Fordeling på svar på spørsmålet «Hva var de viktigste grunnene til at du/ dere valgte denne skolen istedenfor den offentlige skolen?»	46
Figur 14: Gjennomsnittlig tidspunkt for siste vurdering for elev per skole	50
Figur 15: Hvilken rett til videregående opplæring eleven er tatt inn på.	51
Figur 16: Prosentandel av elevene som har benyttet seg av retten til et omvalg	52
Figur 17: Fordelingen av elevenes fortid i offentlig skole, etter trinn eleven går på nå. Grunnlagstall finnes i vedlegg 5.1.1	55
Figur 18: Om eleven har gått på den offentlige skolen før, etter godkjenningssats. (Grunnlagstall finnes i vedlegg 4.1.1. Kategoriene er slått sammen.)	56
Figur 19: Gjennomsnittssvar på spørsmål om hvor fornøyd eleven er med skolens tilrettelegging. Antall respondenter i dataetiketter.	59
Figur 20: Andel elever med enkeltvedtak om spesialundervisning	61
Figur 21: Variasjon i andel elever med spesialundervisning	61
Figur 22: Økonomiforskriften regulerer tilleggsvirksomhet	63
Figur 23: Fordeling lønnskostnader i prosent av driftsutgifter i 2015, 2016 og 2017.	65
Figur 24: Årsresultat i 1000 kr for Ljabruskolen, Soon Sjøskole, Østerbo videregående skole og Signo grunn- og videregående skole	66
Figur 25: Årsresultat for Abr videregående skole, Øvrebø videregående skole, Briskeby videregående skole, Hop videregående skole og Momo Waldorfskole.	67
Figur 26: Årsresultat for Steinerskolen på Hedemarken, Steinerskolen på Skjold, Krokeide videregående skole, Steinerskolen på Rotvoll, Aglo videregående skole og Seiersborg videregående skole	67
Figur 27: Forskrift til opplæringsloven om inntak	70

Tabeller

Tabell 1: Problemstillinger og sammendrag	1
Tabell 2: Problemstillingene i dette oppdraget.....	18
Tabell 3: Elevene, fordelt på utdanningsprogram i videregående trinn	25
Tabell 4: Eksempler på skolene for nokså ressurskrevende elever sine redegjørelser for elevens behov for å gå på skolen	30
Tabell 5: Kjennetegn på nokså ressurskrevende elever med minst og med størst tilretteleggingsbehov – skolenes egne refleksjoner	31
Tabell 6: Eksempler på skolene for særlig ressurskrevende elever sine redegjørelser for elevenes behov for å gå på skolen.....	32
Tabell 7: Kjennetegn på særlig ressurskrevende elever med minst og med størst tilretteleggingsbehov – skolenes egne refleksjoner	33
Tabell 8: Aktører som har utstedt dokumentasjon som legges til grunn ved inntak	37
Tabell 9: Utsteder av elevens dokumentasjon ved inntak, rapportering fra skolene.	38
Tabell 10: Skolenes vurdering av presisjonen i dokumentasjon av elevenes tilretteleggingsbehov	41
Tabell 11: Trinn eller år eleven gikk på da vedtak om utvidet rett ble fattet	52
Tabell 12: Tilskuddssatser til andre friskoler enn bokstav f-skoler	69
Tabell 13: Samarbeid om inntak	73
Tabell 14: Samarbeid om opplæringen	74
Tabell 15: Samarbeid om videre studier eller arbeid	75
Tabell 16: Spørreundersøkelse til elever og foresatte – hvorvidt eleven har gått på en annen skole før bokstav f-skolen. Antall og andel (prosent)	76

1. Oppsummering og overordnede refleksjoner

Denne gjennomgangen belyser en rekke sentrale kjennetegn ved skolene som mottar tilskudd under tilskuddsordningen for friskoler for funksjonshemmede. Gjennomgangen viser stor variasjon på de forholdene som er belyst. I dette kapittelet presenterer vi noen refleksjoner og betraktninger på ordningen, basert på gjennomgangen. Overordnet fremstår bokstav f-skolene som viktige for elevene og tilskuddsordningen fremstår som viktig for skolene.

I tabellen under tar vi for oss de mest sentrale problemstillingene som rapporten belyser.

Tabell 1: Problemstillinger og sammendrag

Tematikk	Problemstillinger	Sammendrag
Kjennetegn ved elevene	Hvilke utdanningsprogrammer tilbys elevene?	På skolene for særlig ressurskrevende elever går elevene hovedsakelig på hverdagslivs- og arbeidslivtrening. På skolene for nokså ressurskrevende elever går elevene i hovedsak på yrkesfag.
	Hva kjennetegner nokså ressurskrevende elever med høyest og lavest tilretteleggingsbehov?	Eleven med lavest tilretteleggingsbehov beskrives som «motivert, har ikke behov for spesialundervisning og følger ordinær læreplan». Eleven med høyest tilretteleggingsbehov beskrives å mangle motivasjon, har behov for spesialundervisning, er fysisk utagerende og har omfattende historikk i offentlig hjelpeapparat.
	Hva kjennetegner særlig ressurskrevende elever med høyest og lavest tilretteleggingsbehov?	Eleven med lavest tilretteleggingsbehov får hjelp i en liten gruppe og har vedtak om spesialundervisning, eleven forstår sine vansker og kan følge ordinær undervisning i enkelte fag. Eleven med høyest tilretteleggingsbehov trenger 1-2 voksne rund seg hele dagen, har behov for skjerming, har omfattende kognitive og faglige vansker og har stort bistandsbehov utenom undervisningssituasjoner.
	Hva skiller nokså ressurskrevende og særlig ressurskrevende elever?	Elevene skiller seg på evne til å følge læreplanen, behov for spesialundervisning, funksjonsnivå i grupper, grad av tilrettelegging, og krav til skolen (lokaler, personaltetthet og skolestørrelse).

Tematikk	Problemstillinger	Sammendrag
Inntak av elever	Hvilken dokumentasjon legger skolen til grunn for inntaket?	PPT utsteder oftest dokumentasjonen som skolen vurderer til å kvalifisere som inntak. PPT utsteder oftere dokumentasjon til særlig ressurskrevende elever enn til nokså ressurskrevende elever. Fastlege og psykolog eller psykologspesialist utsteder også dokumentasjon til mange av elevene. For øvrig vektlegger noen skoler elevens behov for tilrettelagt opplæring, mens andre skoler vektlegger elevens lærevansker. Hvorvidt dette er et bevisst valg eller konsekvens av manglende bevissthet, vites ikke.
	Hvordan vurderer skolene kvaliteten på dokumentasjonen fra kompetent instans?	Skolene for særlig ressurskrevende elever er mer positive til kvaliteten på dokumentasjonen enn skolene for nokså ressurskrevende elever, men skoler for særlig ressurskrevende elever er oftere i kontakt med hjelpeapparatet for å utdype dokumentasjonen.
	Hvordan er søkertallene til skolene?	Skolene hadde en økning i søkermassen fra 2016 til 2017, men hadde en svak nedgang i 2018.
	Hvordan prioriterer skolene mellom søkere?	Ungdomsrett prioriteres foran voksenrett og ingen rett. Hvordan skolene markedsfører tilbudet sitt har større utslag på elevmassens sammensetting enn hvordan skolene prioriterer søkere.
	Hvordan får elevene høre om skolen?	Elevene får oftest høre om skolene gjennom en bekjent. Svært vanlig er det også at elevene får høre om skolen gjennom PPT, NAV eller annen offentlig aktør.
	Hvorfor velger eleven eller foresatte skolene?	Over 9 av 10 elever/ foresatte svarer at skolen var deres førstevalg. 8 av 10 elever/ foresatte svarer at de har valgt skolen fordi den tilrettelagte «for sånne som meg».
	Gjør skolen systematisk vurderinger av elevenes tilretteleggingsbehov etter inntak?	De fleste skolene gjør dette. Det skjer gjerne i form av tester og prøver (hørselsprøver, kartleggingsprøver), i klasseråd, i oppfølgingssamtaler med elevene, og på regelmessige møter med lærere og ansatte ved

Tematikk	Problemstillinger	Sammendrag
	Foreligger det oppdatert dokumentasjon om elevene?	skolen. Noen skoler har også regelmessige møter med PPT, der elevenes behov drøftes. Siste dokumentasjon på eleven er for medianeleven rundt ett år gammel. Det er stor variasjon mellom skolene. Enkelte skoler forteller at de har avtale med lokalt PPT om hvor ofte sakkyndig vurdering skal utstedes.
Gjennomføring av skoleløpet	Hvor stor andel har vedtak om utvidet skolerett og når i løpet ble dette fattet? Hvor stor andel har benyttet seg av retten til et omvalg? Hvordan er gjennomføringsgraden ved skolene? Hva gjør skolene ekstra for gjennomføring av skoleløpet for elevene? Hva slags erfaring har elevene med den offentlige skolen?	På skoler for særlig ressurskrevende elever har nesten fire av 10 et vedtak om utvidet rett. På skoler for nokså ressurskrevende elever er dette under én av 20. Vedtaket er oftest fattet på slutten av skoleløpet (og ikke på Vg1 eller Vg2) Rundt én av fem elever har benyttet seg av muligheten til å ta omvalg, men dette tallet er noe usikkert fordi skolene har begrenset oversikt over disse opplysningene. På skolene for særlig ressurskrevende elever gjennomfører elevene nesten utelukkende videregående opplæring med grunnkompetanse. På skolene for nokså ressurskrevende elever varierer frafallet mellom 1,9 prosent og 46 prosent i årene 2016-2018. Skolene for nokså ressurskrevende elever forteller at de iverksetter en rekke tiltak (i tillegg til den ekstra oppfølgingen elevene får i opplæringssituasjonen). Eksempler er oppringning av eleven, systematiske samtaler med eleven, henting av eleven og kontakt med det offentlige hjelpeapparatet. Skolene for særlig ressurskrevende elever rapporterer om tett samarbeid med offentlig hjelpeapparat og hjemmebesøk til elevene. Flertall av elevene har gått på en offentlig skole før de startet på friskolen. Det er vanlig at elever som begynner på en videregående skole for nokså ressurskrevende elever har gått på offentlig videregående skole før.

Tematikk	Problemstillinger	Sammendrag
	Hvordan tilrettelegger skolene for elevene? Hvor fornøyd er eleven og/eller foresatte med skolens tilrettelegging?	Skolene tilrettelegger i hovedsak med høy personaltetthet. Det er vesentlig forskjell i gruppestørrelse på skolene for nokså og særlig ressurskrevende elever. Bokstav f-skolene påpeker at de har mindre elevgrupper enn i den offentlige skolen og andre friskoler. I tillegg utgjør miljøarbeidere/sosialarbeidere en tilretteleggingsressurs på skolene for nokså ressurskrevende elever. Det er betydelig psykososial tilrettelegging, i form av sosiale aktiviteter, henting, samtaler og oppfølging. Elevene er stort sett godt fornøyd med skolens tilrettelegging. Elevene på skoler for særlig ressurskrevende elever er litt mer fornøyd enn nokså ressurskrevende elever.
Spesialundervisning	Hvor mange elever har vedtak om spesialundervisning?	Skolene for særlig ressurskrevende elever rapporterer at alle elevene har et vedtak om spesialundervisning nå og på skolen eleven kan ha gått på tidligere. Ved skolene for nokså ressurskrevende elever har cirka 10 prosent av elevene vedtak om spesialundervisning nå. Videre estimerer skolene at 10-20 prosent av elevene har hatt et vedtak tidligere (to skoler skiller seg ut her med betraktelig høyere estimat).
Bruken av tilskuddsmidlene	Hvilke tilleggsvirksomheter driver skolene? Hva er de største utgiftspostene til skolene? Hvilke ansattressurser og støtteapparat har skolene? Driver skolene med overskudd? Hvordan styrer skolene tilskuddet og organiserer opplæringen, når	Det vanligste er at skolene ikke driver tilleggsvirksomheter. Lønnsutgifter er den største utgiftsposten for skolene. Husleie og bygg er også viktig, samt at enkelte fag er mer kapitalkrevende enn andre. Skolene har blant annet mange ansatte innen kategorien miljøarbeidere. De fleste skolene går med overskudd, jo flere elever skolene har godkjenning for, desto oftere går skolene i overskudd, og desto større overskudd. Alle skolene dette gjelder praktiserer en skole-i-skole løsning. Elever på den helsepedagogiske

Tematikk	Problemstillinger	Sammendrag
	skolen er godkjent for både ordinære og funksjonshemmede elever?	skolen (skoler for særlig ressurskrevende elever) følger klassen sin de første skoleårene, før eleven etter hvert får en egen gruppe med andre elever i lignende situasjon. Lærerressursene er i noe grad avskilt mellom den helsepedagogiske skolen og storskolen. På Aglo videregående skole er skillet lite tydelig i det daglige, men fylkeskommunen skiller mellom disse elevene ved innvilgning av midler til spesialundervisning. Elevene må angi at de har et behov for ekstra tilrettelegging i innsøkingen.
	Hvordan er størrelsen på tilskuddet sammenlignet med kostnadene knyttet til en ordinær elev i den offentlige skolen eller ordinær friskole?	Kostnaden knyttet til en ordinær elev i den offentlige skolen er betydelig mindre, men for elever i videregående opplæring vil denne kostnaden også variere etter utdanningsprogram og programområde. Det er vanskelig å sammenligne fordi den gjeldende tilskuddsmodellen ikke tar inn over seg kostnader til bygg og lokaler.
	Hvordan dekkes offentlige skolars utgifter til den samme elevgruppen?	Det er stor variasjon mellom fylkeskommunene på hvilke ressurser som tilføres skoler som tar imot elever med funksjonshemminger, men respondentenes vurdering er at tilskuddet er i samme størrelse.
Kilde: Oxford Research AS		

1.1 Overordnede refleksjoner

Denne gjennomgangen tar for seg tilskuddsordningen og ikke kun tilskuddet. Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ) definerer det slik: ¹ *Tilskuddet* er selve kronebeløpet som overføres fra staten til annen virksomhet. En *tilskuddsordning* består av flere elementer, herunder formål med at staten overføre midler til mottaker, omfanget på midlene, reglene for fordeling og tildeling av tilskuddsmidlene, betingelser og varighet for utbetalingene, regelverk, retningslinjer og kontrakter som direkte regulerer roller, ansvar, aktiviteter m.m. til aktører som gir, forvalter eller mottar tilskuddet, og hvordan midlene forvaltes.

I det videre presenteres noen overordnede premisser som deretter følges opp av noen implikasjoner og avsluttende betraktninger.

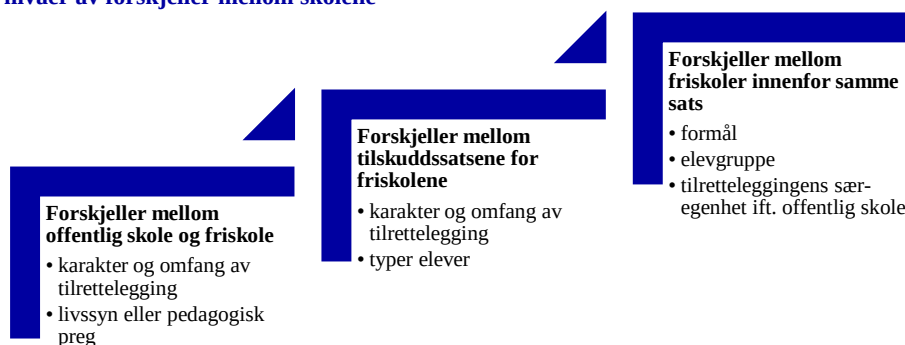
¹ DFØ «Evaluerer av statlige tilskuddsordninger»

1.1.1 Premisser

Differensiering mellom skoler

Porteføljen av friskoler under denne tilskuddsordningen er svært sammensatt. Skolene varierer med hensyn til en rekke forhold, herunder elevenes alder og skolerett, læreplan og planlagt sluttkompetanse og omfang av tilrettelegging i opplæringen, elevenes behov, geografi, med videre. Skolene kan både ha godkjenning med utgangspunkt i livssyn (bokstav a) eller anerkjent pedagogisk retning (bokstav b), mens andre skoler kun har godkjenning for særskilt tilrettelagt opplæring for funksjonshemmede (bokstav f). I tillegg skiller Økonomiforskrift til friskoleloven mellom tilskuddssatsene «nokså ressurskrevende» og «særlig ressurskrevende», som øker mangfoldet i mulige kombinasjoner av skolevirksomhet. Summen av disse forholdene innebærer at skolene kan variere etter sats, innenfor samme sats, innenfor pedagogisk retning og livssyn og etter tilrettelegging og om tilretteleggingen finner et motstykke i de offentlige skolene. Dette er illustrert i figuren nedenfor.

Figur 1: Ulike nivåer av forskjeller mellom skolene

Kilde: Oxford Research AS

En annen viktig skillelinje er hvorvidt bokstav f-skolene fanger opp en elevgruppe som kan forventes å få et tilbud i det offentlige skolesystemet, eller hvorvidt bokstav f-skolene betjener en gruppe som har vanskelig for å få det. For eksempel tilbyr de tidligere spesialskolene Signo grunn- og videregående skole og Briskeby videregående skole, en type opplæring som ikke finnes i det offentlige skolesystemet, og krever spesialisert kompetanse som er vanskelig å etablere i offentlige skoler.²

- I tillegg til spesialisert kompetanse, kan også elevens alder og rett til videregående utdanning gjøre at eleven ikke ville fått *tilsvarende* tilbud i den offentlige skolen³. Elever uten rett til videregående utdanning eller med voksenrett får et tilbud gjennom noen av bokstav f-skolene, som de ikke ville fått i den offentlige skolen. Disse skolene er komplementære til det offentlige skoletilbudet. Eksempler på dette er skoler som tilbyr opplæring til tidligere rusmisbrukere.
- Når en bokstav f-skole derimot innretter seg for å ta imot elever med ungdomsrett til videregående opplæring, eller grunnskoleelever, uten at skolens tilbud om opplæring (og oppfølging) og elevens behov krever spesialisert kompetanse som er vanskelig å etablere i

² Dette er dokumentert i Nordahl-utvalgets sluttrapport der utvalget skriver at barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging ofte møter voksne uten formell pedagogisk kompetanse. (Nordahl, m.fl., (2018) «Inkluderende fellesskap for barn og unge», s. 232)

³ Alle voksne har mulighet til å få tilbud om voksenopplæring og kan ha krav på spesialundervisning i voksenopplæringen

offentlige skoler eller friskoler for øvrig, konkurrerer disse skolene med offentlige skoler om de samme elevene.

Formålet med loven

Et premiss for enhver vurdering av tilskuddsordningen og mangfoldet av skolene er formålet med tilskuddsordningen. Er tilskuddsordningen primært til for skolene eller for elevene? Friskolelovens formål (§ 1-1) er å medvirke til at det kan opprettes og drives friskoler. Friskoleloven henviser også til menneskerettighetene⁴ som konstaterer at foreldre skal ha frihet til å velge andre skoler enn den offentlige skolen. Premisset er altså at det skal kunne opprettes friskoler, slik at elever og foreldre kan velge andre skoler enn den offentlige skolen. Friskoleloven impliserer imidlertid sterkt at skolene er til for elevene. Opplæringen ved skolen skal ta sikte på at elevens talenter og evner utvikles, at eleven forberedes på å delta i samfunnet, med mer.

Både friskoleloven og menneskerettsloven slår fast at staten kan stille minstekrav til skolene, og at skolene må innhente godkjenning.

Formål med tilskuddsordningen

DFØ opererer med begrepene volumfremmende tilskudd, effektivitetsfremmende tilskudd og utjamningstilskudd. På Utdanningsdirektoratet sine nettsider heter det at «*Ordningen skal sikre at det kan etableres og drives frittstående videregående skoler for funksjonshemmede med rett til statstilskudd*».⁵ Friskoleloven tydeliggjør formålet i § 2-1: «*Godkjende skolar har rett til statstilskot etter § 6-1 og til å drive verksemd etter lova. Skolane skal drive verksemda si på følgjande grunnlag: [...] f) særskilt tilrettelagd opplæring for funksjonshemma*». I tillegg er flere skoler godkjent etter bokstav a eller b i samme paragraf, noe som betyr at skolens drift også er basert på livssyn eller pedagogisk retning.

Hver skole er godkjent etter bokstav f) for en sats som skal framkomme av skolens godkjenning. Det betyr at skolen får godkjenning for et visst antall plasser som skolen ikke kan overstige. Tilskuddet blir beregnet på antall kvalifiserte heltidselever som går på skolen 1. oktober hvert år⁶. Formålet med ordningen er å sikre eksistensen av skoler som tilbyr særskilt tilrettelagt opplæring for funksjonshemmede. Vi anser derfor ordningen primært som volumfremmende.

Spesialundervisning i den offentlige skolen og ordinære friskoler vs. tilbudet i bokstav f-skolen

Kunnskapsdepartementet⁷ slår fast at følgende prinsipper skal gjelde for skolen på grunnskolenivå og på videregående nivå:

⁴ Nærmere definert: Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) Vedlegg 4. Den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (norsk oversettelse), artikkel 13, nr. 3

⁵ <https://www.udir.no/om-udir/tilskudd-og-prosjektmidler/tilskudd-til-private-skoler/frittstaende-videregaende-skoler-for-funksjonshemmede/>

⁶ 1.oktober og 1. april for videregående. Dersom elevtallet er lavere 1. april får skolen tilskudd for elevtallet de hadde 1. oktober

⁷ <https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/grunnopplaring/id1408/>

Det er et mål at skolen skal ha høy kvalitet og gi den enkelte og samfunnet nødvendige forutsetninger for fremtidig velferd, verdiskaping og en bærekraftig utvikling. Skolen bygger på prinsippet om likeverdig og tilpasset opplæring for alle i en inkluderende skole. Det er et mål at alle elever skal oppnå grunnleggende ferdigheter og oppleve mestring og utfordring i skolen.

Ifølge departementet står altså prinsippet om tilpasset opplæring i en inkluderende skole, sentralt. Formålet med skolereformen Kunnskapsløftet var nettopp å få en inkluderende offentlig skole der det skulle være lite behov for spesialundervisning utenfor fellesundervisningen i klasserommet.⁸ En nylig publisert rapport om spesialundervisning, dokumenterer imidlertid at det er en høy andel av spesialundervisning i den offentlige skolen som foregår i enetimer. Også Nordahl-utvalget beskriver dagens system for spesialundervisning som «*dysfunksjonelt og implisitt segregerende*».⁹ Dagens system skaper dermed et (unødig) behov for alternative og spesialiserte opplæringstilbud, slik som de bokstav f-skolene under denne ordningen tilbyr.

Om tilskuddssatsene

I dag skilles det i økonomiforskriften til friskoleloven mellom to tilskuddssatser under denne tilskuddsordningen: «nokså ressurskrevende» og «særlig ressurskrevende». Det avgjørende her er karakter og omfang av elevens lærevansker. På toppen av tilskuddssatsen fra Utdanningsdirektoratet kan det gis ytterligere midler fra kommune og fylkeskommunen (se tekstboks). I realiteten eksisterer det dermed flere kombinasjoner av offentlige midler til bokstav f-skolene.

Figur 2: Om (fylkes)kommunale midler på toppen av tilskuddssatsen fra Utdanningsdirektoratet

Kommunen eller fylkeskommunen kan gi ekstra midler

Forskriften til friskoleloven tilsier at hjemkommunen eller -fylket skal dekke kostnader for elever med rett til spesialundervisning «*når eleven for ei kortare eller lengre periode er vesentleg meir ressurskrevjande enn det satsen etter økonomiforskrift til friskoleloven § 4-3 dekkjer.*» (§ 9-1). Midlene utgjør ikke en forhåndsdefinert sats, men henger sammen med tilrådning i individuell opplæringsplan og sakkyndig vurdering. Avgjørelsen om hvorvidt ekstrakostnadene dekkes, ligger hos den enkelte (fylkes)kommunen, noe som kan føre til ulik praksis. Elever med vesentlig mer ressurskrevende behov, men ulike hjemkommuner/ -fylker kan utløse ulik støtte og følgelig få ulikt opplæringstilbud til tross for at elevene kan ha de samme behovene.

Gjennomgangen finner at det er store forskjeller i sammensettingen av elevgruppene, også innenfor satsene. Det er for eksempel elever som har et større ressursbehov enn hva tilskuddssatsen skulle tilsi. Til en viss grad er det kompensert for ved at (fylkes)kommunen stiller ytterligere midler til disposisjon for vesentlig mer ressurskrevende elever. (Fylkes)kommunene har imidlertid ulike praksiser på området, slik at elevene i realiteten ikke er sikret det samme tilbudet eller at skolene tilpasser inntaket i henhold til (fylkes)kommunenes praksis.

⁸ Eifred Markussen, Mari Wigum Frøseth og Jens B. Grøgaard (2019) «*Inkludert eller segregert?*», s. 16

⁹ Nordahl, m.fl., (2018) «*Inkluderende fellesskap for barn og unge*», s. 263

Tilskuddsordningen differensierer ikke mellom store og små skoler forstått som antall elever på skolen. Skolene kan dermed dra nytte av stordriftsfordeler. Dette er til forskjell fra finansieringen av andre friskoler på grunnskolenivå.

Ressursinnsatsen knyttet til ulike opplæringer varierer sterkt. Særlig er ressursinnsatsen i videregående opplæring knyttet til linjer som naturbruk og teknikk og industriell produksjon, vesentlig større enn for andre linjer. Variasjonen i linjenes kostnader fanges ikke opp i dagens tilskuddsordning, og det kan påvirke hvilke utdanningslinjer som tilbys.

1.1.2 Implikasjoner

Mangfoldet av skoler gjør det vanskelig å trekke konklusjoner om ordningen på generelt grunnlag.

Både friskoleloven og denne tilskuddsordningen er primært til for skolene, og for å sørge for et ønsket antall skoleplasser. Friskolelovens formål er primært å sikre at det kan opprettes og drives skoler, - ikke å sikre at alle elever skal få lik tilgang til alternativ opplæring gjennom friskoler. Dersom sistnevnte hadde vært tilfellet, ville den begrensede geografiske utbredelsen av slike tilbud vært problematisk i et likebehandlingsperspektiv. Det finnes for eksempel ikke bokstav f-skoler nord for Trøndelag. Flere inntar en komplementær rolle til det offentlige systemet, og ikke alle skolene markedsfører seg overfor potensielle elever utenfor nærområdet. Funn fra intervjuene indikerer at de fleste skoler rekrutterer lokalt. Resultatet er at en rekke potensielle elever i realiteten ikke vil ha mulighet til å gå på en bokstav f-skole i sitt nærmiljø.¹⁰ Dagens struktur betyr at elever i svært varierende grad har tilgang til bokstav f-skoletilbudet som støttes gjennom denne ordningen. Unntaket her er bokstav f-skolene med internat som har elever fra hele landet.

I lys av at lovens formål primært er å sikre opprettelse og drift av skoler, kan vi slå fast at dagens struktur i stor grad samsvarer med formålet i loven. Skolenes opprettelse og drift er en følge av tilskuddsordningen. Vi vil imidlertid påpeke at spørsmålet om ordningen først og fremst skal tjene skolene eller elevene, er en politisk vurdering. Dersom formålet var å tjene elevene, ville forventningen om likebehandling og derigjennom likere geografisk spredning og omfang av plasser være aktualisert.

Elevene velger skolene hovedsakelig på grunn av det tilrettelagte opplæringstilbudet, snarere enn skolens pedagogiske eller livssynsrelaterte særpreg¹¹. Tilbudet om tilrettelagt opplæring kan være komplementært til den offentlige skolen, eller konkurrere med den offentlige skolen;

- Der tilbudet er komplementært, er tilskuddsordningens utforming som et volumfremmende tilskudd forholdsvis uproblematisk. Det ville krevd mye av offentlige skoler i hele landet å opprette likeverdige tilbud.
- Der bokstav f-skolene konkurrerer med den offentlige skolen og ordinære friskoler om de samme elevene, tyder tilbakemeldingene fra foreldre, elever og enkelte fylkeskommuner på at

¹⁰ Nærskoleprinsippet er nedfelt i § 8-1 i opplæringsloven.

¹¹ Det er imidlertid ikke alle skoler som er godkjent etter pedagogisk eller livssynsrelatert særpreg. Flere skolars godkjenning er utelukkende knyttet til tilrettelagt opplæring. Blant disse skolene finner vi både skoler som vi anser å være komplementære, og skoler som konkurrerer. Fravær av godkjenning etter bokstav a og b utelukker i realiteten ikke at skolen kan ha et særpreg.

bokstav f-skolene har funnet en måte å ivareta disse elevenes behov på, som de ikke erfarte i den offentlige skolen. Denne problemstillingen gjelder primært for videregående skoler godkjent etter «nokså ressurskrevende» sats. For denne problemstillingen er det avgjørende hvorvidt den offentlige videregående skolen tilbyr et tilrettelagt opplæringstilbud, men mister elevene i konkurransen mot bokstav f-skolen. En alternativ forklaring er at skolene tilpasser seg hverandre og at den offentlige skolen og øvrige friskoler unnlater å etablere et tilrettelagt opplæringstilbud til disse elevene. Sistnevnte anser vi som problematisk, da det ikke er i tråd med en inkluderende skole som møter elevenes behov.

Vi finner at elevenes behov varierer, også innenfor tilskuddssatsene for henholdsvis nokså ressurskrevende og særlig ressurskrevende tilrettelegging for elevene. Det aktualiserer spørsmålet om en tilskuddsordning som i større grad differensierer mellom ressursbehovene til elevene. En slik modell bør også sikre at elevene får likt tilbud, uavhengig av praksisen i hjemkommune eller -fylke med hensyn til spesialundervisning.

Et annet forhold som er knyttet til differensiering av tilskuddssatsen, er forskjellene i kostnader for ulike videregående utdanningsprogram. Så lenge tilskuddssatsene ikke gjenspeiler forskjellene mellom programmene, kan det gi et uheldig insentiv for tilskuddsmottakerne til å velge utdanningsprogrammer og programområder som har lave driftskostnader.

Basert på kartleggingsskjemaene som skolene har fylt ut om elevene og intervjuer med rektorer og lærere, er det vårt inntrykk at det i de fleste tilfellene foreligger omfattende dokumentasjon av elevens behov for tilrettelagt opplæring, og til grunn for elevenes inntak. Hvorvidt dokumentasjonen er tilstrekkelig for å vurdere omfanget av tilretteleggingsbehovet til elevene ser imidlertid ut til å variere.

Lovverket er imidlertid ikke tydelig på hvilken instans som har kompetansen til å utforme dokumentasjonen, og hva den bør inneholde. De to tilskuddssatsene reiser også spørsmålet om hvordan ressursinnsatsen som følger av elevenes behov, skal dokumenteres og vurderes. Dagens regelverk benytter formuleringer som «funksjonshemma», «lærevanskar» og «behov for tilrettelagt opplæringstilbud». Vi ser et behov for stringente og enhetlige formuleringer i regelverket. Intensjonen for tilskuddsordningen er at midlene skal sikre at eleven får et tilrettelagt opplæringstilbud. Tilskuddssatsene og formuleringene i regelverket bør i så fall ta utgangspunkt i ressursinnsatsen som følger elevenes tilretteleggingsbehov.

1.2 Avsluttende betraktninger

Som vi har understreket tidligere, er bokstav f-skolene en mangfoldig gruppe. Denne gjennomgangen tar for seg *tilskuddsordningen* som springer ut fra friskoleloven, og har følgelig hatt fokus på skoleaspektet. Det er imidlertid påfallende at flere av bokstav f-skolene er mye mer enn et sted hvor elevene får opplæring. Flere bokstav f-skoler inngår i et større økosystem med fritidsaktiviteter, botilbud, sosiale aktiviteter, oppfølging, kompetansesentre, tilknyttede bedrifter hvor elevene kan få arbeid etter endt utdanning, og mer. Skolene mener at integreringen av ulike tilbud gir et bedre og mer helhetlig tilbud til elevene. De aktuelle bokstav f-skolene ligger dermed i skjæringspunktet mellom opplæring, oppfølging og helsearbeid, noe denne gjennomgangen ikke er innrettet for å fange opp. Prinsippet om regnskapsmessige skiller og selvstendige organisasjoner (som oftest stiftelser eller aksjeselskaper) som mottar tilskudd fra Utdanningsdirektoratet, kan tilsløre denne helheten. Skolene opplever heller ikke at

kravet om å skille virksomhetene alltid er hensiktsmessig eller i realiteten er like klart som det som legges til grunn i regelverket. For eksempel har noen av skolene og de omkringliggende tilbudene en felles administrasjon som ivaretar helheten. Samtidig stiller § 6-2 i økonomiforskriften krav som om at «*all handel med eigarane eller deira nærstående er gjort på marknadsmessige vilkår.*». Dette kan være vanskelig for bokstav f-skolene å etterleve i slike situasjoner. Samtidig anerkjenner vi nødvendigheten av slike skiller i forvaltningsøyemed.

Denne gjennomgangen er ikke et tilsyn. Det ligger ikke i mandatet for gjennomgangen å rapportere på avvik hos enkelte tilskuddsmottaker. Det er imidlertid tydelig at det er flere gråsoner, både med hensyn til krav om dokumentasjon, hvordan inntakskriteriene defineres og elevgruppen omtales, og hvordan midlene står i stil med elevenes reelle tilretteleggingsbehov og ressursene det krever. Slike gråsoner bør være gjenstand for en ytterligere vurdering fra direktoratets side.

Basert på gjennomgangen har Oxford Research flere anbefalinger. Vi skiller mellom anbefalinger som fordrer at grunnleggende forhold er avklart, og anbefalinger som vi mener lar seg gjennomføre innenfor det gjeldende regelverket.

Blant forholdene som berører grunnleggende forhold ved regelverket, herunder hva som skal være formålet med regelverket, anbefaler vi at følgende vurderes nærmere:

- **Grunnleggende avklaringer mht formål.** Lovens formål definerer hva som utløser tilskuddet, satsen og hvordan ordningen fungerer. Er formålet med loven, slik som i dag, primært knyttet til skolen, er det rimelig å tenke seg at tilskuddssatsen defineres ut fra skolen og at det derfor i større grad etableres kollektive tilretteleggingsløsninger. Ordningen blir, som i dag, tilbudsrevet; Det er det til enhver tid etablerte tilbudet av tilrettelagt opplæring som enten velges eller ikke, av elevene. Motsatt vil en lov hvis formål primært er knyttet til eleven, medføre et tilskudd som er elevorientert og at tilretteleggingen avhenger av hvilke behov som skal dekkes. Ordningen ville dermed i større grad vært behovsrevet; Skolens tilrettelegging ville i større grad avhenge av hvilke elever som ønsker seg til skolen. En slik overordnet og grunnleggende avklaring av lovens formål med disse skolene, vil dermed potensielt få store følger.
- **Tydeliggjøre rollen overfor offentlige skoler og ordinære friskoler.** Det fremstår som uavklart hvilken rolle bokstav f-skolene skal ha i relasjon til det offentlige skoletilbudet og de øvrige friskolene. Den mest åpenbare skillelinjen er at bokstav f-skolene er spesialisert på å gi tilrettelagt opplæring, men også her er skolene svært ulike. En videreutvikling av regelverket forutsetter et tydelig og nyansert bilde av hvilken rolle skolene skal ha i dagens skoletilbud; skal bokstav f-skolene utfylle det øvrige tilbudet (offentlige skoler og andre friskoler), eller skal bokstav f-skolene betjene den samme elevmassen som den offentlige skolen og de øvrige friskolene? Sistnevnte innebærer at bokstav f-skolene «konkurrerer» om de samme elevene.
- **Ytterligere differensiering mellom bokstav f-skolene innenfor tilskuddsordningen.** Skolene er svært ulike, og vi finner variasjoner innenfor samme tilskuddssats og fellestrekk på tvers av tilskuddssatsene. Enkelte skoler har også eget internat og tilbud til elevene utenom skoletiden, mens andre fokuserer primært på å gi opplæring. Tilskuddsforvaltningen, herunder rapporteringskrav, kan differensieres mellom skolene, både med hensyn til skolenes egenart, og hvorvidt skolene har tilbud til elevene utover opplæring.

- **Differensiering av tilskuddssatsene.** Satsene kan nyanseres med hensyn til ressursinnsatsen som følger 1) elevenes behov for tilrettelagt opplæring, og/ eller 2) opplæringstilbudet elevene går på. Differensieringen må balansere hensynene til individuell tilpassing for eleven på den ene siden, og at ordningen skal være hensiktsmessig å forvalte på den andre. Mulige modeller kan være kollektive satser per skole, hvor skolene mottar samme tilskuddsbeløp per elev. En slik modell likner på dagens ordning, men kan i større grad hensynta hvorvidt elevgruppen får spesialundervisning og internatplass. Motsatt kan det tenkes en ordning hvor hver enkelt elev utløser et tilskuddsbeløp som fastsettes individuelt, og som følger eleven. En slik ordning medfører at skolene vil ha et ustabil inntektsgrunnlag som varierer avhengig av hvilke elever som går på skolen. En kombinasjon av modellene er også mulig, der tilskudd knyttet til den enkelte elev suppleres med et grunntilskudd til den enkelte skolen, noe som kan øke forutsigbarheten for drift av skolene. De ovenfor skisserte modellene er ytterpunkter, og det kan tenkes flere modeller som ligger mellom ytterpunktene, og som balanserer hensynene til enkel forvaltning og differensiering. Oxford Research mener det mest nærliggende er å utvide antall satser skolene er godkjent for. Det vil kunne fange opp en del av den variasjonen denne kartleggingen har avdekket.
- **Klargjøring av regelverk knyttet til ekstra tilførsel av midler til elever med spesialundervisning.** Kommunenes og fylkeskommunenes praksis overfor bokstav f-skolene varierer sterkt. Det er vårt inntrykk at variasjonen skyldes ulik tolkning av regelverket. Skolene og elevene vil være tjent med en omforent forståelse av hvordan regelverket skal praktiseres. Forholdet knyttet til ekstramidler til spesialundervisning henger sammen med diskusjonen om tilskuddssatsene ovenfor. Hvis det innføres individuelle satser som følger den enkelte eleven, ser vi ikke behov for ekstra midler til elever med spesialundervisning ved bokstav f-skolene.

Følgende anbefalinger anser vi å være gjennomførbare innenfor dagens regelverk:

- **Tydeligere krav til hvordan elevers behov for å gå på bokstav f-skolen skal dokumenteres.** Det er i dag til dels uklart hvilke funksjonsnedsettelse, lærevansker eller behov som gir eleven rett til plass ved skolene og hvordan dette behovet skal dokumenteres. Dokumentasjonskravet bør derfor spesifiseres, og det bør ledsages av en spesifisering av hvilken «kompetent instans» som kan utstede dokumentasjonen. Per i dag er det den enkelte skolen som har ansvar for å sørge for dokumentasjonen. Eneste krav til kompetent instans er at den er utenfor skolen. Videre må skolen vurdere kvaliteten på dokumentasjonen. I det skolene godtar dokumentasjonen som ligger til grunn for vurderingen av elevenes behov, ligger en implisitt vurdering av utsteders kompetanse. I noen tilfeller bør det vurderes hvorvidt kompetansetilgjengelig som skoler som Signo og Briskeby representerer, også kan foreta vurderingen av elevens behov for å gå ved skolen. Videre bør det avklares om det er elevens funksjonshemming, behov for tilrettelagt opplæring eller elevens lærevansker som skal legges til grunn ved inntak. Vi opplever at skolene i liten grad skiller mellom disse begrepene.
- **Klargjøring av hva som kvalifiserer for inntak.** Dagens regelverk gir skolene rom til selv å definere hva (funksjonsnedsettelse, lærevansker eller tilretteleggingsbehov) som kvalifiserer ved inntak. Det kan med fordel gjøres en tydeliggjøring av regelverket. I tillegg kan også skolene med fordel tydeliggjøre hva som kvalifiserer for inntak. Dette hadde tydeliggjort skolenes profil og derigjennom hvilke elevgrupper tilbudet er rettet mot. En slik tydeliggjøring kan innebære en innstramming, sammenliknet med dagens praksis, og dermed innebære at

eksisterende elevgrupper ikke inkluderes i inntakskravene. Tydeliggjøringen trenger ikke nødvendigvis å medføre nevnte innstramming, men heller føre til at det inkluderes nye elevgrupper, blant annet fordi en tydeligere profil vil kunne tiltrekke elever som i dag ikke antar at disse skolene har et tilbud for dem. Det kan vurderes hvorvidt det er eksplisitte lærevansker eller implisitte behov for tilrettelegging, som skal være kvalifiserende for inntak.

- **Klargjøring av omtale av elevene og skolene.** Det er uklarhet knyttet til hvordan skolene og elevene omtales. Det er også et ønske blant de fleste skolene om å bruke et annet begrep enn «funksjonshemmede» som betegnelse på skolene og tilskuddsordningen. En av skolene har foreslått at skolene omtales som «friskoler med særskilt tilrettelagt opplæring».
- **Avstemme begrepsbruken i opplæringsloven og i friskoleloven og deres forskrifter.** For å klargjøre hvilken ressursinnsats og hvilket tilbud eleven har rett på i den offentlige skolen, i ordinær friskole og på bokstav f-skolene, er det fordelaktig at forskriftene til opplæringsloven og friskoleloven benytter samme begrepsapparat. En avstemming av begrepsbruken vil resultere i at elevene ved bokstav f-skolene omtales på samme måte som i offentlig skole og andre friskoler, og vil dermed sikre at man i større grad snakker om de samme elevene med tilhørende tilretteleggingsbehov, og unngår å sammenlikne svært ulike elevgrupper.
- **Forvaltningspraksisen bør anerkjenne at flere bokstav f-skoler har et tilbud utover opplæring.** Skolene som tilbyr et økosystem av aktiviteter og oppfølging for elevene, mottar tilskudd fra flere kilder som kan stille ulike krav. Disse skolene kan risikere å bli gjenstand for en fragmentert forvaltning der den enkelte tilskuddsordningens formål ikke ses i sammenheng med skolens øvrige tilbud til elevene.
- **Elevtellingen per 1. april bør ikke få konsekvenser for tilskuddsmidlene til skolene.** I beregningen av tilskuddsmidler til den enkelte skolen legges elevtallet per 1. oktober til grunn. Det foretas en ny telling 1.april, men tellingen har ikke betydning for tilskuddsbeløpet til skolen, slik at frafall blant elevene ikke fører til avkortning av tilskuddsbeløpet. I teorien betyr det at skolene mangler økonomisk insentiv til å forebygge frafall etter 1.oktober. Vi ser imidlertid ingen tegn til at skolene unnlater å forebygge frafall grunnet manglende økonomiske insentiver. Tvert imot har skolene som integrert del av driften flere tiltak for å øke elevenes gjennomføring, herunder henting av elever og en rekke sosialrådgivere og miljøarbeidere. Tiltakene er innrettet for å nå hele elevmassen, og kommer dermed alle elevene til gode. Elevmassen er utsatt for frafall, særlig der elevene sliter med rus, skolevegring og psykiske plager. En eventuell avkortning av tilskuddsmidlene basert på frafallet mellom 1.oktober og 1.april vil svekke skolenes muligheter for å opprettholde tiltakene for å forebygge frafall, og kan i neste omgang føre til ytterligere frafall. Vi ser ingen grunn til å forvente at utsiktene til avkortning basert på frafall etter 1.oktober vil styrke skolens arbeid mot frafall, og vil derfor fraråde at elevtellingen per 1.april skal få konsekvenser for tilskuddsmidlene til skolene.

Gjennom kartleggingen er det både av oppdragsgiver og Oxford Research, identifisert en rekke spørsmål i forlengelsen av de funn som er gjort, som er interessante og ville supplert den kunnskapen denne gjennomgangen har fremskaffet. To forhold var allerede i utlysningen påpekt som interessante, men vil først kunne besvares i sin helhet som følge av de avklaringer og tydeliggjøringer som nevnt i de foregående punktene. Dette er:

- Hvilke krav skal stilles til nye skoler som søker om godkjenning etter friskoleloven § 2-1 andre ledd bokstav f)?

- Hvilke krav skal stilles til skoler som per i dag er godkjent etter friskoleloven § 2-1 andre ledd bokstav f)?

Når det gjelder krav til dagens bokstav f-skoler er de omtalt i punktene over. Rent prinsipielt er det imidlertid nærliggende å tenke at krav til eventuelle nye skoler skal følge kravene som stilles til skoler som per i dag allerede er godkjent. Samtidig er dette en diskusjon som bør komme i etterkant av standpunkt knyttet til blant annet hvilke formål bokstav f-skolene skal ha og hvilken rolle de skal spille i det helhetlige skoletilbudet.

Kartleggingen har for øvrig avdekket at det er områder hvor det er interessant å gjennomføre videre undersøkelser, særlig for å kontrastere bokstav f-skoler mot øvrige friskoler og den offentlige skolen. Blant annet er følgende relevante spørsmål:

- Skolene for nokså ressurskrevende elever iverksetter en rekke ulike tiltak (i tillegg til den ekstra oppfølgingen elevene får i opplæringssituasjonen). Er dette tiltak som også benyttes i den offentlige skolen og i de øvrige friskolene, og evt. i hvilket omfang og hva begrenser eventuelt denne virkemiddelbruken?
- Noen av skolene for nokså ressurskrevende elever opplever at dokumentasjonen som er tilstrekkelig i sammenheng med inntaket, er utilstrekkelig når det gjelder skolens kunnskapsbehov om omfanget av elevens tilretteleggingsbehov. Hvorvidt tilsier dokumentasjonen at eleven bør gå på en bokstav f-skole, fremfor en offentlig skole eller en ordinær friskole? Anbefales det å bytte skole, eller vurderes det at offentlig skole eller ordinær friskole ikke klarer å ivareta elevenes behov?

2. Om oppdraget

Denne gjennomgangen skal gi kunnskap om skolene og elevgrunnlaget ved skolene som får tilskudd gjennom ordningen «Tilskuddsordningen for friskoler for funksjonshemmede». Ordningen er rettet mot skoler som er godkjent etter friskoleloven § 2-1 f, særskilt tilrettelagt opplæring for funksjonshemmede. Prosjektet er gjennomført i flere faser og med involvering fra skolene.

2.1 Om ordningen og skolene

Tilskuddsordningen for friskoler for funksjonshemmede er rettet mot skoler som er godkjent etter friskoleloven § 2-1 f, særskilt tilrettelagt opplæring for funksjonshemmede. Tilskuddet skal sikre at det kan etableres og drives frittstående videregående skoler for funksjonshemmede med rett til statstilskudd. Midlene skal bidra til å finansiere driften av skolen.

Per i dag faller 15 skoler inn under ordningen. Dette inkluderer barne- og ungdomsskoler og videregående skoler. Skolene mottok ifølge Utdanningsdirektoratet til sammen 162,9 millioner kroner i tilskuddsmidler fra denne ordningen for høstsemesteret 2018, og det var totalt 857 tilskuddsberettigede elever ved skolene. Enkelte skoler mottar også offentlige midler utenom denne ordningen.

Skolene reguleres etter friskoleloven, opplæringsloven og gjeldene forskrifter. I henhold til § 4-2 i økonomiforskriften til friskoleloven, får bokstav f-skoler statstilskudd regnet ut på grunnlag av antall tilskuddsberettigede elever. Friskoler for funksjonshemmede kan ikke kreve inn skolepenger fra elevene. Til gjengjeld får friskolene for funksjonshemmede dekket alle driftsutgiftene etter en normalsats per elev per skoleår. Denne er beskrevet i § 4-3 i økonomiforskrift til friskoleloven:

Skolane får tilskot etter ein av følgjande satsar: a) Sats for nokså ressurskrevjande elevar: Satsen blir brukt som grunnlag for tilskot til skolar som har elevar med generelle eller samansette læreveskar. Læreveskane skal vere langvarige eller permanente. b) Sats for særleg ressurskrevjande elevar: Satsen blir brukt som grunnlag for tilskot til skolar som har elevar med omfattande generelle eller samansette læreveskar. Læreveskane skal vere langvarige eller permanente. Elevane som fell inn under denne satsen, har eit stort behov for oppfølging for å kunne meistre ulike delar av opplærings-situasjonen.

Det er skolene som søker om de ønsker godkjenning etter sats for nokså ressurskrevende elever eller særlig ressurskrevende elever. Tidligere var det fastsatt i forskrift til friskoleloven hvilke skoler som falt under hvilken sats, men dette gikk en vekk fra etter forskriftsendring høsten 2018. I 2019 er tilskuddet for nokså ressurskrevende elever kr. 336 200 og for særlig ressurskrevende elever kr. 543 200.

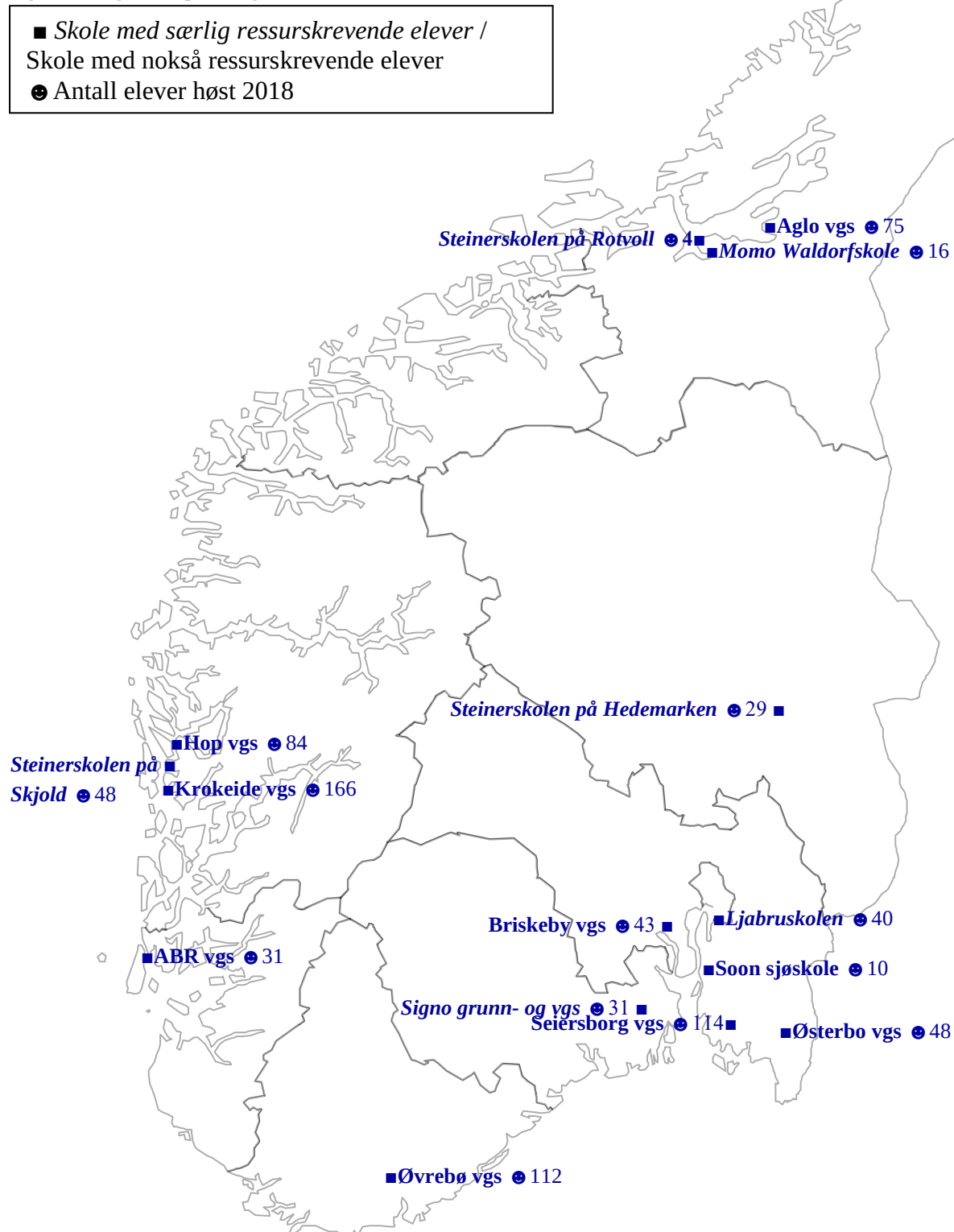
Seks av 15 skoler er i dag godkjent etter sats for særlig ressurskrevende elever, og de resterende ni er godkjent etter sats for nokså ressurskrevende elever. I resten av rapporten vil vi omtale skolene godkjent etter sats for nokså ressurskrevende elever *skoler for nokså ressurskrevende elever* og skolene godkjent for særlig ressurskrevende elever *skoler for særlig ressurskrevende elever*. Videre vil

vi omtale elevene som går på skoler godkjent for nokså ressurskrevende elever for *nokså ressurskrevende elever* og elevene som går på skoler godkjent for særlig ressurskrevende elever for *særlig ressurskrevende elever*.

Høsten 2018 hadde skolene for nokså ressurskrevende elever ifølge Utdanningsdirektoratet, 689 tilskuddsberettigede elever og skolene for særlig ressurskrevende elever hadde 168 tilskuddsberettigede elever.

Fem av seks skoler for særlig ressurskrevende elever er Helsepedagogiske Steinerskoler. Alle skoler for særlig ressurskrevende elever, har elever på både grunnskole og videregående skoler. To av skolene er tidligere spesialskoler for elever med nedsatt hørsel, Briskeby VGS og Signo grunn- og videregående skole. Mens førstnevnte mottar tilskudd etter nokså ressurskrevende sats, er sistnevnte en skole med sats for særlig ressurskrevende elever.

Figur 3: Geografisk spredning

Kilder: Oxford Research AS, Kartverket

2.2 Problemstillinger

Gjennomgangen skal besvare en rekke problemstillinger og den skal øke kunnskapen om hvilke elever som tas inn, og hvilke tilbud skolene gir til disse. Gjennomgangen og problemstillingene skal både gi mer empirisk kunnskap, og foreta vurderinger. Tabellen nedenfor viser problemstillingene i dette dokumentet, gruppert etter tematikk. Den samme inndelingen ligger til grunn for kapittelet der vi presenterer funnene fra denne delen av gjennomgangen.

Tabell 2: Problemstillingene i dette oppdraget

Tematikk	Problemstillinger
<i>Empiriske problemstillinger</i>	
Kjennetegn ved elevene	Hvordan er alderssammensetningen? Hvilke utdanningsprogrammer tilbys elevene? Hvordan beskriver elever eller foresatte selv behovet for å gå på en bokstav f-skole? Hvordan beskriver skolene for nokså ressurskrevende elever elevenes behov? / Hvordan beskriver skolene for særlig ressurskrevende elever elevenes behov? Hva kjennetegner nokså ressurskrevende elever med høyest og lavest tilretteleggingsbehov? / Hva kjennetegner særlig ressurskrevende elever med høyest og lavest tilretteleggingsbehov? Hva skiller nokså ressurskrevende elever og særlig ressurskrevende elever
Inntak av elever	Hvilke lærevansker kvalifiserer til skoleplass? Hvilken dokumentasjon legger skolen til grunn for inntaket? Hvordan vurderer skolene kvaliteten på dokumentasjonen fra kompetent instans? Hvordan er søkertallene til skolene? Hvordan prioriterer skolene mellom søkere? Hvordan får elevene høre om skolen? Hvorfor velger eleven eller foresatte skolene? Hvordan er samarbeidet med offentlige aktører om inntak av elever, gjennomføringen av opplæringen, og overgang til videre studier eller arbeid? Gjør skolen systematiske vurderinger av elevenes behov for å gå på denne skolen? Gjør skolen systematiske vurderinger av elevenes tilretteleggingsbehov etter inntak? Ber skolen systematisk om oppdatert dokumentasjon på elevens behov etter inntak av eleven? Foreligger det oppdatert dokumentasjon om elevene?
Gjennomføring av skoleløpet	Hvilken rett har elevene til videregående utdanning? Hvor stor andel har vedtak om utvidet skolerett? Hvor stor andel har benyttet seg av retten til et omvalg? Hvordan registreres fravær? Hvordan er fraværet ved skolen? Har skolene en fraværsgrense? Hvordan er gjennomføringsgraden ved skolene? Hva gjør skolene ekstra for gjennomføring av skoleløpet for elevene?

	Hva slags erfaring har elevene med den offentlige skolen? Hvordan tilrettelegger skolene for elevene? Hva legger skolen i begrepet særskilt tilrettelagt opplæring? Hvor fornøyd er eleven og/ eller foresatte med skolens tilrettelegging?
Spesial-undervisning	Hvor mange elever har vedtak om spesialundervisning? Hvem fatter vedtaket om spesialundervisning? Hva innebærer et vedtak om spesialundervisning?
Bruken av tilskuddsmidlene	Hvilke tilleggsvirksomheter driver skolene? Hva er de største utgiftspostene til skolene? Hvilke ansattressurser og støtteapparat har skolene? Driver skolene med overskudd? Hvordan styrer skolene tilskuddet og organiserer opplæringen, når skolen er godkjent for både ordinære og funksjonshemmede elever? Hvordan er størrelsen på tilskuddet sammenlignet med kostnadene knyttet til en ordinær elev i den offentlige skolen eller ordinær friskole? Hvordan dekkes offentlige skolars utgifter til den samme elevgruppen?
<i>Vurderinger</i>	
Tilskuddet	Vurdering av størrelsen på tilskuddet, og beregningen av tilskuddet til disse skolene.
Tilskuddsordningen	Hvilke krav skal stilles til nye skoler som søker om godkjenning etter friskoleloven § 2-1 andre ledd bokstav f)? Hvilke krav til skal stilles til skoler som per i dag er godkjent etter friskoleloven § 2-1 andre ledd bokstav f)? Vurdering av om hvorvidt skolene mangler økonomisk insentiv til å unngå frafall fordi gjeldene regelverk innebærer at elevtall 1.oktober gjelder selv om elevtallet går ned ved telling 1. april.

2.3 Metode og gjennomføring

Prosjektet er gjennomført i perioden august 2019 – mai 2020. I løpet av prosjektperioden er det gjennomført to fysiske involveringsmøter og et digitalt involveringsmøte med bokstav f-skolene og med interesseorganisasjonene deres.

2.3.1 Datakilder

Datamaterialet for denne gjennomgangen kommer i hovedsak fra tre kilder: kartleggingsskjemaer til samtlige skoler, en spørreundersøkelse rettet mot elevene ved skolene, og deres foreldre, og en rekke intervjuer som er gjennomført på ulike tidspunkt i gjennomgangen. Nedenfor presenteres kort datakildene.

Kartleggingsskjemaer om skolene og elevene

Problemstillingene i gjennomgangen fordrer detaljert kunnskap om skolene og elevmassen. Det er derfor utformet to kartleggingsskjemaer som er besvart av skolene. Det første skjemaet omhandler forhold ved skolene, for eksempel rutiner for fraværsregistrering, rutiner for inntak, mv.

For å innhente opplysninger om elevene, har skolene i tillegg fylt ut et kartleggingsskjema om elevene, hvor det er registrert forhold som elevens alder, funksjonsnedsettelse og tilretteleggingsbehov, hvilken instans som har utformet dokumentasjonen på elevens behov, mv. Av hensyn til elevenes personvern er skjemaet brutt opp i flere deler¹², slik at forholdene ved elevene ikke kan kombineres eller ses i sammenheng. Videre er skjemaene og skolene anonymisert, og skjemaet ble oversendt Oxford Research på en minnepinne via posten. I dette datagrunnlaget er det derfor ikke mulig å identifisere skolene. Vi ba likevel skolene å opplyse om hvilken sats etter friskoleloven de er godkjent etter, og om skolens pedagogiske profil og verdigrunnlag. Én skole har ikke fylt inn denne informasjonen, derfor vil kategorien «ikke angitt» vises i enkelte tabeller.

For å sikre høy validitet på spørsmålene i kartleggingsskjemaet, ble skjemaene pilottestet, og spørsmålene er utformet i dialog med flere skoler som ga innspill. Mer om dette i neste underkapittel om vurdering av datamaterialet.

Spørreundersøkelsen til elevene

Vi utformet en nettbasert spørreundersøkelse rettet mot elevene og deres foresatte, som vi ba skolene om å videresende til elevene og deres foresatte. Innledningsvis i spørreundersøkelsen ble elevene bedt om å eksplisitt gi sitt samtykke. 322 respondenter har samtykket til at opplysninger samles inn gjennom surveyen, analyseres og rapporteres på aggregert nivå. 268 respondenter har svart på alle spørsmål i spørreundersøkelsen.

Intervjuer med skolene, sakkyndige og skolemyndigheter

Gjennom flere steg i prosjektet er det gjennomført intervjuer med forskjellige aktører. Innledningsvis i prosjektet intervjuet vi ledelsen ved flere skoler, i tillegg til Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og helseteamet i en fylkeskommune. Vi har deretter gjennomført intervjuer med alle opplæringsavdelingene i Fylkeskommunene som har bokstav f-skoler på videregående nivå. I perioden februar-mars 2020 gjennomførte vi dybdeintervjuer med samtlige friskoler. På hver skole har vi intervjuet rektor og en lærer. På noen skoler har flere representanter fra skolen deltatt på rektorintervjuet.

2.3.2 Vurdering av datamaterialet

Denne rapporten baserer seg på et bredt og rikt datamateriale om skolene og elevene, så vel som det offentlige hjelpeapparatet og skoleforvaltningen. Enhver analyse må likevel gjøre en vurdering av datamaterialet den bygger på. Vi vil derfor kort problematisere noen sider ved det.

Kartleggingsskjemaene på skolenivå etterspør opplysninger og vurderinger fra skolene om forhold ved skolene, eller aggregerte forhold om elevene, på skolenivå. Her har skolene oppgitt både faktainformasjon, avgitt redegjørelser og gjort egne vurderinger. På samme måte er det skolene som har sammenstilt og laget oversikten på elevnivå. Disse sammenstillingene er basert på data skolene har om elevene, og som ikke vi har hatt tilgang til.

Vi er ikke i en posisjon hvor vi kan etterprøve disse forholdene, det vil si at skolene må stå inne for kvaliteten på faktaopplysningene. Vi har etter beste evne sammenstilt og vurdert opplysningene og

¹² Hver rad i dokumentet representerte en elev. For å sikre elevens personvern har skolene benyttet flere Excel-ark, der rekkefølgen på elever på hvert ark er tilfeldig. Det er ikke mulig for oss å sette sammen flere opplysninger om en elev.

troverdigheten på opplysningene. Der vi mener at opplysningene skolene har oppgitt i kartleggingsskjemaene ikke er sannsynlige, har vi utelatt disse fra analysene i denne rapporten.

For å sikre høy validitet i besvarelsene på skole- og elevnivå, har vi gjennomført eksplorative intervjuer og bedt utvalgte skoler om å pilot-teste kartleggingsskjemaene. Skolenes tilbakemeldinger har hatt stor verdi og har bidratt til at mange kartleggingsspørsmål er ytterligere presisert, tydeliggjort og avgrenset. Videre har vi vært i epost- og telefonkontakt med mange skoler om hvordan spørsmålene skal forstås og besvares. Med unntak av et fåtall spørsmål, har vi derfor stor tillit til at skolene har forstått og besvart spørsmålene på like premisser. Dette er en forutsetning for å kunne gjøre en meningsfull sammenstilling og analyse av dataene. Vi merker oss at et spørsmål om elevenes gjennomføring har blitt tolket og besvart på ulikt vis, slik at vi har unnlatt å bruke besvarelsene i dette dokumentet. Vi merker oss også at mange skoler har blandet sammen (1) elevens diagnose, (2) elevens lærevanske(r), (3) elevens behov for å gå ved skolen, og (4) skolens tilrettelegging for eleven. Dette er et skille vi har lagt vekt på i det analytiske arbeidet.

I dybdeintervjuene har vi tatt opp de problemstillingene som ikke er tilstrekkelig belyst i kartleggingsskjemaene, og vi mener dermed at vi har økt validiteten på det datamaterialet som presenteres i denne rapporten. Likevel er det fremdeles sånn at vi ikke kan etterprøve mange av de opplysningene skolene har gitt oss.

Hensynet til vern av sensitive persondata har stått sentralt i dette prosjektet, og har hatt særlig betydning for to datakilder: kartleggingsskjema på elevnivå, og spørreundersøkelsen til elevene og foresatte. Selv om kartleggingsskjemaene på elevnivå er anonymisert med hensyn til elevens navn og skole, er det teoretisk mulig å identifisere hvem eleven er, basert på en rekke bakgrunnskjennetegn. Vi har derfor avstått fra å koble sammen opplysninger om elevene. Vi vet hvordan elevene fordeler seg langs den enkelte variabelen (f.eks. alder), men vi kan ikke koble opplysningene om elevene langs flere variabler. Dette begrenser de analytiske mulighetene noe, men gjør samtidig at elevens personvern er ivaretatt.

I spørreundersøkelsen til elevene og foresatte måtte elevene (og foresatte dersom eleven var under 18 år) aktivt samtykke til at det ble samlet inn, sammenstilt og analysert informasjon om dem. Her foreligger det altså rikere opplysninger om elevene, inkludert bakgrunnsvariabler. Samtidig foreligger det informasjon om færre elever, da ikke alle elevene og foresatte har deltatt i undersøkelsen.

Som det fremkommer i avsnittene over, er bokstav f-skolene (og av og til foresatte/elever) hovedinformasjonskilden til besvarelsene av problemstillingene i denne gjennomgangen. Enkelte av problemstillingene slik de er formulert, kan tolkes dithen at vi sammenligner hvordan bokstav f-skolene driver skole med hvordan skoledriften foregår i den offentlige skolen eller andre friskoler. Det foreligger imidlertid ingen faglig sammenlikning av tilbudene – og i den grad tilbudene kontrasteres er dette basert på skolenes og elevenes (foresattes) egenvurdering. Under overskrifter som «Hva gjør skolene ekstra for gjennomføring» og «Hva legger skolen i begrepet særskilt tilrettelagt opplæring» er dette særlig relevant, men det gjelder gjennomgående i rapporten.

Innenfor rammene og hva som er praktisk mulig, mener vi at datamaterialet gir et tilstrekkelig grunnlag for å besvare problemstillingene for denne gjennomgangen.

2.4 Involvering

Vi har gjennomført tre involveringsmøter med skolene og skolenes interesseorganisasjoner der vi presenterte oppdraget og la opp til diskusjon rundt noen av de sentrale problemstillingene. Det siste (og tredje) involveringsmøtet ble gjennomført digitalt, da det planlagte tredje fysiske møtet sammenfalt med korona-betingede restriksjoner på reise- og møtevirksomhet. I etterkant av det tredje involveringsmøtet har skolene hatt anledning til å komme med innspill til oss.

3. Sentrale kjennetegn

I dette kapitlet gjengis funnene fra kartleggingsskjemaene til skolene, spørreundersøkelsen til elevene/foresatte, fra intervjuer med ansatte i fylkeskommunene og dybdeintervjuene med de enkelte skolene. Kapitlet er strukturert etter de overordnede tematikkene for denne gjennomgangen¹³; kjennetegn ved elevene, inntak av elever, elevers rett til videregående utdanning, gjennomføring av skoleløpet, spesialundervisning, og skolenes bruk av tilskuddsmidlene. Vi innleder hvert underkapittel (kapittel på nivå 3) med en kort oppsummering, før vi utdyper funnene knyttet til hver problemstilling.

I presentasjonen av funnene skiller vi konsekvent mellom skoler for særlig ressurskrevende elever og skoler for nokså ressurskrevende elever. Imidlertid finner vi også stor variasjon innenfor de to gruppene. Der det er hensiktsmessig i lys av den konkrete problemstillingen, differensierer vi også langs andre linjer.

3.1 Kjennetegn ved elevene

I dette delkapitlet beskriver vi sammensetningen av elevmassen og variasjonen innad og mellom skolene og tilskuddssatsene når det gjelder elevenes alder, utdanningsprogram, funksjonshemming/lærevansker, og behov.

3.1.1 Alder

Vi ser stor bredde i alderssammensetningen på skolene. Skolene for nokså ressurskrevende elever har eldre elever enn skolene for særlig ressurskrevende elever. Enkelte skoler trekker opp snittet fordi de i hovedsak har voksne elever på skolen.

Hvordan er alderssammensetningen?

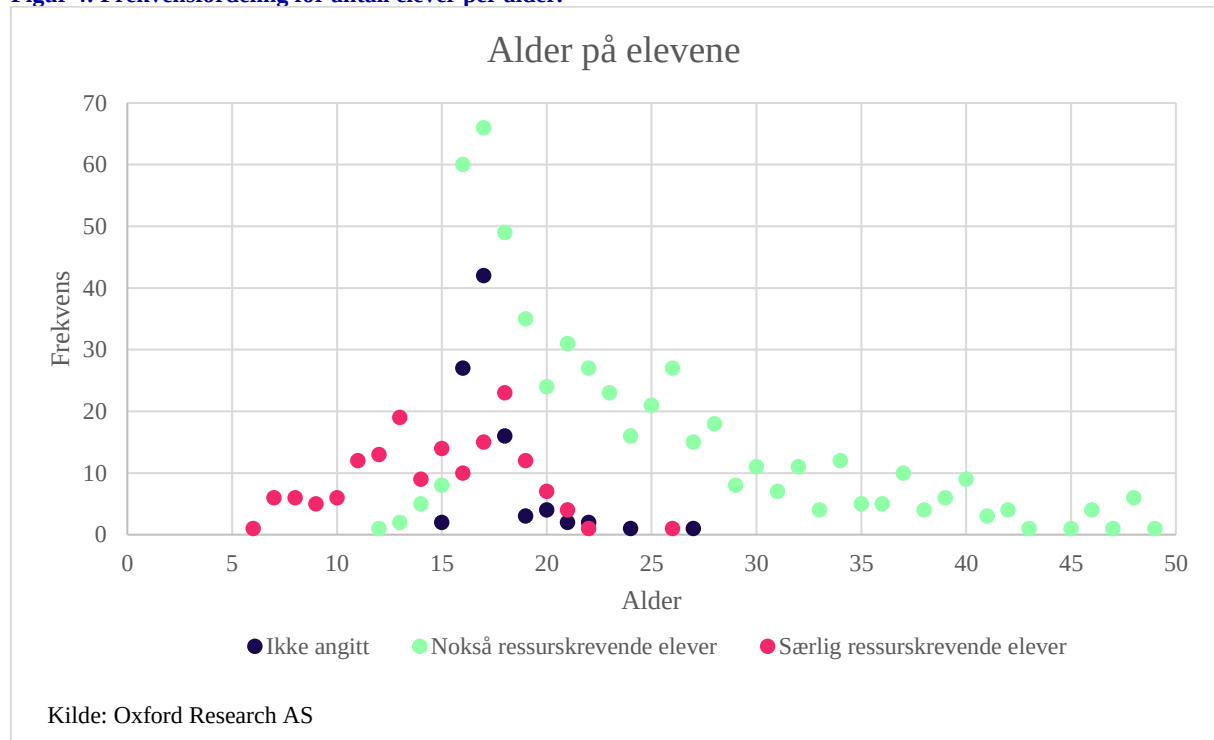
Gjennom å bearbeide data fra elevskjema har vi kunne kalkulere og beskrive alderssammensetningen på skolene.

Våre beregninger viser at gjennomsnittsalderen for elevene som går på skoler for særlig ressurskrevende elever er 15 år. For skolene for nokså ressurskrevende elever er gjennomsnittsalderen 24 år. Grunnskolen har den laveste gjennomsnittsalderen, på 14 år. De kombinerte grunn- og videregående skolene har en gjennomsnittsalder på 15 år, mens tilsvarende estimat for de videregående skolene er 23 år.

I kartleggingsskjemaet på elevnivå har vi ikke koblet alder til hvilket trinn eleven går på. Vi kan derfor ikke skille alderssammensetning for grunnskoleelever på kombinerte grunn- og videregående skoler med elever på videregående trinn på disse skolene.

¹³ For oversikt over tematiske og tilhørende problemstillinger, se kapittel 2.2.

Figur 4: Frekvensfordeling for antall elever per alder. ¹⁴

3.1.2 Opplæring

I hovedsak har vi benyttet oss av data fra kartleggingsskjema for å beskrive hvilken opplæring elevene får. Vi har supplert dette med data fra intervjuene.

Skolene har oppgitt at 556 av 706 elever går på yrkesfag. Dette utgjør 78,7 prosent av elevene.

Hvilke utdanningsprogrammer tilbys elevene?

Elevene går på 14 definerte utdanningsprogram. Yrkesfagene helse- og oppvekstfag, salg, service og reiseliv, elektrofag og bygg- og anleggsteknikk har flest elever. Det er også 65 elevplasser på påbygging til generell studiekompetanse. Skolene har selv oppgitt hvilke utdanningsprogrammer elevene går på, og vi har derfor ikke mulighet til å etterprøve dette siden denne informasjonen ble gitt oss i anonymisert form.

15,8 prosent av de nokså ressurskrevende elevene går på studieforberevende utdanningsprogrammer.

Av totalt 69 elever som går på en skole for særlig ressurskrevende elever, går 29 elever på arbeids- og hverdagslivstrening, og 20 elever på «annet» eller uoppgitt utdanningsprogram. Elever som går på den helsepedagogiske Steinerskolen får opplæring i kompetansemål fra den Steinerskolepedagogiske læreplanen, som er studieforberevende. Alle elevene dette gjelder vil i utgangspunktet ha individuell opplæringsplan. Skolene for særlig ressurskrevende elever har oppgitt at 49 av 69 elever går på

¹⁴ 8 elever ved skoler for nokså ressurskrevende elever er eldre enn 50 år, disse har vi tatt ut av figuren for å gi en mer nyansert fremstilling av variasjonen blant flertallet av elevene. «Ikke angitt»: skolen har ikke oppgitt hvilken tilskuddssats den tilhører.

«annet», «uoppgitt» eller «arbeids- og hverdagslivstrening». Vår tolkning av disse svarene er at elevene er tatt opp på et studieforbereende utdanningsprogram, men har individuell opplæringsplan i henhold til et enkeltvedtak om spesialundervisning.

Tabell 3: Elevene, fordelt på utdanningsprogram i videregående trinn

Utdanningsprogram, videregående trinn	Antall
Studieforbereende – Idrettsfag	1
Studieforbereende – Påbygging til generell studiekompetanse	65
Studieforbereende – Studiespesialisering	24
Yrkesfag - Bygg- og anleggsteknikk	67
Yrkesfag - Design og tradisjonshåndverk	6
Yrkesfag - Elektrofag	92
Yrkesfag - Frisør, blomster- og interiørdesign	29
Yrkesfag - Helse- og oppvekstfag	130
Yrkesfag - Informasjonsteknologi og medieproduksjon	28
Yrkesfag - Naturbruk (med mulighet for studieforbereende Vg3)	5
Yrkesfag - Restaurant- og matfag	40
Yrkesfag - Salg, service og reiseliv	118
Yrkesfag - Teknikk og industriell produksjon	41
Arbeids- og hverdagslivstrening	29
Annet eller uoppgitt	31
Totalsum*	706
* Det er flere elever under denne ordningen. Denne tabellen viser kun videregående elever som vi har fått redegjørelser for. Grunnskoleelever og videregående elever hvor det ikke er oppgitt et utdanningsprogram vises ikke. Tabellen viser fordelingen av elevene i høstsemesteret Vi legger til grunngunn benevningene på utdanningsprogrammene med henhold til ny struktur høsten 2020.	
Kilde: Oxford Research AS	

3.1.3 Elevenes funksjonsnedsettelse, lærevansker og behov – og skolens tilrettelegging

Forskrift til friskoleloven og økonomiforskriften til friskoleloven setter rammene for hvilke elever skolene skal ta inn. I § 4-3 i økonomiforskriften til friskoleloven blir nokså ressurskrevende elever definert som elever som har generelle eller sammensatte, og langvarige eller permanente lærevansker. Særlig ressurskrevende elever har også generelle eller sammensatte, og langvarige eller permanente lærevansker, men lærevanskene er «omfattende». Videre har elevene et stort behov for oppfølging for å mestre opplæringssituasjonen. I tillegg stiller § 9-2 i forskrift til friskoleloven skolene til ansvar for at elevene som tas inn, har slike lærevansker som skolen får tilskudd etter. Skolen må derfor sørge for dokumentasjon og/ eller en vurdering av søkerens behov for et tilrettelagt opplæringstilbud. En kompetent instans utenfor skolen skal gi denne dokumentasjon.

Friskoleloven med forskrifter er ikke konsekvent i begrepsbruken, og viser både til lærevansker og til funksjonshemninger for å beskrive hvilken elevgruppe skolene som får tilskuddet skal tjene. Lærevansker og funksjonsnedsettelse er ikke ensbetydende begreper, i tillegg er begrepet funksjonshemmet i de fleste andre sammenhenger byttet ut til fordel for begrepet nedsatt funksjonsevne, for å signalisere at funksjonshemmingen ikke er en del av personen. Videre samsvarer ikke begrepene i friskoleloven med begrepene i forskriftene til friskoleloven og med begrepene i forskrift til opplæringsloven. I forskrift til opplæringsloven § 6-17 om søkere med fortrinnsrett til videregående opplæring, benyttes setningen «Søkjarar med rett til spesialundervisning og som har sterkt nedsett psykisk eller fysisk funksjonsevne». I friskolelova benyttes begrepet «funksjonshemma» i § 2-1. I forskrift til friskolelova og økonomiforskrift til friskolelova benyttes begrepet «lærevanskar».

Funksjonsnedsettelse innebærer at en person opplever at en funksjonsevne er hemmet. Dette kan både være fysisk, psykisk og sosialt.¹⁵ Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet deler personer med nedsatt funksjonsevne i følgende hovedgrupper:¹⁶

- Personer med synshemming
- Personer med bevegelseshemming
- Personer med hørselshemming
- Personer med utviklingshemming
- Personer med psykososiale funksjonsnedsettelse

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet understreker at det er store forskjeller mellom de ulike typene nedsatt funksjonsevne og hvilke og hvor store hindringer funksjonsnedsettelsen medfører.

Personer med nedsatt funksjonsevne trenger ikke å ha lærevansker, men lærevanskene kan komme av en funksjonsnedsettelse. *Store norske leksikon* definerer lærevansker som en: «*fellesbetegnelse for en rekke mer eller mindre spesifiserte tilstander som gir seg utslag i at fremgangen på ett eller flere fagområder i skolen er langsommere enn vanlig. Er lærevanskene begrensede, sier vi at de er spesifikke, er de mer omfattende, betegnes de som generelle.*»¹⁷

I tillegg til begrepet generelle lærevansker brukes begrepet sammensatte lærevansker. Sammensatte lærevansker innebærer at flere vansker opptrer samtidig.¹⁸

Hvordan relasjonen mellom funksjonsevne og lærevansker skal forstås er ikke gitt, det vil si om lærevansker er en konsekvens av en funksjonsnedsettelse eller en type funksjonsnedsettelse, eller om lærevansker fører til funksjonsnedsettelse. Vår forståelse er at disse variablene er med å definere elevenes behov. Skolene viser selv til alle disse begrepene for å beskrive elevmassen, eller de beskriver elevenes behov uten å vise til en årsak til disse behovene. I beskrivelsen av empirien som presenteres i dette underkapittelet, vil vi derfor vise både til funksjonshemninger, nedsatt funksjonsevne, lærevansker og diagnoser.

¹⁵ Lid, Inger Marie. (2019, 2. mai). funksjonshemming. I Store norske leksikon. Hentet 16. januar 2020 fra <https://snl.no/funksjonshemming>

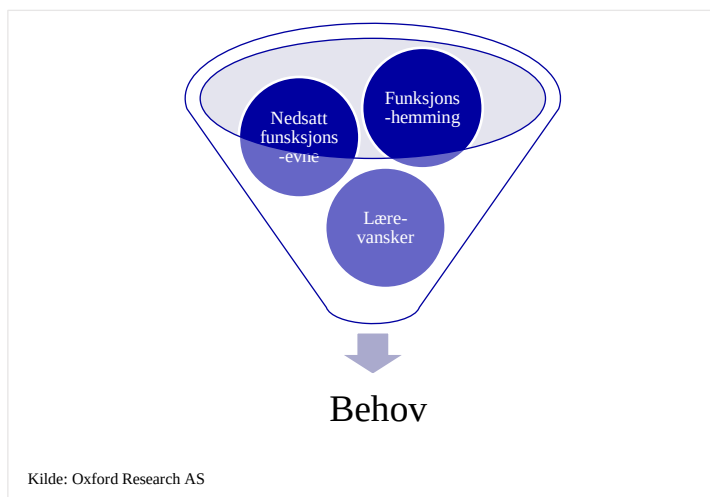
¹⁶ https://bufdir.no/Nedsatt_funksjonsevne/Hva_er_nedsatt_funksjonsevne/Hva_er_nedsatt_funksjonsevne/

¹⁷ «Lærevansker» (2014, 9. april). I Store norske leksikon. Hentet 16. januar 2020 fra <https://snl.no/l%C3%A6revansker>

¹⁸ <https://www.statped.no/sammensatte-larevansker/>

Figur 5: Hva definerer elevenes behov?

Vi finner at en fellesnevner for skolene og elevene/ foresattes beskrivelser av elevenes behov, er at de ofte viser til elevens behov for ekstra oppfølging. Videre finner vi at særlig ressurskrevende elever oftere har en psykisk utviklingshemming i forhold til nokså ressurskrevende elever. Skolene selv viser til elevenes evne til å følge læreplanen, behov for spesialundervisning, funksjonsnivå i grupper, grad av tilrettelegging og krav til skolen som sentrale forskjeller mellom særlig ressurskrevende elever og skoler for nokså ressurskrevende elever.

Hvordan beskriver elever eller foresatte selv behovet for å gå på en bokstav f-skole?

Surveyen gjennomført blant elever/ foreldre gir oss mulighet til å sammenligne hvordan de beskriver sitt behov opp mot hvordan skolene beskriver det. Elever/ foresatte svarer oftest at eleven har behov for ekstra oppfølging. Svært mange viser også til andre diagnoser eller til lærevansker.

217 elever/foreldre svarte på spørsmål om elevens behov for å gå på skolen, og svarene viser en stor variasjon i beskrivelsen av behov. Punktlisten viser i stikkordsform beskrivelser på elevens behov i besvarelsene, i synkende rekkefølge¹⁹:

1. Behov for ekstra oppfølging
2. Aspergers syndrom eller autisme
3. ADD/ ADHD
4. Angst/ sosial angst
5. Dysleksi
6. Konsentrasjonsvansker
7. Generelle lærevansker
8. Nedsatt hørsel/ døv
9. Psykisk helse
10. At ansatte kan tegnspråk
11. Behov for trygghet
12. Rus
13. Downs syndrom
14. Eleven fikk plass på skolen
15. Små klasser/ forhold
16. Personlighetsforstyrrelse
17. Språkutfordringer
18. Ekstra tilrettelegging / tilpassing
19. Kronisk utmattelsessyndrom

Flere beskrivelser viser til diagnoser eller sykdom. Hyppigst nevnt er imidlertid at eleven har behov for ekstra oppfølging, for eksempel «i form av organisatoriske utfordringer, trygging, støtte og anerkjennelse». Flere beskriver også lærevansker, som lese- og skrivevansker, dysleksi og konsentrasjonsvansker. Noen viser også til trygge rammer, små klasser og små forhold.

¹⁹ Gitt at ikke alle elevene/foreldrene har besvart spørsmålet, kan vi ikke med sikkerhet konkludere med at denne rekkefølgen gjelder hele populasjonen av elever ved bokstav-f skolene. Den sier heller ikke noe om andre elevers behov.

For å illustrere likheter og forskjeller mellom hvordan nokså ressurskrevende elevers (eller deres foresatte) og særlig ressurskrevende elevers (eller deres foresatte) behov beskriver, har vi konstruert to ordskyer. Jo mer fremtreende ordet er i bildet, desto mer brukt er det i elevenes beskrivelse. Behovet for oppfølging går igjen på begge skolene. Lærevansker er også hyppig nevnt. ADHD og ADD er diagnoser som også er nevnt ofte i ordskyene. Særlig ressurskrevende elever nevner ofte Downs syndrom og andre utviklingshemninger – dette uteblir fra nokså ressurskrevende elever sine beskrivelser. Depresjon er derimot hyppig nevnt av de nokså ressurskrevende elevene.

Figur 6: Ord brukt av nokså ressurskrevende elever

Figur 7: Ord brukt av særlig ressurskrevende elever

Vi presenterer også sitater fra enkelte av respondenters beskrivelser av behov.

Denne foresatte trekker i spørreundersøkelsen frem fellesskapet på skolen som et argument for å velge denne skolen:

Det at skolen er en skole utelukkende for unge med spesielle behov gjør at det ikke er en liten gruppe som trekkes til side fra resten av skolen, de er alle del av alles aktiviteter. Dette skaper et helt spesielt samhold. Vennskap går på tvers av klasser og trinn. Det er fokus på ro og mestring i eget tempo. Undervisningen er sjelden en-til-en for mitt barn, så dette gir en stor fordel i forhold til å kunne føle seg som del av et fellesskap.

En nokså ressurskrevende elev viste til alderssammensetningen som et behov for å gå på denne skolen:

Jeg hadde det ikke fint på skolen min før og slutta. Jeg ville ikke starte på nytt med folk som er yngre enn meg så derfor valgte jeg denne skolen.

Andre vektlegger at skolen har et internat:

Før jeg begynte på skolen hadde jeg bare ett ønske og det var å gå på skole, men jeg hadde ikke mulighet til å gå på skole før jeg fant denne skolen, siden jeg kan bo på skolen gjør det mye lettere for meg å fullføre skolen. Det å gå på skolen med andre som har problemer gjør det òg lettere, da vet jeg at jeg ikke er den eneste som har problemer å jobbe med, da føler jeg meg ikke som den ene rare personen med personlige problemer.

Hvordan beskriver skolene for nokså ressurskrevende elever elevenes behov?

Vi har i kartleggingsskjemaene bedt skolene om å gjøre rede for elevenes behov for tilrettelagt opplæring ved en friskole for funksjonshemmede. Skolene gir eksempler på psykososiale og kognitive lærevansker som fordrer sosialpedagogisk tilrettelegging. Det nevnes blant annet dysleksi, dyskalkuli, skolevegning, angst, depresjon, lese- og skrivevansker, autismespekter diagnoser, ADD/ ADHD, ME, PTSD, og kognitive vansker.

En skole påpeker at elevenes behov ikke er statiske. Det kan for eksempel bety at økt alder og modning gjør at elevens opprinnelige lærevansker og følgende behov for tilrettelagt opplæring avtar eller endres over tid.

Vi har også bedt skolene om å redegjøre for den enkelte elevs dokumenterte behov for å gå på skolen. Skolene skulle ta utgangspunkt i det dokumenterte behovet som var utløsende for at eleven fikk skoleplass.

Enkelte skoler viser til hva slags tilbud eleven har behov for på skolen, for eksempel utløste elevens behov for «*høy lærertetthet, alternativ læringsarena*», skoleplass for en elev. Andre skoler viser til hvordan en nedsatt funksjonsevne fører til at en elev har behov for ekstra tilpasning:

Eleven har Tinnitus og et tosidig hørselstap [...] og bruker høreapparat på begge ører. Iowa-test [...] dokumenterer at eleven er avhengig av ro og munnnavlesning for å kunne kommunisere. Ved bakgrunnsstøy og uten å kunne se ansiktet til den som snakket, oppfattet eleven ikke noe av det som ble

sagt. Eleven er avhengig av at det blir brukt hørselsteknisk utstyr i undervisningen og at klasserom, gruppestørrelse og annen tilrettelegging er tilpasset hørselshemmingen til vedkommende.

Et annet eksempel fra en annen skole:

Diagnose ADHD. Strever med å oppfatte betydning av enkelte begreper, konsentrasjon, det å komme i gang og fullføre oppgaver.

Noen skoler viser bare til at eleven har lærevansker, uten å spesifisere hvilke. Andre skoler oppgir diagnoser, som ADHD.

Ifølge data fra kartleggingsskjema går psykososiale vansker igjen på skoler for nokså ressurskrevende elever. Dette er vansker som ikke trenger ha noe med sykdom eller nevrologisk utvikling å gjøre. Årsaken kan være belastning i miljøet rundt eleven og vanskene er derfor ofte ervervede og ikke medfødte. Psykososiale vansker opptrer som utagering, aggresjon, depresjon, sosial angst og kontaktvansker. Psykososiale vansker kan også komme som en konsekvens av annen diagnose, slik som ADHD eller av synshemming eller hørselshemming. Sosial angst, depresjon, traumer og posttraumatisk stresslidelse (PTSD), går igjen i beskrivelse av elevene.

Spesifikke lærevansker er også hyppig nevnt i skolenes beskrivelser av elevenes behov. Dette er vansker som dysleksi, lese- og skrivevansker, dyskalkuli og andre konsentrasjonsvansker. Diagnoser som medfører konsentrasjonsvansker, slik som ADHD og ADD, er også nevnt. Ofte beskrives det at eleven sliter med flere vansker; sammensatte lærevansker.

I tillegg til disse beskrivelsene, er det flere elever som har en diagnose i autismspekteret eller sliter med rusproblematikk. I motsetning til skoler for særlig ressurskrevende elever, har elevene oftest ikke en utviklingshemming.

Nedenfor gjengir vi et anonymisert tilfeldig utdrag av redegjørelser for å synliggjøre spennet i beskrivelser av elevens behov, og hvilken instans som har utstedt dokumentasjonen:

Tabell 4: Eksempler på skolene for nokså ressurskrevende elever sine redegjørelser for elevens behov for å gå på skolen

Behov	Instans
ADHD	Legespesialist
ADHD, angst, selvskading, har behov for tett oppfølging og tydelig struktur	Kontaktlærer ved ungdomsskolen, PPT -rådgiver
Diagnoser moderat depressiv episode og sosiale fobier	Psykolog
Mottar aktiv behandling for en psykisk lidelse	Psykologspesialist DPS
Rus	Rehabiliteringsinstitusjon
Spesialavdeling på ungdomsskolen, ADHD, store konsentrasjonsvansker, behov for tett oppfølging	PPT - rådgiver, rektor og spesial pedagogisk koordinator ved ungdomsskolen

Spesialundervisning i alle fag i tidligere skolegang. Sosial fobi.	Rådgiver ved ungdomsskolen, behandler BUPP, familie terapeut
Store generelle lærevansker, strever med konsentrasjon og utholdenhet	Fagleder videregående skole
Kilde: Oxford Research AS	

Hva kjennetegner nokså ressurskrevende elever med høyest og lavest tilretteleggingsbehov?

Vi har bedt skolene om å beskrive elevene med henholdsvis lavest og høyest tilretteleggingsbehov. Tabellen nedenfor viser en sammenstilling av typiske besvarelser fra skoler for nokså ressurskrevende elever. Vi tar utgangspunkt i besvarelser som går igjen hos flere skoler. De fleste svarene beskriver typiske trekk ved elever på videregående nivå. Én videregående skole har ikke ønsket å foreta et skille mellom lavest og høyest tilretteleggingsbehov blant sine elever.

I det følgende skiller vi mellom forhold i undervisningssituasjoner og i sosiale situasjoner. Noen skoler beskriver også relevante forhold ved eleven, som ligger utenfor skolen, eller som går på tvers av sosiale situasjoner og undervisningssituasjoner. Forholdene nedenfor er gjengivelser av typiske svar fra skolene i elevskjemaene, og er ikke en beskrivelse av en enkelt elev, og skolene forutsetter ikke at disse kjennetegnene gjelder for en og samme elev.

Tabell 5: Kjennetegn på nokså ressurskrevende elever med minst og med størst tilretteleggingsbehov – skolenes egne refleksjoner

Arena	Elev med minst tilretteleggingsbehov	Elev med størst tilretteleggingsbehov
Opplæring	Eleven er motivert, og deltar i ordinær undervisning i klassen eller i mindre grupper. Eleven har behov for tett oppfølging Eleven har ikke behov for spesialundervisning. Eleven følger den ordinære læreplanen. Eleven har i perioder behov for oppfølging fra en spesialpedagog eller miljøarbeider.	Eleven mangler motivasjon til å delta i opplæringen/ har skolevegring. Eleven har hatt mangelfullt læringsutbytte fra tidligere skolegang, og har faglige kunnskapshull. Eleven har eller bør ha vedtak om spesialundervisning. Eleven har Individuell opplæringsplan (IOP)ii et eller flere fag, eller et individuelt opplæringsopplegg hvor eleven ikke deltar i fellesundervisningen. Eleven er fysisk utagerende, noe som krever tett lærerdekning og spesialpedagogisk oppfølging.
Sosialt	Eleven fungerer sosialt.	Eleven må eventuelt skjermes fra medelever.
Annet	-	Eleven har behov for forutsigbarhet, og trenger en miljøarbeider som tilpasser stimuli og bistår i vanskelige sosiale situasjoner og i opplæringen. Eleven har en omfattende historikk i det offentlige hjelpeapparatet (herunder Barnevernet og Avdeling for barn og unges psykiske helse)

Særskilt for enkelte skoler	Eleven mestrer teoretiske og praktiske fag og trenger ikke faglig tilrettelegging. Elevens utfordringer er knyttet til f.eks. rus og opphold i fengsel.	Skolen må ha hyppig kontakt med foreldre og hjelpeapparatet. Eleven har omfattende sosiale utfordringer utenfor skolen.
Kilde: Oxford Research AS		

Hvordan beskriver skolene for særlig ressurskrevende elever elevenes behov?

Skolene for særlig ressurskrevende elever svarer i hovedsak at elevenes lærevansker er nært knyttet til en eller flere diagnoser, eksempelvis Downs syndrom. Elevene beskrives å ha omfattende kognitive og faglige vansker. I tillegg kommer sosiale vansker som fører til hyppig verbal og fysisk utagering. Elevene kan også ha et omfattende behov for praktisk bistand i alle slags aktiviteter.

Særlig ressurskrevende elever kan ha de samme diagnosene som nokså ressurskrevende elever. Ulike diagnoser som ADHD og autisme går igjen også her. I motsetning til skolene for nokså ressurskrevende elever, har imidlertid disse skolene ofte elever med psykiske utviklingshemninger. Disse vanskene vil ofte være medfødte. Skolene beskriver videre sammensatte utfordringer knyttet til hørsels- eller synshemming og mild eller moderat utviklingshemming. Noen peker på at eleven må ha stell i løpet av skoledagen og at flere av elevene mangler språk. Elevene har også oftere bevegelseshemming eller motoriske utfordringer enn nokså ressurskrevende elever. Disse utfordringene kan skyldes ulike diagnoser.

I tabellen følger et tilfeldig utdrag av redegjørelser for behovet som ga eleven plass på en skole for særlig ressurskrevende elever og hvilken instans som har utstedt dokumentasjonen.

Tabell 6: Eksempler på skolene for særlig ressurskrevende elever sine redegjørelser for elevenes behov for å gå på skolen

Behov	Instans
Traumatisk hjerneskade, Afasi, kognitive kommunikasjonsvansker, synsfeltutfall mot høyreside	Voksenopplæring skole og kompetansesenter
Downs syndrom, fulgt opp av spiseteamet på RH, problemer med aspirasjon.	Sakkyndig vurdering
ADD, Dyskalkuli, angst, nedstemthet, spiseforstyrrelser, tretthet og høyt skolefravær	Fastlege, VGS
William syndrom. Eleven er sosial og søker kontakt med andre. Eleven trenger hjelp og tid til å sette ord på følelser, enkelte ganger trenger eleven hjelp med forståelsen.	Sakkyndig vurdering, bygger blant annet på tilbakemeldinger fra Habiliteringstjenesten.
Hørselstap og andre funksjonsnedsettelse	PPT
F.40.1 Sosiale fobier, F.90.0 Forstyrrelser av aktivitet og oppmerksomhet, F.64.0 Transseksualisme, F32.1 Moderat depressiv episode	Fastlege, DPS
Downs syndrom, korrigert hjertefeil, tilstrekkelig språk til å gjøre seg forstått, noe nedsatt hørsel.	Sakkyndig vurdering
Kilde: Oxford Research AS	

Hva kjennetegner særlig ressurskrevende elever med høyest og lavest tilretteleggingsbehov?

Skolene har beskrevet elevene med henholdsvis lavest og høyest tilretteleggingsbehov. Tabellen nedenfor viser en sammenstilling av typiske besvarelser fra skoler for særlig ressurskrevende elever. Vi tar utgangspunkt i besvarelser som går igjen hos flere skoler. Skolene har som regel elever på både grunnskole- og videregående trinn. De fleste skolene skiller imidlertid ikke mellom trinnene i beskrivelsen av elevene.

Forholdene nedenfor er gjengivelser av typiske svar fra skolene i elevskjemaene, og er ikke en beskrivelse av en enkelt elev, og skolene forutsetter ikke at disse kjennetegnene gjelder for en og samme elev.

Tabell 7: Kjennetegn på særlig ressurskrevende elever med minst og med størst tilretteleggingsbehov – skolenes egne refleksjoner

Arena	Elev med minst tilretteleggingsbehov	Elev med størst tilretteleggingsbehov
Opplæring	Eleven får tilpasset hjelp av lærer eller assistent i en gruppe, eventuelt individuelt deler av dagen Eleven kan delta i opplæring i en gruppe. Eleven er intelligent, reflekterende og forstår sine vansker, har relativt gode språklige forutsetninger. Eleven kan i ett eller flere fag følge ordinær undervisning, og arbeide helt eller delvis etter ordinære kompetansemål. Eleven deltar regelmessig i opplæringen (skulker ikke) (gjelder VGS)	Eleven trenger 1-2 voksne rundt seg hele eller store deler av dagen, og har stort bistandsbehov i undervisningssituasjoner. Eleven må skjermes fra andre elever og får individuell undervisning. Eleven har omfattende kognitive, faglige vansker Eleven får terapier (musikkterapi, kunstterapi eller massasjeterapi) i tillegg til undervisning.
Sosialt	Selv om eleven kan virke veltilpasset, har også denne eleven sine triggerpunkter og det kan oppstå situasjoner som trengte forsterkning.	Eleven har stort bistandsbehov utenom undervisningssituasjoner/ i sosiale situasjoner. Eleven kan være utagerende overfor voksne og medelever. Eleven kan skape konflikt med medelever. Det kan være nødvendig å skjerme eleven fra medelever.
Særskilt for enkelte skoler		Skolen må ha hyppig kontakt med foreldre og hjelpeapparatet

Kilde: Oxford Research AS

Signo, som er en skole for personer med hørselsnedsettelse i kombinasjon med ulike funksjonsnedsettelse, og for personer med døvblindhet, beskriver elevene med størst tilretteleggingsbehov slik: «*Eleven har alvorlige grad av utviklingshemming mht. syn, hørsel, kommunikasjon, språk, og motorisk utvikling. IOPen har store avvik fra ordinære læreplaner mht. fag og mål*».

Noen skoler for særlig ressurskrevende elever opplyser også at det er elever som overstiger skolens ressurser, evner, eller fasiliteter. Flere skoler sier de ikke kan ta imot multifunksjonshemmede, fordi de ikke har fasiliteter som kan ivareta behov for skjerming i egne rom. Også skolene for særlig ressurskrevende elever foretar utvelgelse av søkere etter hva de oppfatter som sin målgruppe, f.eks. søker Signo elever med nedsatt hørsel i kombinasjon med annen funksjonshemming, og Steinerskolen på Skjold søker elever med skolevegring/ andre vansker enn for eksempel Ljabruskolen.

Hva skiller elever på skoler godkjent etter særlig- og nokså ressurskrevende elever?

I økonomiforskrift til friskoleloven blir nokså ressurskrevende elever definert som elever som har generelle eller sammensatte, og langvarige eller permanente lærevansker. Særlig ressurskrevende elever har også generelle eller sammensatte, og langvarige eller permanente lærevansker, men lærevanskene er «omfattende». Videre har elevene et stort behov for oppfølging for å mestre opplærings situasjonen.

Vi har bedt skolene om å reflektere rundt hva dette skillet betyr i praksis. For skolene er dette en teoretisk øvelse, da skolen kun er godkjent etter én sats, og dermed forventes å ha et teoretisk forhold til den andre satsen. Vi presiserer derfor at dette er bokstav f-skolenes vurdering av hvor skillet går, og at vi ikke har vurdert sannhetsgehalten i denne vurderingen.

Skolene hevder å se et skille langs flere dimensjoner:

- **Evne til å følge læreplanen:** Både nokså og særlig ressurskrevende elever har lærevansker. For førstnevnte handler vanskene heller om motivasjon og manglende evne til å organisere læringen og hverdagen. Disse elevene forventes å kunne følge læreplanen, med tilrettelegging. Særlig ressurskrevende elever hindres av kognitive vansker, og forventes å ha behov for en individuell opplæringsplan.
- **Behov for spesialundervisning:** Flere skoler under begge satsene svarer at graden av spesialundervisning henger tett sammen med ressursbehovet. Mens nokså ressurskrevende elever har lite eller ingen behov for spesialundervisning, forventes særlig ressurskrevende elever å ha omfattende behov for spesialundervisning, og behov for spesialpedagogisk støtte hele eller store deler av dagen.
- **Funksjonsnivå i grupper:** Hvorvidt eleven fungerer i en gruppesammenheng, er en markør for elevens ressursbehov, resonnerer skolene under begge satsene. Nokså ressurskrevende elever forventes å fungere i små og mellomstore klasser, og er lette å integrere i resten av elevgruppen/ klassen, mens særlig ressurskrevende elever forventes å ha mye større behov for individuell opplæring og skjerming fra andre elever.
- **Grad av tilrettelegging:** Hvis elevens tilretteleggingsbehov overskrider skolen for nokså ressurskrevende elever sin generelle tilrettelegging for elevgruppen, er eleven en særlig ressurskrevende elev, resonnerer flere skoler for nokså ressurskrevende elever.

- **Krav til skolen:** Skolene ser en forskjell med hensyn til den ressursmessige dimensjonen. Det gjelder primært hvor intensiv elevens oppfølging må være, og hva det betyr for bemanningstettheten ved skolen, men også behovet for egnede lokaler (antall enerom eller små grupperom).

Flere skoler tar utgangspunkt i elevens diagnose og kognitive ferdigheter når de vurderer elevens behov for oppfølging. En skole mener at det ikke er *diagnosen*, men elevens behov for oppfølging er avgjørende. Uavhengig av diagnose eller kognitive vansker kan eleven ha stort eller lite behov for individuell oppfølging.

3.2 Inntak av elever

I dette delkapittelet går vi gjennom grunnlaget for inntak av elever til skolene, samt hvilke dokumenterte lærevansker som gir plass ved skolene. Vi ser også på hvilke krav til dokumentasjon skolene stiller, og hvilke krav skolene stiller til instansen som utsteder dokumentasjonen. Vi ser videre på skolenes inntaksrutiner.

3.2.1 Om inntaket av elevene

Det følger fra § 3-1 i friskoleloven at skolene skal ha hele landet som inntaksområdet. Dette skiller friskolene fra de offentlige skolene, som prioriterer søkere etter fylke og kommune. Friskolene med et videregående opplæringstilbud skal prioritere ungdom med rett til videregående opplæring foran voksne søkere med samme rett. Friskoler for funksjonshemmede kan med hjemmel i loven ta inn voksne uten rett til videregående opplæring og kan også søke unntak hos departementet når det gjelder prioriteringen av søkere. Vi er kjent med at Krokeide videregående skole per nå har unntak, og kan prioritere elever med voksenrett foran elever med ungdomsrett. Skolene må ha et inntaksreglement som viser prioritering av søkere dersom antall søkere er høyere enn antall skoleplasser.

I tillegg vil § 9-2 i forskrift til friskoleloven om krav til dokumentasjon, sette rammene for inntaket av elevene.

Mange av diagnosene og lærevanskene skolene viser til som relevante for om elevene får skoleplass, går igjen blant skolene for nokså ressurskrevende elever og skolene for særlig ressurskrevende elever. I hovedsak skiller skoletypene seg på om elevene har en psykisk utviklingshemming eller ikke. Nokså ressurskrevende elever har oftere lærevansker som følger av sosiale eller psykologiske faktorer. Særlig ressurskrevende elever har ofte en psykisk utviklingshemming i kombinasjon med andre diagnoser eller lærevansker.

Når det gjelder hvem som står for inntaket av elever, observerer vi at PPT er den instansen som oftest utsteder dokumentasjonen som skolen legger til grunn ved inntaket. Imidlertid er PPT langt hyppigere brukt for å utstede dokumentasjon for særlig ressurskrevende elever enn for nokså ressurskrevende elever.

Skolene opplever at kvaliteten på dokumentasjonen de bruker under inntaket i hovedsak er god. Flere skoler forteller likevel at de ofte er i dialog med hjelpeapparatet forut for inntaket. Det er vanlig at skolene får dokumentasjon fra flere instanser. Noen av skolene for nokså ressurskrevende elever

opplever imidlertid at dokumentasjonen som er tilstrekkelig i sammenheng med inntaket, er utilstrekkelig når det gjelder skolens kunnskapsbehov om omfanget av elevens tilretteleggingsbehov. Når dokumentasjonen ikke er tilstrekkelig henger dette ofte sammen med at elevens tilretteleggingsbehov er større enn det dokumentasjonen kunne tilsi.

Vi har ikke sett dokumentasjonen som er framlagt og vi kan derfor ikke vite om dokumentasjonen inneholder generelle uttalelser om elevenes diagnose og tilretteleggingsbehov eller om dokumentasjonen inneholder anbefalinger om hvilken skole eleven bør gå på.

I underpunktene nedenfor følger en mer detaljert beskrivelse av disse hovedlinjene.

Hvilke lærevansker kvalifiserer til skoleplass?

I kartleggingsskjemaet ble skolene bedt om å oppgi hvilke lærevansker som kvalifiserer søkere for inntak ved skolen. Vi har fulgt opp dette temaet i intervjuene med skolene. Det varierer hvorvidt skolene vektlegger elevens lærevansker eller behov for tilrettelagt opplæring ved inntak og skolene benytter disse begrepene om hverandre.

Skolene for nokså ressurskrevende elever viser til lærevansker som følger av sosiale- eller psykologiske faktorer, eller medisinske årsaker som kvalifiserende. Elevene kan ha dysleksi, dyskalkuli, skolevegring, angst, depresjon, diagnoser innenfor autismspekteret, ADD/ADHD, ME, PTSD, konsentrasjonsvansker, kognitive vansker, nedtrapping av LAR-medisiner, mobbehistorikk, angstproblemer, med mer. Noen skoler for nokså ressurskrevende elever svarer også at det ikke er lærevansken som kvalifiserer for inntaket, men dokumentasjonen på elevens behov for sosialpedagogisk tilrettelegging, eller en ekstern vurdering av søkers behov for tilrettelagt opplæring.

Intervjumaterialet supplerer skolenes svar i kartleggingsskjemaet på dette området. Flere skoler for nokså ressurskrevende elever forteller at hvordan og til hvem de markedsfører tilbudet sitt, har store konsekvenser for hvilke elever som søker seg til skolen, og i forlengelsen hvilke elever som tas inn. Rektor ved Øvrebø videregående skole forteller for eksempel at skolen i utgangspunktet retter seg mot elever som er i stand til (med tilrettelegging) å fullføre videregående opplæring med full kompetanse, og at dette er et forhold som diskuteres i inntaksteamet ved inntak av enkeltelever. Flere av elevene kommer til skolen via tilrådning fra rådgivere og spesialpedagoger på ungdomsskolen, og disse er også bevisste på hvilken elevgruppe Øvrebø sikter seg mot. Andre skoler for nokså ressurskrevende elever sikter seg mot elever som har mindre sannsynlighet for å fullføre med full kompetanse eller har særlig utfordringer. Abr videregående skole²⁰ og Østerbo videregående skole retter seg inn mot elever med rusproblematikk. Briskeby videregående skole tar inn elever med nedsatt hørsel som vil ha utbytte av den hørselstekniske tilretteleggingen skolen tilbyr. Elevene på Briskeby kan også ha andre lærevansker, men andre vansker utenom nedsatt hørsel er ikke et kriterium for at elevene får plass. Samlet sett tilsier disse funnene at skolene for nokså ressurskrevende elever i hovedsak tar inn elever med samme type lærevansker, men alvorlighetsgraden og implikasjonen for elevenes fullføringspotensial er ulik.

De fleste skolene for særlig ressurskrevende elever legger vekt på diagnoser på psykisk funksjonshemming, for eksempel Downs syndrom, Williams syndrom, Asperger, eller Turners

²⁰ Skolen omtaler seg selv som Hauge videregående skole, men juridisk selskapsnavn er Abr videregående skole AS

syndrom, når de gjør inntak. Noen skoler for særlig ressurskrevende elever skriver at alle typer lærevansker kan kvalifisere for inntak. Som eksempler nevnes dysleksi, depresjoner som hindrer skolegang, konsentrasjonsvansker, sterk skolevegring, ADHD, ADD, autisme, nonverbale lærevansker, diagnoser innenfor autismspekteret, utviklingshemminger, psykiske lidelser, diagnoser som angst/ depresjon/ traumelidelser, spiseforstyrrelser, med videre. I hovedsak tar skolene for særlig ressurskrevende elever inn elever med nedsatte kognitive evner. For Signo grunn- og videregående skole kvalifiserer elever med nedsatt hørsel i kombinasjon med andre funksjonsnedsettelse som reduserer elevens kognitive funksjon, eller at eleven har døvblindhet. Det videregående trinnet på Skjold tar inn elever med sterk skolevegring og psykiske utfordringer og der PP-tjenesten har vurdert at eleven har behovet for spesialundervisning.

Hvilken dokumentasjon legger skolen til grunn for inntaket?

Vi har bedt både skolene i elevskjema og elever/foresatte i elevsurveyen om å oppgi hvem som utstedte dokumentasjonen som førte til at eleven ble tatt inn på skolen. Både elever/foresatte og skolene selv melder at PPT er den instansen som oftest utsteder dokumentasjonen som sørger for at eleven får plass på skolen. PPT utsteder oftere dokumentasjon for nokså ressurskrevende elever enn for særlig ressurskrevende elever. Videre rapporterer elever/foresatte oftere at PPT har utstedt dokumentasjonen enn det skolene har rapportert. Nedenfor tar vi først for oss skolens rapportering på utsteder av dokumentasjon og deretter elever/foresattes rapportering.

Skolene oppga ofte dokumentasjon fra flere instanser, ofte lokale institusjoner. På bakgrunn av denne rapporteringen har vi gruppert utsteder av dokumentasjon til eleven ved inntak til skolen i tabellen nedenfor. Når flere utstedere ble nevnt, har vi gruppert svarene etter instansen som ble nevnt først. Tabellen bør derfor først og fremst leses som en indikasjon på hvilke instanser som er sentrale informasjonskilder i inntaket av elever.

PPT er den instansen som oftest utsteder dokumentasjonen som skolen legger til grunn ved inntaket. PPT har utstedt dokumentasjonen på rundt en fjerdedel av elevene. Fastleger, lege, overlege eller legespesialist har utstedt dokumentasjon på 22,1 prosent av elevene. Psykologer, psykologspesialister på Distriktpsikiatrisk senter, psykisk helsevern for barn og unge har utstedt dokumentasjon for rundt en tiendedel av elevene. Omtrent like vanlig er det at dokumentasjonen er utstedt fra rådgiver, kontaktlærere, rektor og spesialpedagogkoordinator på tidligere skole.

Vi har ikke mottatt kartleggingsskjema fra alle skolene på elevnivå. Vi vet derfor ikke om den resterende elevmassen ikke har dokumentasjon. For de 28 elevene der utsteder ikke er oppgitt, har vi heller ikke grunnlag for å si om det er en feil i utfyllelsen fra skolens side, eller om disse elevene reelt mangler dokumentasjon.

Tabell 8: Aktører som har utstedt dokumentasjon som legges til grunn ved inntak

Utsteder av dokumentasjon ved inntak	Antall elever (nov. 2019)	Prosent
PPT	200	24,4
Fastlege, overlege	181	22,1
Psykolog eller psykologspesialist	86	10,5
Forrige skole / skolesenter	80	9,8

Rehabiliteringstjeneste	57	7,0
Sakkyndig vurdering - uoppgitt utsteder	43	5,3
BUP	28	3,4
Voksenopplæring	22	2,7
Barnevernet	18	2,2
Oppfølgingstjenesten	16	2,0
Russenter, ruskonsulenter, a-senter eller LAR	11	1,3
Stiftelse for pasientgruppe	11	1,3
Flyktningstjeneste	5	0,6
NAV	5	0,6
DPS	3	0,4
Foresatte	1	0,1
Annet	23	3,4
Uoppgitt	28	2,8
Totalsum	818	100,0
Kilde: Oxford Research AS		

Hvis vi sammenligner skoler for nokså ressurskrevende elever og skoler for særlig ressurskrevende elever, ser vi at det er størst variasjon i hyppigheten i bruken av PPT. 40 prosent av de særlig ressurskrevende elever har dokumentasjon utstedt fra PPT, mot 10 prosent av de nokså ressurskrevende elever. Fastlege eller lege er ofte utsteder av dokumentasjon for elever som går på en skole for nokså ressurskrevende elever. Psykologer eller psykologspesialister er også sentrale her. For 25 prosent av de særlig ressurskrevende elever er det kun oppgitt at dokumentasjonen er en sakkyndig vurdering. En mulig tolkning av svaret er at skolene her refererer til sakkyndig vurdering utformet av PPT, som del av et enkeltvedtak om spesialundervisning.

Tabell 9: Utsteder av elevens dokumentasjon ved inntak, rapportering fra skolene.

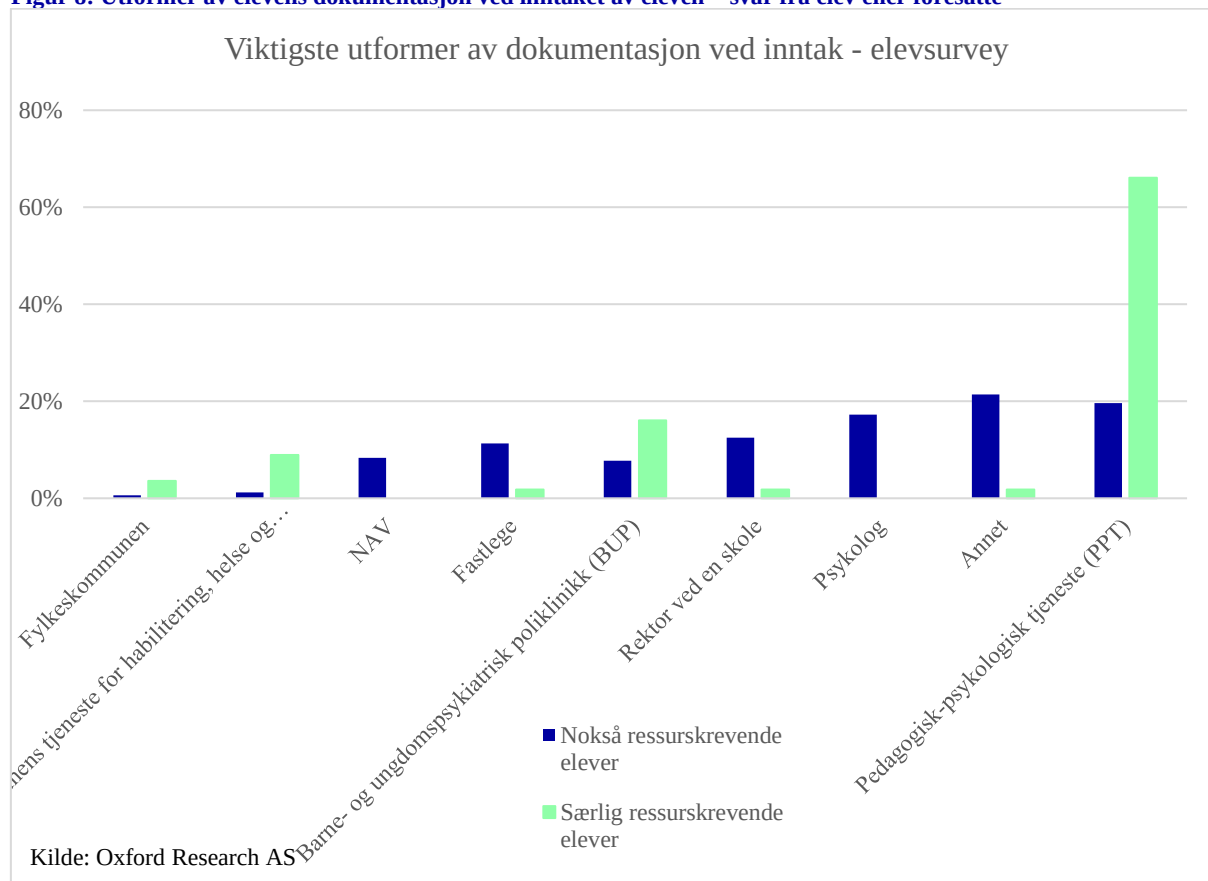
Utsteder av dokumentasjon	Skoler for nokså ressurskrevende elever	Skoler for særlig ressurskrevende elever
Fastlege, overlege	31,3 prosent	1,8 prosent
Psykolog eller psykologspesialist	15,1	1,8
Forrige skole / skolesenter	13,8	0,0
Rehabiliteringstjeneste	10,0	1,2
PPT	10,0	41,4
Voksenopplæring	4,0	0,0
Annet	2,9	3,0
Oppfølgingstjenesten	2,4	0,0
Stiftelse	2,0	0,0
Russenter, ruskonsulenter, a-senter eller LAR	2,0	0,0

Barnevernet	2,0	0,0
BUP	1,8	8,9
Flyktningstjeneste	0,9	0,0
NAV/ NAV-tjeneste	0,9	0,0
DPS	0,5	0,0
Foresatte	0,2	0,0
Sakkyndig vurdering - uoppgitt utsteder	0,0	25,4
Uoppgitt	0,0	16,6
Totalsum	100,0	100,0
Kilde: Oxford Research AS		

Svarene fra elever/foresatte korresponderer med skolenes rapportering; PPT er den instansen som er mest involvert i utstedelsen av dokumentasjon og forskjellen mellom nokså ressurskrevende elever og særlig ressurskrevende elever består av hvor ofte PPT har vært inne i bildet. Ifølge elevundersøkelsen har PPT utstedt dokumentasjonen til over 65 prosent av de særlig ressurskrevende elevene mot 20 prosent av de nokså ressurskrevende elevene. PPT er dermed enda oftere nevnt i undersøkelsen blant elever/foresatte enn i skolenes egenrapportering. Videre ser vi at andre instanser er like sentrale i inntaket som PPT for nokså ressurskrevende elever. 17 prosent av respondentene fra skoler for nokså ressurskrevende elever oppgir at psykologer har utstedt dokumentasjonen ved inntak, og 13 prosent oppgir at rektor på en skole har utformet dokumentasjonen. For særlig ressurskrevende elever er Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) den utstederen av dokumentasjon med nest høyest forekomst, 16 prosent av disse respondentene oppgir at BUP har utstedt dokumentasjonen som sikret eleven plass på skolen.

Over 20 prosent av de nokså ressurskrevende elevene svarer «annet» på dette spørsmålet. I de kvalitative svarene er det flere som nevner Voksenopplæringen, lærere og pedagoger på tidligere skole eller fylkeskommunen som utformer av dokumentasjon ved inntak.

Figur 8: Utformer av elevens dokumentasjon ved inntaket av eleven – svar fra elev eller foresatte

Hvordan vurderer skolene kvaliteten på dokumentasjonen fra kompetent instans?

Når vi ber skolene om å vurdere kvaliteten på dokumentasjonen, tegner skolene et nøkternt bilde. Fire skoler mener at dokumentasjonen i stor grad har god kvalitet, og fem skoler svarer at det i noen grad er tilfellet. Skolene for særlig ressurskrevende elever er mer positive enn skolene for nokså ressurskrevende elever. Vi mangler imidlertid svar på dette spørsmålet i kartleggingsskjemaet fra seks skoler.

Vi har bedt skolene om å utdype sin vurdering av kvaliteten på dokumentasjonen. Flere skoler for særlig ressurskrevende elever opplyser at de forut for inntaket er i dialog med hjelpeapparatet. Denne dialogen supplerer den skriftlige dokumentasjonen av elevens lærevanser. Det hender at skolene må etterspørre mer dokumentasjon, eller be om presiseringer av eksisterende dokumentasjon. Også skolene for nokså ressurskrevende elever skriver at de opplever at det oppstår behov for presiseringer og avklaringer, og at dokumentasjonen ofte er av varierende kvalitet. Videre understreker disse skolene at de mottar dokumentasjon fra mange ulike instanser, som psykolog, avgiverskole, spesialisthelsetjenesten, BUP, DPS, OT/PPT, behandlingssted, psykolog, NAV (ved sakkyndig). Det er mange aktører som utformer dokumentasjonen ulikt. Det kan skape utfordringer når dokumentasjonen kun viser en del av elevens samlede utfordringsbilde, fremholder en skole.

Vi har undersøkt med skolene hvorvidt de opplever at sakkyndiges dokumentasjon av diagnose og/eller vurdering av søkernes behov dekker skolens kunnskapsbehov om elevene ved inntak. Her svarer fem skoler at dokumentasjonen i stor grad dekker deres behov, mens sju skoler svarer i noen grad. Igjen ser vi at skolene for særlig ressurskrevende elever er mer positive i sine vurderinger enn skolene for nokså ressurskrevende elever. Skoler som er fornøyde med kvaliteten opplever også at kunnskapsbehovet deres blir møtt.

Flere av skolene for nokså ressurskrevende elever peker imidlertid på en utfordring: Dokumentasjonen på elevens behov kan være tilstrekkelig i sammenheng med inntaket, men kan være utilstrekkelig når det gjelder omfanget av elevens tilretteleggingsbehov. I ytterste konsekvens kan det bety at skolen først avdekker elevens reelle tilretteleggingsbehov en stund etter skolestart.

Vi har spurt skolene hvor ofte de opplever at dokumentasjonen over- eller undervurderer elevenes tilretteleggingsbehov. De fleste skolene svarer at dette skjer av og til. Vi merker oss at ingen skoler for nokså ressurskrevende elever svarer at dokumentasjonen aldri over- eller undervurderer elevenes behov.

Tabell 10: Skolenes vurdering av presisjonen i dokumentasjon av elevenes tilretteleggingsbehov

	Hvor ofte opplever dere at elevenes tilretteleggingsbehov er <u>mindre</u> enn det dokumentasjonen skulle tilsi?	Hvor ofte opplever dere at elevenes tilretteleggingsbehov er <u>større</u> enn det dokumentasjonen skulle tilsi?
Ofte	0	0
Av og til	7	9
Aldri	3	1
Vet ikke	1	1
Merknad: På de to spørsmålene er det benyttet ulike svaralternativer. I spørsmålet om hvorvidt behovet er <u>større</u> enn det dokumentasjonen skulle tilsi, er skalaen tre-delt fra «i stor grad» til «i liten grad». Vi setter i denne sammenhengen likhetstegn mellom de to skalaene.		
Kilde: Oxford Research AS		

Både skoler for nokså ressurskrevende elever og skoler for særlig ressurskrevende elever opplever at dokumentasjonen har fokus på elevenes skolemessige lærevansker, men at elevens utfordringer med tanke på livsmestring, eventuelt rusmisbruk, og sosiale relasjoner, kan være underkommunisert.

Skolene ikke har blitt bedt om å gjøre rede for sine vurderinger av hva som er en kompetent instans, men flere skoler har likevel reflektert rundt problemstillingen, og nevner offentlige tjenester som BUP, DPS, PPT, med videre. En skole lister på sine nettsider opp eksempler på kompetente instanser: «spesialisthelsetjenesten, BUP, DPS, OT/ PPT, behandlingssted, psykolog, NAV (ved sakkyndig) eller lignende». En annen skole for særlig ressurskrevende elever, setter likhetstegn mellom kompetent instans og vedtaksmyndighet for spesialundervisning.

3.2.2 Om skolenes rutiner for prioritering av søkere

Skolenes rutiner for prioritering av søkere vil være definert ut ifra *etterspørsel*, det vil si hvor mange elever som søker seg til skolene og match mellom elevmasse og skolenes inntakskrav, det vil si skolenes *inntaksreglement*.

Vi finner at etterspørselen i stor grad overstiger tilbudet på elevplasser ved skolene. Innsøkingen til skolene er jevn i tidsperioden vi har undersøkt. For skolene for nokså ressurskrevende elever har antall søkere vært betydelig høyere enn antall kvalifiserte søkere. For skolene for særlig ressurskrevende elever har forskjellen mellom kvalifiserte og totalt antall søkere vært liten. Dette gjenspeiles i at flertallet av skolene tar opp elever hvert år.

Når det gjelder prioriteringen av søkere viser de videregående skolene til opplæringsloven og elevenes rett til videregående opplæring. Skolene for særlig ressurskrevende elever viser ofte til tidspunkt eller geografisk nærhet.

Hvordan er søkertallene til skolene?

Skolene har oppgitt søkertallene til videregående skoleplasser for perioden 2016-2018, både med hensyn til totalt antall søkere, og antall kvalifiserte søkere. For skolene for nokså ressurskrevende elever har antall søkere vært betydelig høyere enn antall kvalifiserte søkere. For skolene for særlig ressurskrevende elever har forskjellen vært svært liten. For skolene for nokså ressurskrevende elever har antall søkere økt de siste årene. Skolene for særlig ressurskrevende elever hadde en økning fra 2016 til 2017, men hadde en svak nedgang i 2018.

Figuren nedenfor er basert på innmeldte tall og estimer fra 13 skoler.

Figur 9: Søkertall til videregående skoleplasser ved skolene

Det foreligger også tall på antall søkere til grunnskoleplasser, fra seks skoler for særlig ressurskrevende elever. Skolene har gjennomgående hatt flere søkere enn kvalifiserte søkere. Totalt antall søkere gikk noe ned i 2017, men økte igjen året etter, mens antall kvalifiserte søkere har gått noe ned i årene 2016-2018.

Figur 10: Søkertall til grunnskoleplasser ved skolene

Vi har spurt skolene om de har tatt opp *nye elever* de siste tre skoleårene. Her foreligger det svar fra alle skolene for særlig ressurskrevende elever, og fra sju skoler for nokså ressurskrevende elever. To skoler for nokså ressurskrevende elever svarer at de ikke tok opp nye elever i 2016, men at de har tatt opp nye elever de påfølgende årene. Alle de andre skolene for nokså ressurskrevende elever vi har svar fra, har tatt inn nye elever hvert år.

Blant skolene for særlig ressurskrevende elever har også alle unntatt én tatt opp nye elever hvert år i perioden 2016-2018. En skole har i flere år ikke tatt opp nye videregående-elever, men har tatt opp nye grunnskoleelever.

Hvordan prioriterer skolene mellom søkere?

Vi har spurt skolene hvordan de prioriterer mellom søkerne. Skolene forutsetter at eleven er kvalifisert, og at lærevanskene er dokumentert. Som vist i delkapitlet over, har skolene flere søkere som ikke er kvalifiserte.

Ifølge opplæringsloven må elever med ungdomsrett prioriteres over søkere med voksenrett og de fleste skolene for nokså ressurskrevende elever viser til dette når de beskriver hvordan de prioriterer søkere. Voksne uten rett prioriteres sist i denne rekkefølgen. Skolene prioriterer også heltidselever over deltidselever. Enkelte skoler legger også vekt på geografisk nærhet og søkerens karakterer. Abr videregående skole skiller seg ut i denne sammenhengen. Skolen markedsfører seg mot voksne som har falt ut av skole og arbeidsliv. Skolen har også løpende inntak, noe som betyr at kvalifiserte søkere som søker tidlig, prioriteres over kvalifiserte søkere som søker på et senere tidspunkt.

De fleste skolene for særlig ressurskrevende elever legger til grunn tidspunktet for søknaden når de skal prioritere mellom søkere. Flere av disse skolene påpeker også at de ser hen til romkapasiteten. Flere elever på skoler for særlig ressurskrevende elever er utagerende og trenger derfor skjerming. Hvorvidt eleven kan delta i gruppeundervisning eller trenger skjerming, er derfor også et hensyn. Ved

overgangen til et nytt trinn (f.eks. til videregående nivå) eller en ny klasse blir elever som allerede går ved skolen prioritert.

3.2.3 Om elevenes kjennskap til skolene

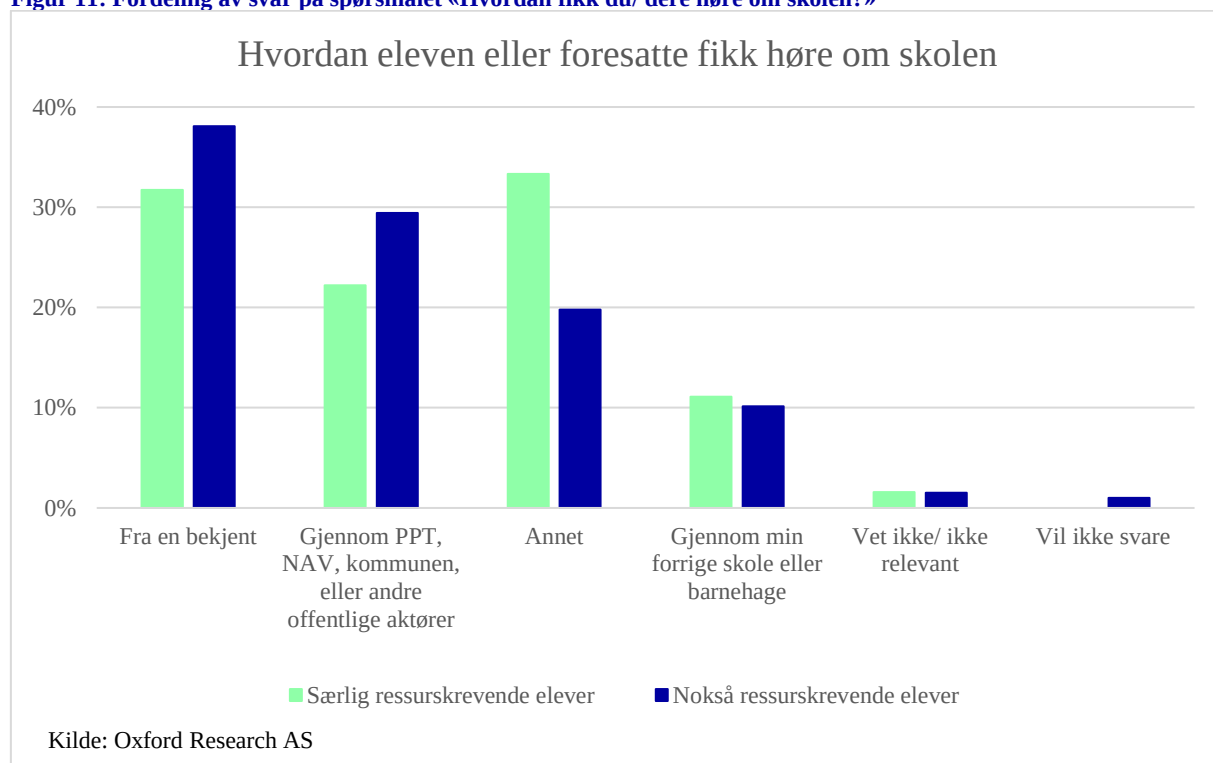
De fleste av elevene på bokstav f-skolene får høre om skolen gjennom en bekjent eller gjennom PPT, NAV eller annen offentlig aktør. Det store flertallet av elever/ foresatte oppgir at skolen var deres førstevalg. Elevene/ foresatte har oftest valgt skolen fordi «skolen tilrettelegger for sånne som meg». Pedagogiske profil, verdigrunnlaget, ansattes kompetanse, lærertetthet og at skolen er liten tillegges også vekt.

Hvordan får elevene høre om skolen?

I elevsurveyen be elevene og foresatte spurt om hvordan de har fått høre om skolen. De fleste respondentene oppgir at de fikk høre om skolen gjennom en bekjent. Svært vanlig er det også at elevene får høre om skolen gjennom PPT, NAV eller annen offentlig aktør.

De som svarte «annet» fikk mulighet til å utdype. Av respondentene fra skoler for særlig ressurskrevende elever skriver flere at de har kjent til denne skolen i lang tid, eller at de har fått kjennskap til den gjennom nettverk for foreldre. To respondenter forteller at de hadde besøkt flere skoler i forkant av skolestart for å så velge denne skolen. Noen har også funnet informasjon om skolen på skolens nettside. Av respondentene fra skoler med nokså ressurskrevende elever svarer mange at de fikk høre om skolen via rådgiver eller kontaktlærer på ungdomsskolen. Noen svarer også at de fikk høre om skolen gjennom voksenopplæringen. Flere nevner også her at de har innhentet informasjon om skolene på internett.

Figur 11: Fordeling av svar på spørsmålet «Hvordan fikk du/ dere høre om skolen?»

Hvorfor velger eleven eller foresatte skolene?

Hvorfor eleven velger skolen henger sammen med om skolen er elevenes førstevalg eller ikke. I elevsurveyen svarte 231 respondenter at skolen var deres førstevalg. Det utgjør 93,2 prosent av de respondentene som valgte å svare på spørsmålet. Det er ingen vesentlig forskjell mellom nokså ressurskrevende elever og særlig ressurskrevende elever. De fleste elevene som har svart, vil altså gå på denne skolen. Vi har svar fra 248 av ca. 800 elever.

Figur 12: Fordeling på elevsurveysspørsmålet «Var denne skolen deres førstevalg?»

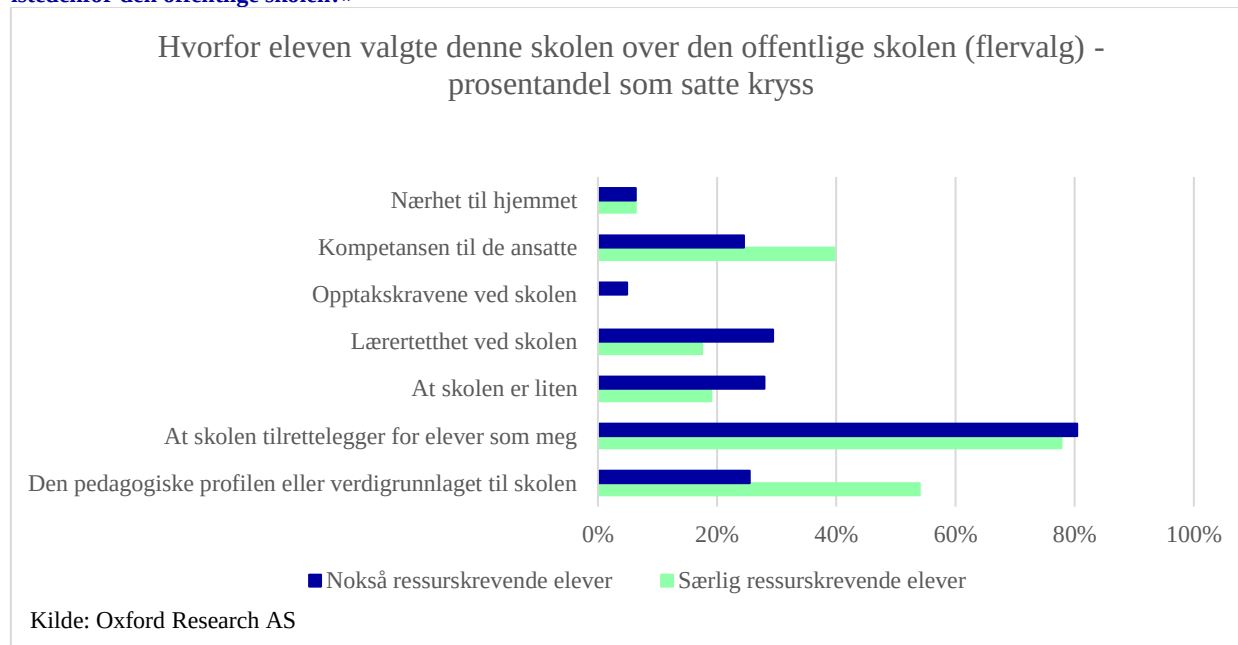
Elevene og foresatte ble også spurt om hva de viktigste grunnene var til at de valgte friskolen istedenfor en offentlig skole. Respondentene fikk mulighet til å krysse av på 1 til 3 alternativer.

Rundt 80 prosent av respondentene svarte at en av grunnene til at de hadde valgt denne skolen var «at skolen tilrettelegger for sånne som meg».

Den pedagogiske profilen eller verdigrunnlaget, kompetansen til de ansatte, lærertetthet og at skolen er liten, følger som viktige grunner, og tillegges omtrent like mye vekt. Nærhet til hjemmet og opptakskravene var mindre viktig. Forskjellen mellom nokså ressurskrevende elever og særlig ressurskrevende elever sine besvarer, er her spesielt interessant. Pedagogisk profil eller verdigrunnlaget har lavere betydning for elevene på skoler for nokså ressurskrevende elever enn på skoler for særlig ressurskrevende elever. Vi vil her påpeke at for særlig ressurskrevende elever er det kun Signo grunn- og videregående skole, som ikke er godkjent etter pedagogisk profil.

Særlig ressurskrevende elever syntes oftere at ansattes kompetanse og skolens pedagogiske profil og verdigrunnlag er viktigere enn nokså ressurskrevende elever. De sistnevnte elevene syntest oftere at lærertetthet og at skolen er liten, er viktig.

Figur 13: Fordeling på svar på spørsmålet «Hva var de viktigste grunnene til at du/ dere valgte denne skolen istedenfor den offentlige skolen?»

Utover de forhåndsdefinerte alternativene kunne respondentene også foreslå andre grunner. Disse grunnene var hyppig nevnt:

- Tegnspråk
- Anbefalinger
- Voksne elver på skolen
- Bort fra tidligere miljø
- Mobbing på offentlig skole
- Ikke plass i spesialklasse på offentlig skole
- Fasiliteter og mulighet til å få hybel
- Ny start
- Mulighet til å komme inn uten rett

3.2.4 Om samarbeidet mellom skolene og offentlige aktører

Skolene skulle ta stilling til hvilke aktører de samarbeider med i forbindelse med 1) inntak av elever, 2) gjennomføring av opplæringen, og 3) overgangen til videre studier eller arbeid. Her skulle skolene både oppgi omfang på samarbeidet, og hvor fornøyde de er med samarbeidet. De hyppigst nevnte samarbeidspartnerne er PPT, BUP, fylkeskommunen, kommunen og en rekke tjenester i kommunen, herunder avgiverskolen.

Skolene er stort sett fornøyde med samarbeidet med PPT, kommunen, fylkeskommunen, BUP og avgiverskolen.

Hvordan er samarbeidet med offentlige aktører om inntak av elever?

Aktørene skolene samarbeider mest med er PPT, BUP, og kommunen/ fylkeskommunen. Til forskjell fra de andre skolene, svarer Signo og Briskeby, som er skoler for elever med hørselshemninger, at de samarbeider lite med BUP.

Noen skoler samarbeider også av og til med barnevernet, fastlege og avgiverskolen.

Det er kun skoler for nokså ressurskrevende elever med opplæringstilbud på videregående nivå, som samarbeider med avgiverskole, fastleger, NAV, DPS, kriminalomsorgen/ politiet og Statped.

Når vi ber skolene om å vurdere hvor fornøye de er med samarbeidet, får fylkeskommunen, PPT, BUP og avgiverskolen gode skussmål. Her er de fleste skolene godt fornøye med samarbeidet. Blant skolene som samarbeider med kommunen, svarer 4 av 7 at de er fornøye. Det er altså en lavere andel skoler som er fornøye med samarbeidet med kommunen. Andre offentlige aktører (som det er et sporadisk samarbeid med) som skolene er mindre fornøye med, er barnevernet og fastleger. Når det gjelder barnevernet, svarer én skole at den er misfornøyd med samarbeidet med denne aktøren.

Hvordan er samarbeidet med offentlige aktører om opplæring?

Det er generelt samarbeid med færre offentlige aktører i forbindelse med opplæringen, sammenliknet med inntaket. Her svarer 10 av 15 skoler at de i stor grad samarbeider med PPT. 4 av 8 skoler som tilbyr opplæring på grunnskolenivå, svarer også at de i stor grad samarbeider med kommunen, samtidig svarer tre skoler at de i liten grad gjør det. 2 av 11 skoler svarer at de i stor grad samarbeider med fylkeskommunen. Henholdsvis 5 og 4 svarer «i noen grad» og «i liten grad». Det er ingen entydige mønstre med hensyn til hvilken sats skolen er godkjent under. Når vi spør skolene om samarbeidet med BUP, svarer 3 av 13 at de gjør det i stor grad, mens 6 svarer at de gjør det i liten grad. Også her er svarene fordelt på tvers av skolenes tilskuddssatser.

Vi merker oss at det kun er skoler for nokså ressurskrevende elever som tilbyr opplæring på videregående nivå, som har et samarbeid med avgiverskolen, fastleger, NAV, og Politiet.

De aller fleste skolene er fornøye med samarbeidet med PPT, fylkeskommunen og avgiverskolen. Når det gjelder samarbeidet med BUP, kommunen og fastleger, svarer mange skoler «verken eller». Skolene er delt i synet på samarbeidet med barnevernet. Mens 3 av 6 svarer at de er fornøye, svarer også to skoler at de er misfornøye med samarbeidet. Bildet er liknende for samarbeidet med kommunen, hvor 3 av 6 skoler er positive, men også én skole er misfornøyd.

Hvordan er samarbeidet med offentlige aktører om overgang til videre studier eller arbeid?

Både skoler for nokså og for særlig ressurskrevende elever oppgir å ha samarbeid med offentlige aktører om elevenes videre studier eller arbeid. Det gjelder spesielt PPT. Skolene for nokså ressurskrevende elever har generelt mindre samarbeid med de nevnte offentlige aktørene, sammenliknet med skolene for særlig ressurskrevende elever. Når skolene for nokså ressurskrevende elever samarbeider, gjelder det spesielt med PPT og fylkeskommunen. Skolene for særlig ressurskrevende elever har noe mer samarbeid, og det er som regel med PPT, BUP og kommunen.

Vi ser også klare tendenser til mindre samarbeid med barnevernet, fastlege, NAV, og politi, sammenliknet med inntak av elevene og opplæring.

Det er kun skoler for nokså ressurskrevende elever med opplæringstilbud på videregående nivå, som samarbeider med avgiverskole, fastleger, NAV, DPS, og kriminalomsorgen/ politiet.

Skolene er stort sett fornøyde med samarbeidet med PPT og kommunen. Her svarer henholdsvis 11 av 15 og 5 av 8 at de er fornøyde med samarbeidet. 2 av 3 skoler som samarbeider med NAV, er også fornøyde med samarbeidet. Skolenes vurderinger av de andre aktørene er noe mer blandet. Det er 5 av 12 skoler som er fornøyde med samarbeidet med fylkeskommunen, og 5 skoler som svarer «verken eller». For BUP er det 5 av 11 skoler som er fornøyde, og 6 skoler som svarer «verken eller». For aktører som barnevernet og fastlege svarer alle skolene «verken eller». Henholdsvis én skole oppgir at den samarbeider med DPS, Frambusenteret, HLF Briskeby rehabilitering og utadrettede tjenester as, Kriminalomsorgen, NBHP (Nasjonal behandlingstjeneste for hørsel og psykisk helse), Politi, og Trondsletten senteret (lokal institusjon). Skolene fornøyde med disse samarbeidspartnerne.

3.2.5 Om skolenes systematiske vurderinger av elevenes behov

Vi har spurt skolene om de gjør systematiske vurderinger av 1) elevenes behov for å gå skolen og 2) elevenes tilretteleggingsbehov etter inntak og 3) om de systematisk ber om oppdatert dokumentasjon på elevens behov etter inntak av eleven.

Det er flere av skolene for særlig ressurskrevende elever som rapporterer om at de gjør systematiske vurderinger av elevenes behov for å gå på skolen, enn hva tilfellet er for skolene for nokså ressurskrevende elever. Dette bildet gjelder også for vurderinger av elevenes tilretteleggingsbehov og oppdatert dokumentasjon på elevens behov etter inntak. Informasjonen vi har hentet inn på elevnivå tilsier at medianeleven på en av skolene, i starten av desember 2019, sist vil ha blitt vurdert av en instans utenfor skolen i 2018. Skolene varierer en god del når det gjelder hvorvidt kompetent instans sist har vurdert elevene.

Gjør skolen systematisk vurderinger av elevenes behov for å gå på denne skolen?

Skolene svarer ulikt på dette spørsmålet. 3 av 6 skoler for nokså ressurskrevende elever, svarer at de i stor grad gjør slike vurderinger systematisk, mens 2 skoler svarer «i noe grad», og 1 skole svarer «i liten grad». 4 av 5 skoler for særlig ressurskrevende elever svarer at de i stor grad har en systematikk for dette. Når vi ber skolene om å utdype svaret, beskriver skolene ulike situasjoner. Flere skoler for nokså ressurskrevende elever oppgir at de foretar slike vurderinger rutinemessig ved slutten av hvert skoleår. Her vurderes hvorvidt skolen fortsatt representerer det beste opplæringstilbudet for eleven. Dette er særlig aktuelt hvis eleven ikke lenger oppfyller inntakskravene. Vurderingen av elevens behov (og hvordan skolen kan imøtekomme det) gjøres også dersom eleven har mye fravær eller rusrelaterte tilbakefall. En skole for særlig ressurskrevende elever beskriver hvordan elevens behov er gjenstand for en grundig vurdering ved inntak og innbyrdes rangering av søkerne.

Skolene som svare «i liten grad», oppgir at elevenes lærevansker er såpass generelle og permanente eller kroniske (f.eks. hørselstap) at elevens behov ikke vil endre seg over tid.

Gjør skolen systematisk vurderinger av elevenes tilretteleggingsbehov etter inntak?

5 av skolene for nokså ressurskrevende elever, og samtlige skoler for særlig ressurskrevende elever svarer at de gjør systematiske vurderinger av elevenes tilretteleggingsbehov, også etter inntak. De systematiske vurderingene skjer gjerne i form av tester og prøver (hørselsprøver, kartleggingsprøver), i klasseråd, i oppfølgingssamtaler med elevene, og på regelmessige møter med lærere og ansatte ved skolen. To skoler oppgir også at de har regelmessige møter med PPT, der elevenes behov drøftes. Tre

skoler understreker nødvendigheten av en slik systematikk, da «behovene ofte avdekkes i de konkrete klassene og læresituasjonene».

Ber skolen systematisk om oppdatert dokumentasjon på elevens behov etter inntak av eleven?

Vi har spurt skolene om de har en systematikk for å be om oppdatert dokumentasjon på elevenes behov, også etter inntak.

Her svarer 2 av 7 skoler for nokså ressurskrevende elever, og 4 av 5 skoler for særlig ressurskrevende elever at de i stor grad ber om oppdatert dokumentasjon. Videre svarer 3 skoler for nokså ressurskrevende elever og én skole for særlig ressurskrevende elever at de gjør det «i noen grad», og henholdsvis én skole for nokså ressurskrevende elever svarer «i liten grad» og «vet ikke».

Både skoler for nokså ressurskrevende elever og særlig ressurskrevende elever beretter om jevnlige møter med oppfølgingstjenesten eller PPT (i noen tilfeller NAV, fastlege, DPS), mens noen skoler for nokså ressurskrevende elever tar kontakt med sakkyndige og andre offentlige aktører hvis eleven står i fare for å ha redusert læringsutbytte. I så fall vil skolen innhente mer dokumentasjon som skal bidra til et opplæringstilbud som sikrer læringsutbyttet.

Flere skoler for særlig ressurskrevende elever beskriver hvordan de innhenter nye sakkyndige vurderinger ved overgangen mellom nivåene, eller hvor sakkyndig vurdering skal fornyes etter tre år.

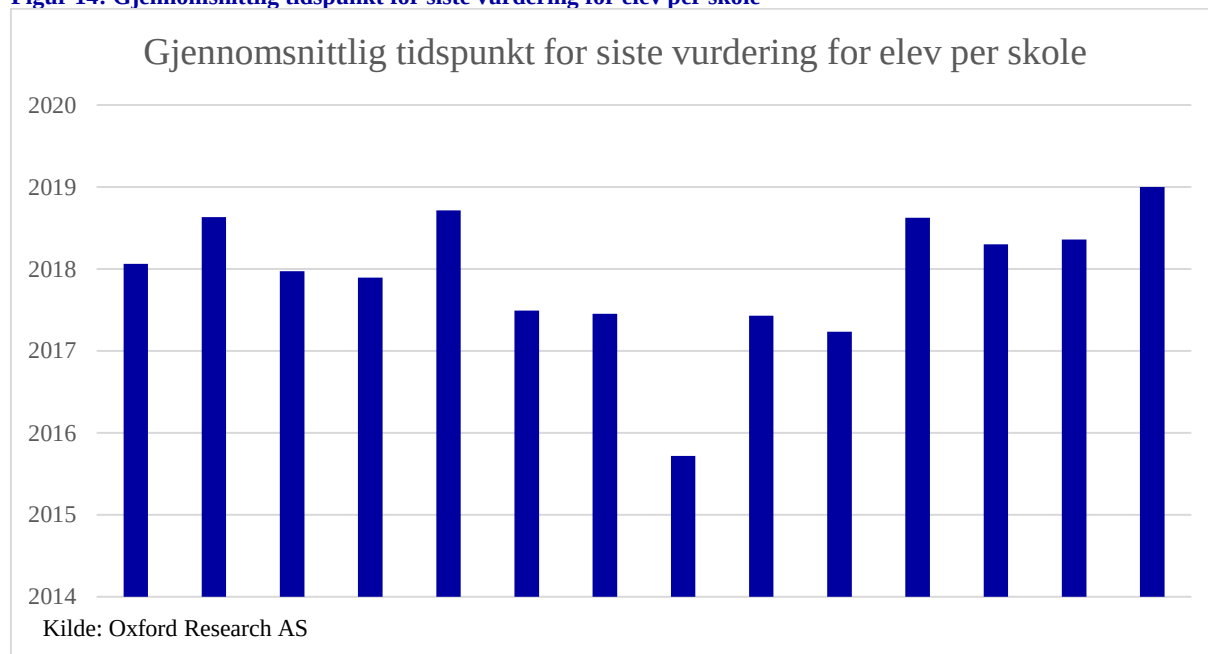
Skolene som i liten grad eller i noen grad ber om oppdatert dokumentasjon, peker på at elevenes lærevansker (f.eks. hørselstap) er så permanente at det ikke er behov for å vurdere behovet på nytt, eller at dokumentasjonen som er innhentet i forbindelse med inntaket er såpass omfattende, at det ikke er behov for å innhente ny dokumentasjon.

Foreligger det oppdatert dokumentasjon om elevene?

Skolene kan be om oppdatert dokumentasjon på elevenes behov etter at eleven er tatt inn på skolen, for å tilpasse opplæringen til den enkelte elev. Skolene er blitt bedt om å oppgi for hver elev hvilket år elevens behov for et tilrettelagt opplæringsbehov sist ble vurdert av en kompetent instans. I grafen under ser vi kalkulert gjennomsnittlig tidspunkt for siste vurdering av eleven, per skole. Ifølge kartleggingsskjema ville medianeleven i starten av desember 2019 sist ha blitt vurdert av en instans utenfor skolen i 2018. For 115 av 758 elever var siste vurdering før 2017, det vil si eldre enn tre år.

Det er noe variasjon mellom skolene. Enkelte skoler oppga også at ny vurdering var under utarbeidelse. For de fleste skolene vil behovet til eleven vurderes oftere enn hvert tredje år, ifølge denne oversikten. Tallene må ses i sammenheng med hvor lenge eleven har gått på skolen. Om eleven startet på skolen i 2018, og nå er i gang med sitt andre år, er det sannsynlig at skolene her viser til dokumentasjonen ved inntaket.

Figur 14: Gjennomsnittlig tidspunkt for siste vurdering for elev per skole

3.3 Opplæringen

I dette delkapittelet knytter vi sammen informasjon om elevenes rett til videregående opplæring, bruken av utvidet rett og rett til omvalg, samt elevenes fravær og hva skolen gjør for å sikre gjennomføring og mindre frafall.

3.3.1 Elevenes rett til videregående opplæring

I utgangspunktet kan elevene bli tatt inn på bakgrunn av ungdomsrett eller voksenrett. Eleven har rett til tre års videregående opplæring innen fylte 24 år etter § 3-1 i opplæringsloven. Voksenrett gjelder for personer som har fylt 25 år, men som ikke har fullført videregående opplæring, etter § 4A-3 i opplæringsloven.

I tillegg legger § 11-3 i friskoleloven til rette for at skolene godkjent for å drive særskilt tilrettelagt opplæring for funksjonshemmede, kan ta inn voksne søkere uten rett til videregående opplæring.

For elever med et enkeltvedtak om spesialundervisning kan det fattes et vedtak om utvidet rett på inntil to år, jamfør opplæringsloven § 3-1. Utvidet rett kan også gis gjennom elevens rett til å gjøre et omvalg. Omvalg fører til utvidet tid, så eleven kan fullføre opplæringen.

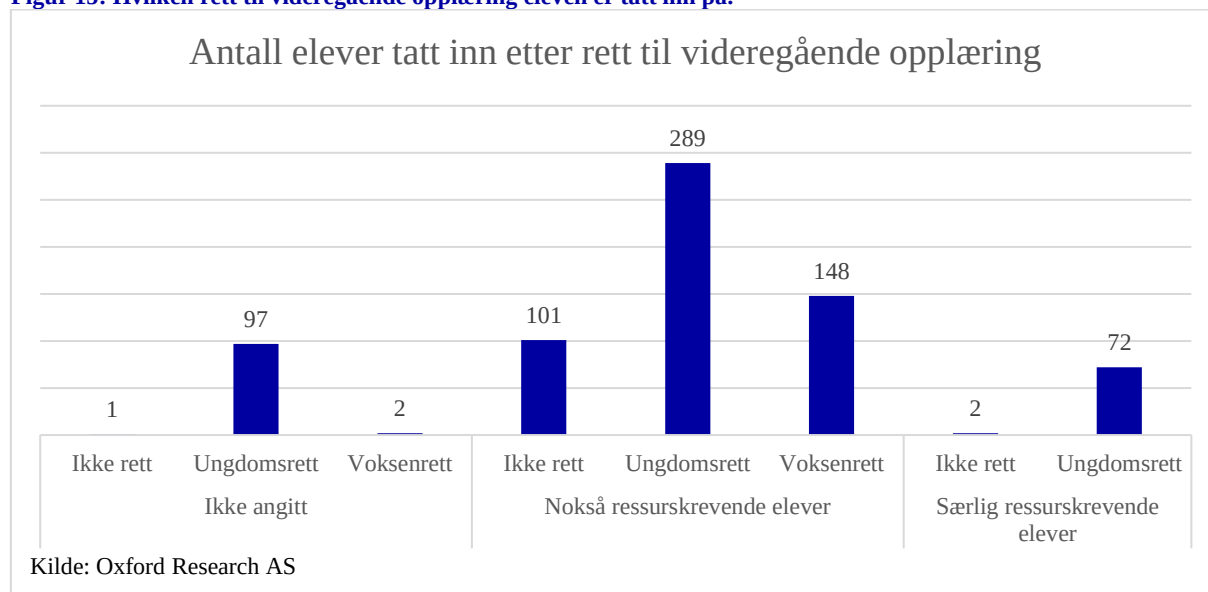
Våre hovedfunn tilsier at få nokså ressurskrevende elever har et vedtak om utvidet rett, sammenlignet med de særlig ressurskrevende elevene. Blant de førstnevnte besitter rundt 35 prosent et slikt vedtak. Dette vedtaket fattes i hovedsak på slutten av skoleløpet. De fleste elevene benytter seg også av ungdomsrett. På skoler for særlig ressurskrevende elever er nesten alle elevene tatt inn på grunnlag av ungdomsretten. Vi ser også at i underkant av 20 prosent av elevene har benyttet seg av retten til omvalg. Disse funnene utdypes nedenfor.

Hvilken rett har elevene til videregående opplæring?

Flertallet av elevene i videregående opplæring har benyttet seg av ungdomsretten. Dette gjelder både for skoler med nokså ressurskrevende elever og skoler med særlig ressurskrevende elever. For skoler for særlig ressurskrevende elever er kun to elever tatt inn utenom ungdomsrett. Av de elevene som ikke er tatt inn med ungdomsrett, er 148 elever med voksenrett og 101 elever uten rett, tatt inn på skoler for nokså ressurskrevende elever. Disse elevene utgjør i underkant av halvparten av elevgruppen.

Figur 15: Hvilken rett til videregående opplæring eleven er tatt inn på.

Hvor stor andel har vedtak om utvidet skolerett, og når i løpet ble dette vedtaket fattet?

Skolene oppgir i elevskjemaet at 39 av 502 elever har et vedtak om utvidet rett. På skolene for nokså ressurskrevende elever har 12 elever vedtak om utvidet rett (2 har svart «vet ikke»). Dette utgjør 3,5 prosent av elevene. På skolene for særlig ressurskrevende elever, har 20 elever et slikt vedtak. Dette utgjør 35,7 prosent av det rapporterte elevtallet.²¹

Skolene svarer ulikt på spørsmålet om hvilket trinn eleven gikk på da vedtaket om utvidet rett ble fattet. Når skolene har rapportert årstall, kan vi ikke vite hvilket trinn eleven gikk på, da vedtaket ble fattet. Der trinn er rapportert, ser vi at vedtaket om utvidet rett oftest er fattet i vg3 eller vg4, og da som regel mot slutten av skoleløpet.

²¹ Prosenttallet oppgitt her er usikkert, fordi, som nevnt under kapittel 3, det ikke er sikkert at alle skolene har fulgt og forstått anmodningen om å fylle inn om elevene har et slikt vedtak i en kolonne, der hver rad er en elev.

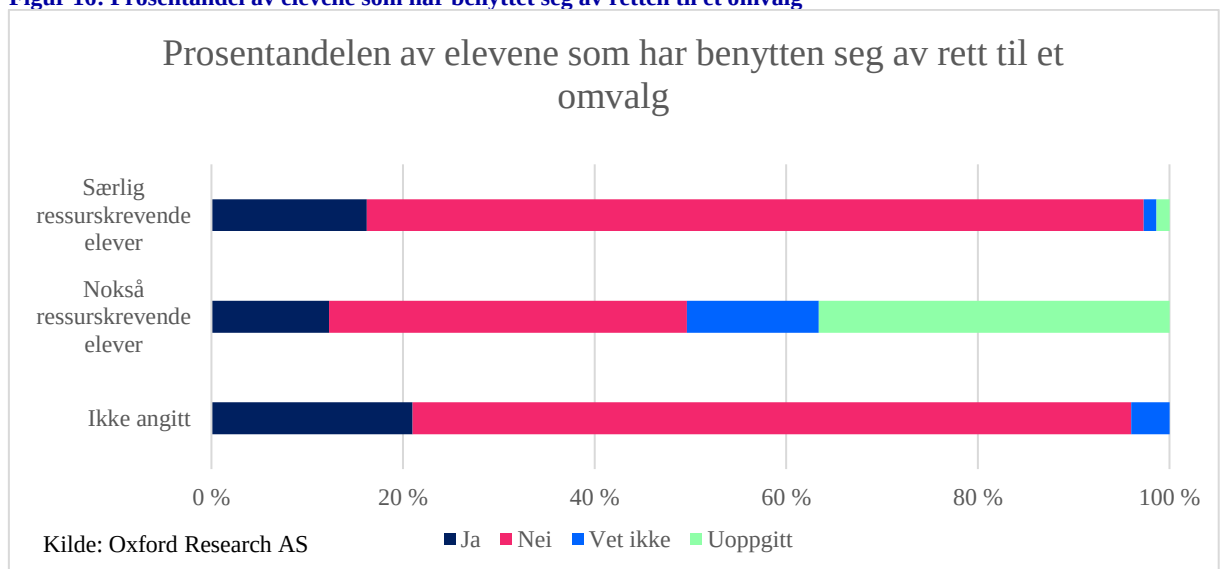
Tabell 11: Trinn eller år eleven gikk på da vedtak om utvidet rett ble fattet

Trinn eller år eleven gikk på da vedtak om utvidet rett ble fattet	Antall elever
2018	2
2019	3
Uoppgitt	3
Vg1	8
Vg3	13
Vg4	7
Totalsum	36
Kilde: Oxford Research AS	

Hvor stor andel har benyttet seg av retten til et omvalg?

I skolenes egenrapportering fremkommer det at i underkant av 20 prosent av elevene har benyttet seg av denne retten. Enkelte skoler rapporterer at de har begrenset tilgang på informasjon om eleven har benyttet seg av retten til omvalg. Dette kan tilsi at det er langt flere elever som reelt har benyttet seg av retten til omvalg. Det er marginale forskjeller mellom andelen som har benyttet seg av retten til omvalg for skoler med ulike satser.

Figur 16: Prosentandel av elevene som har benyttet seg av retten til et omvalg

3.3.2 Fravær

Skolene har utarbeidet rutiner for å registrere fravær på dags- og timebasis. Skolene for nokså ressurskrevende elever og skolene for særlig ressurskrevende elever skiller seg med hensyn til om de forholder seg til en fraværsgrense. Det virker å være høyere ugyldig fravær blant elever på skolene for nokså ressurskrevende elever enn på skolene for særlig ressurskrevende elever.

Hvordan registreres fravær?

Vi har bedt skolene om å beskrive hvordan de registrerer fravær. Skolene svarer at det gjøres daglig, og at fravær registreres på dags- og på timebasis. Fraværet sammenstilles og lagres i skolenes administrative systemer. Vi finner ingen nevneverdige forskjeller mellom skolene.

Hvordan er fraværet ved skolen?

Skolene ble bedt om å angi fraværsandelen (ugyldig fravær) av totalt oppmøte. Vi har fått fraværstall for årene 2016, 2017 og 2018, fra noen skoler.

Det foreligger tall på videregående nivå fra fem skoler for nokså ressurskrevende elever, og én skole for særlig ressurskrevende elever. Gjennomsnittet av skolenes fravær som andel av totalt oppmøte er 7,7 prosent (for perioden 2016-2018). Det er imidlertid stor variasjon knyttet til dette, og fraværet på skolene i enkelte år varierer mellom 1,1 prosent av totalt oppmøte, og 16,2 prosent.

Gjennomsnittlig fravær²² mellom skolene varierer mellom 2,3 prosent, og 12,8 prosent. Fravær har også variert over tid: Den gjennomsnittlige andelen var 7,3 i 2016, og økte til 8,4 prosent i 2017. I 2018 falt den gjennomsnittlige andelen til 6,5 prosent. Nedgangen fra 2017 til 2018 skjedde ved de aller fleste skolene. Det er altså ikke slik at en eller to ekstreme observasjoner forklarer nedgangen.

På grunnskolenivå har kun to skoler besvart spørsmålet. Gjennomsnittlig fravær for skolene i perioden 2016-2018 er henholdsvis 4,6 og 2,5 prosent. På en skole for særlig ressurskrevende elever som har både grunnskole- og videregående nivå, er fraværet på grunnskolenivå klart høyere enn fraværet på videregående nivå. Flere skoler for særlig ressurskrevende elever med både grunnskole- og videregående nivå, oppgir ikke fraværsandelen, men svarer at fraværet generelt er veldig lavt til ikke-eksisterende.

Har skolene en fraværsgrense?

Vi har også undersøkt om skolene opererer med en fraværsgrense. Blant skolene for nokså ressurskrevende elever er svarene ensartede: Skolene henviser til økonomiforskriften til friskoleloven § 13A og Utdanningsdirektoratets rundskriv «Fraværsgrense Udir-3-2016». Skolene nevner at de har en fraværsgrense på 10 prosent udokumentert fravær, men at rektor kan godkjenne inntil 15 prosent, slik at eleven likevel får karakter i faget.

Skolene for særlig ressurskrevende elever svarer ulikt. For eksempel skriver en av disse at den ikke har en slik grense, fordi fravær som skyldes en diagnose, strykes, mens en annen skole svarer at skolen ikke gir vurderinger med karakter, og at skolen derfor ikke har en fraværsgrense. Likevel registrerer både denne og andre skoler 20-dagers ugyldig fravær i forbindelse med innrapportering til Utdanningsdirektoratet. Disse skolene presiserer at 20-dagers grensen handler om hvorvidt eleven utløser tilskudd, og at det ikke har betydning for opplæringen.

Flere skoler for særlig ressurskrevende elever og alle skoler for nokså ressurskrevende elever svarer at de har dialog med kommunen eller andre offentlige aktører ved høyt (dokumentert og udokumentert) fravær. Noen skoler oppgir at de gjør det etter henholdsvis 10 eller 20 dager.

²² Dette er et ikke-vektet gjennomsnitt av fraværsandelene ved alle skolene.

3.3.3 Gjennomføring og frafall

Her ser vi på fullføringsgraden ved skolene, skolenes beskrivelser av hva de gjør ekstra for å sikre gjennomføring og konteksten rundt gjennomføringen. Det vil si om eleven kommer til friskolen etter å ha gått på en offentlig skole.

Hovedlinjen er at skolenes rapportering om frafall avhenger av om det er en skole for nokså ressurskrevende elever, eller en skole for særlig ressurskrevende elever. Skolene for nokså ressurskrevende elever har en høyere frafallsandel. Imidlertid forteller disse skolene om flere gjennomføringstiltak.

Hvordan er gjennomføringsgraden ved skolene?

Skolene ble bedt om å oppgi frafallsandelen for henholdsvis grunnskole- og videregående elever i årene 2016-2018. Frafallsandelen for grunnskoleelever er null, ifølge de aller fleste skolene. Det er imidlertid betydelig høyere frafall på videregående nivå ved skolene for nokså ressurskrevende elever. Gjennomsnittet for den enkelte skolen for nokså ressurskrevende elever i årene 2016-2018 varierer mellom 1,9 prosent og 46 prosent. Fraffallet på de fleste skolene ligger mellom 9 og 21 prosent.

Også skolene for særlig ressurskrevende elever, har elever på videregående nivå. Her svarer fem skoler for særlig ressurskrevende elever at de har null prosent frafall. En skole for særlig ressurskrevende elever oppgir frafall på mellom 3,7 prosent (2016) til 8 prosent (2018).

Hva gjør skolene ekstra for gjennomføring av skoleløpet for elevene?

I kartleggingsskjemaet skulle skolene beskrive konkrete tiltak for å bistå elever med høyt fravær. Skolene understreker at gjennomføring og fravær er komplekse problemstillinger som kan virke sammen med elevenes utfordringer og lærevansker.

Vi har ikke bedt bokstav-f skolene eksplisitt om å kontrastere hva de gjør ekstra for å redusere fravær, med det offentlige skoler og andre friskoler gjør. Tiltakene nedenfor trenger derfor ikke å være annerledes enn tiltak i den offentlige skolen, eller andre friskoler.

Typiske tiltak ved skoler for nokså ressurskrevende elever er:

- Oppringing av eleven (og foresatte, hvis eleven er under 18 år) ved gjentatt fravær. Eleven (og foresatte) informeres om konsekvensene av høyt fravær, og fraværsgrensen.
- Systematiske samtaler med eleven, der både lærer og representanter fra skolens støtteapparat deltar. Her drøfter skolen løsninger og tiltak sammen med eleven. Skolen kan også sammen med eleven, endre mål for opplæringen.
- Henting av elever utenfor skolen, eller vekking av elever på internat.
- Skolen kontakter det offentlige hjelpeapparatet og avtaler et samarbeid for å bistå eleven. Det kan være organisert studiearbeid for elever som er innlagt.

Skolene med særlig ressurskrevende elever nevner at de har et tett samarbeid med foreldre og det offentlige hjelpeapparatet. Skolene med særlig ressurskrevende elever kan også gjøre tilrettelegginger av timeplanen og tilpasse oppgaver og inndeling av dagen. Skolen kan også gi fritak fra aktiviteter. Det kan være aktuelt med hjembesøk og henting av elever ved behov. En skole skriver «Lærer drar på

hjemmebesøk og gir tilbud om hjemmeundervisning eller å møte lærer på arena utenfor skolen ved lengre fravær». Dette gjelder elever på videregående nivå.

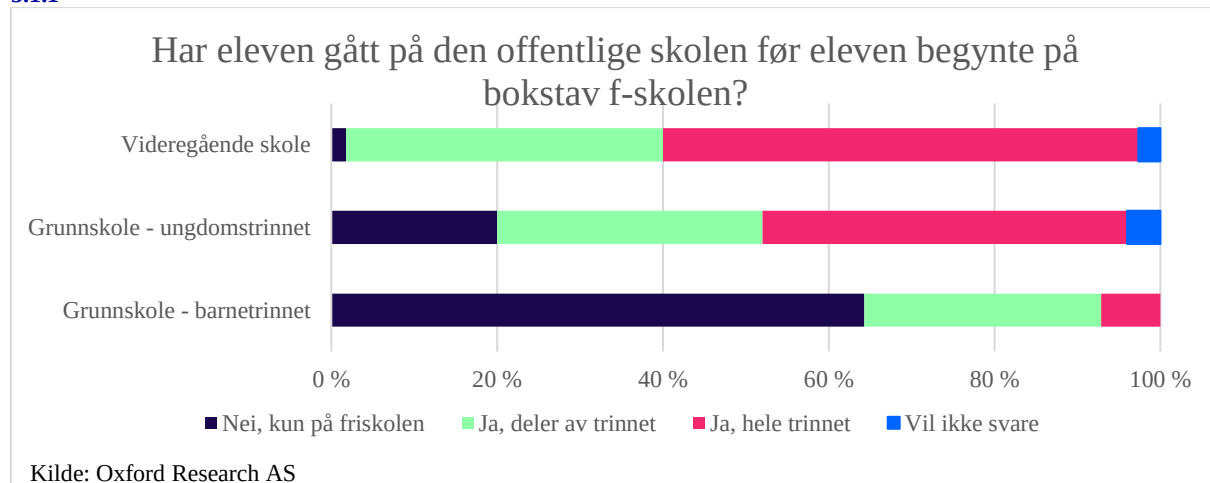
Både skolene med særlig ressurskrevende elever og skolene med nokså ressurskrevende elever skriver at høyere lærertetthet, mindre klasser, og tettere oppfølging bidrar til at elevene i større grad gjennomfører opplæringen. Elevenes trivsel og mestring vektlegges, og elevene kan få alternative tilbud hvis den ordinære opplæringen ved skolen ikke passer for eleven. Vi får eksempler fra skoler etter begge satsene. En skole med nokså ressurskrevende elever skriver at elevene som ikke opplever mestring i ordinær opplæring, får tilbud om å delta i kreative prosjekter der de kan utvikle skaperevne og selvtillit gjennom mestringsopplevelser. En skole med særlig ressurskrevende elever skriver at det er nærhet til dyr og jord, som elevene kan komme i kontakt med. Noen skoler for særlig ressurskrevende elever understeker også at deres ordinære opplæringstilbud har fokus på praktisk læring og kunst- og håndverksaktiviteter, slik at elevene opplever mestring.

Andre forhold som skolene mener bidrar til økt gjennomføring, er felles måltider og fysisk aktivitet (skoler for nokså ressurskrevende elever), og fravær av karakterer (skoler for særlig ressurskrevende elever).

Hva slags erfaring har elevene med den offentlige skolen?

Elevene og/ eller foresatte har blitt spurt om eleven har gått på den offentlige skolen før. Fordelt etter trinn eleven går på nå, ser vi at elever på de lavere trinnene, ofte kun har gått på friskole. Rundt 60 prosent av respondentene på barnetrinnet svarer dette. På ungdomstrinnet er det større variasjon. I overkant av 40 prosent av respondentene svarer at de har gått et helt trinn på en offentlig skole. Det betyr at rundt 80 av elevene på ungdomstrinnet har gått på den offentlige skolen før, og starter på ungdomstrinnet etter å ha prøvd ut den offentlige skolen i flere år. Av elevene som går på den videregående skolen har nesten alle elevene gått på den offentlige skolen, før de starten på friskolen. Det fremgår av tabell i vedlegg 5.1.1 at rundt 15 prosent av respondentene har gått hele videregående på den offentlige skolen, før de startet på friskolen.

Figur 17: Fordelingen av elevenes fortid i offentlig skole, etter trinn eleven går på nå. Grunnlagstall finnes i vedlegg 5.1.1

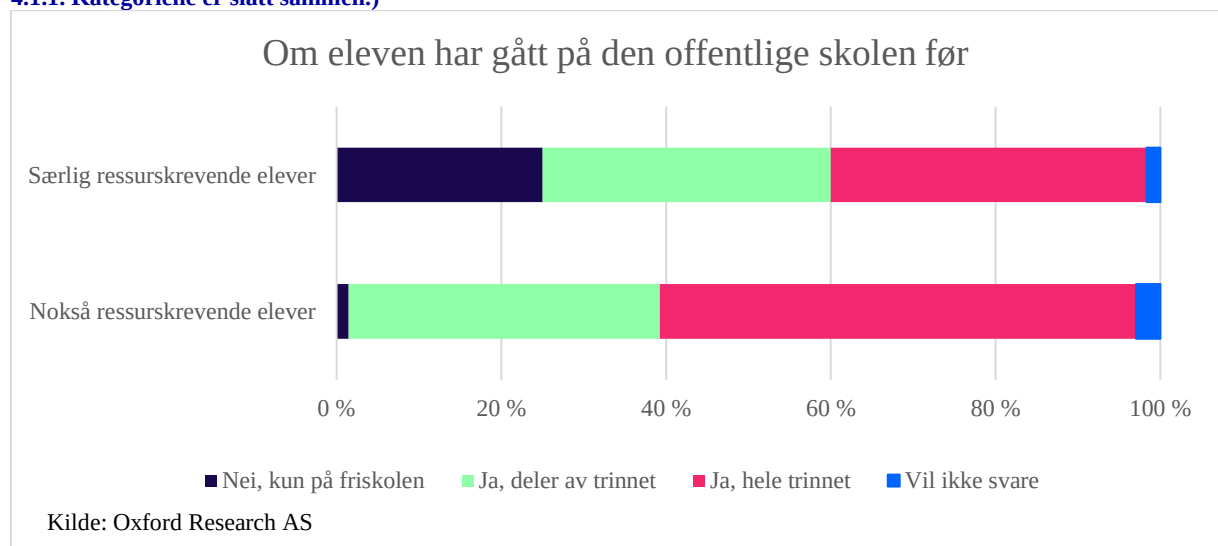

Figur 18 viser hvorvidt elever har gått på den offentlige skolen tidligere, fordelt på kategori. Av de særlig ressurskrevende elevene, ser vi at rundt 25 prosent av elevene utelukkende har gått på denne

skolen. Nokså ressurskrevende elever ser vi at det er svært vanlig at eleven har gått mesteparten av skoleløpet i den offentlige skolen. Forskjellen i fordelingene mellom de to kategoriene vil også henge sammen med at flertallet av skolene for nokså ressurskrevende elever, er videregående skoler. Det er sannsynlig at det er vanlig at elever på videregående skoler for nokså ressurskrevende elever, har falt fra den offentlige skolen, for så å begynne på nytt på en friskole. Dette begrunnes med at 32,4 prosent av elevene som går på skoler for nokså ressurskrevende elever, svarer at de har gått deler av videregående på en offentlig skole (se vedlegg 4.1.1).

Skolene med særlig ressurskrevende elever tilbyr ofte et helt løp, fra barneskole til videregående utdanning, og det er derfor mindre vanlig at elevene har gått i den offentlige skolen før de begynte på disse skolene.

Figur 18: Om eleven har gått på den offentlige skolen før, etter godkjenningssats. (Grunnlagstall finnes i vedlegg 4.1.1. Kategoriene er slått sammen.)

3.3.4 Tilrettelegging for elevene

Gjennomgangen skal også se på hvilken tilrettelegging som tilbys, og i hvilken grad dette er spesielt for disse skolene. Vi har spurt skolene om hva de legger i begrepet særskilt tilrettelagt opplæring og hvordan det praktiseres på skolen.

Skolene definerer særskilt tilrettelagt opplæring som en tilrettelegging som går utover det som kan forventes i en ordinær skoleklasse. Høy voksentetthet og små grupper, er tiltak som går igjen.

Hva legger skolen i begrepet særskilt tilrettelagt opplæring?

Skolene er samstemte i sin forståelse av begrepet *særskilt tilrettelagt opplæring* og definerer det som «en tilrettelegging som går utover det som kan forventes i en ordinær skoleklasse». Både skolene for nokså og for særlig ressurskrevende elever, beskriver tilretteleggingen sin som en rekke individrettede og systematiske/ grupperettede tiltak og tilpasninger. Disse tilpasningene gjøres hovedsakelig på tre arenaer: den pedagogiske arenaen (opplæringen), den fysiske arenaen og teknisk støtte, og den (psyko-) sosiale arenaen.

Ut ifra intervjumaterialet forstår vi at hovedvekten av tilretteleggingen skjer på den pedagogiske- og den psykososiale arenaen. Et unntak er på Briskeby videregående skole og Signo grunn- og videregående skole, der den hørselstekniske tilretteleggingen er omfattende.

Hvordan tilrettelegger skolene for elevene?

Når skolene, i kartleggingsskjemaet, beskriver tilretteleggingen for elevene i grove trekk, er det små konkrete forskjeller mellom skolene med nokså ressurskrevende elever og skolene med særlig ressurskrevende elever. Skolene beretter om høy voksentetthet og små til meget små grupper der opplæringen foregår. Skolene med særlig ressurskrevende elever understreker at noen elever er utagerende og derfor må skjermes fra andre elever hele eller deler av tiden, og at tilretteleggingen er meget omfattende. Skolene for nokså ressurskrevende elever beretter om høyere personaltetthet på skolen, men de skiller seg på hvordan de nyter seg av personalet og organiserer opplæringen.

Liten gruppestørrelse trekkes frem som et viktig tilretteleggingsaspekt for skolene for nokså ressurskrevende elever. Tidligere var det satt en maksgrense på gruppestørrelsen i den offentlige skolen, ikke mer enn 30 elever på studiespesialiserende og 15 elever på yrkesfag. Maksgrensen er tatt bort, men en kartlegging gjort av Rambøll for Utdanningsforbundet viser at den faktiske gruppestørrelsen på yrkesfag er i underkant av 15 elever og rundt 23 elever på studiespesialiserende.²³ Krokeide videregående skole er den eneste skolen for nokså ressurskrevende elever som rapporterer at de ikke benytter seg av mindre grupper. Briskeby operer med en gruppestørrelse med 8 elever, det vises til at dette er ideelt for god dialog blant elever med hørselsnedsettelse. Øvrebø har en gruppestørrelse på 10-12 elever.

Skolene for nokså ressurskrevende elever benytter seg ofte av miljøarbeidere eller sosialrådgivere. Skolene har valgt ulike løsninger, på noen skoler deltar disse i opplæringssituasjonen, på andre skoler er dette en ressurs som er tilgjengelig utenfor klasserommet. Et eksempel er at Øvrebø videregående skole har en sosialrådgiver per utdanningsprogram, som har kontor i nærheten av elevenes klasserom. En annen form for tilrettelegging er at kontaktlærerressursen utvides (Aglo).

Hvordan undervisningspersonell benyttes, kan også variere. Steinerskolen på Hedemarken, som er en skole for særlig ressurskrevende elever, benytter utelukkende pedagoger i assistentroller. Det innebærer at det er pedagoger som følger elevene gjennom dagen, noe som etter deres vurdering, maksimerer læringsutbytte og skaper stabilitet og forutsigbarhet for eleven. Her mener skolen at den skiller seg fra tilbudet i det offentlige.

Både skolene med særlig ressurskrevende elever og skoler med nokså ressurskrevende elever gjør pedagogiske tilpasninger i opplæringen. Skolene for nokså ressurskrevende elever beskriver opplæringen som tilpasset gruppens og den enkelte elevens behov, med vekt på alternative pedagogiske og tekniske virkemidler (eksempelvis lydbøker og tale til tekst), og fokus på mestringsopplevelser for elevene. Også skolene for særlig ressurskrevende elever, beretter om høy grad av individuell tilpassing. Opplæringen skjer ofte innenfor rammen av spesialundervisning, og tilpasses den enkelte elev med avvik fra ordinære læreplaner og mål, slik det kommer frem av sakkyndige vurdering og vedtaket om spesialundervisning. De fleste skolene for særlig ressurskrevende elever

²³ Utdanningsforbundet. Kartlegging av faktiske gruppestørrelser i videregående opplæring. Faktaark 2018:10 https://www.utdanningsforbundet.no/globalassets/var-politikk/publikasjoner/faktaark/3xfaktaark_ramboll/faktaark-2018.10.pdf

understreker også sin alternative pedagogiske tilnærming (steinerskolepedagogikken), som et ledd i tilretteleggingen av opplæringen. Et beslektet tiltak fra skolenes side er målrettet rekruttering av pedagoger og lærere med relevant kompetanseprofil. Dette gjelder begge kategoriene av skoler.

Noen skoler beskriver også fysisk tilpassing, herunder hvordan klasserommet er utformet (skole for nokså ressurskrevende elever), og bruk av særskilte rom for skjerming av den enkelte eleven (skoler for særlig ressurskrevende elever).

For elever ved Briskeby kan den tekniske tilretteleggingen for eksempel være undervisning i omgivelser med lite bakgrunnsstøy, og et klasserom som er utformet slik at elevene lett kan munnavlese hverandre og læreren, og trådløst mikrofonsystem og konsonantforsterker.

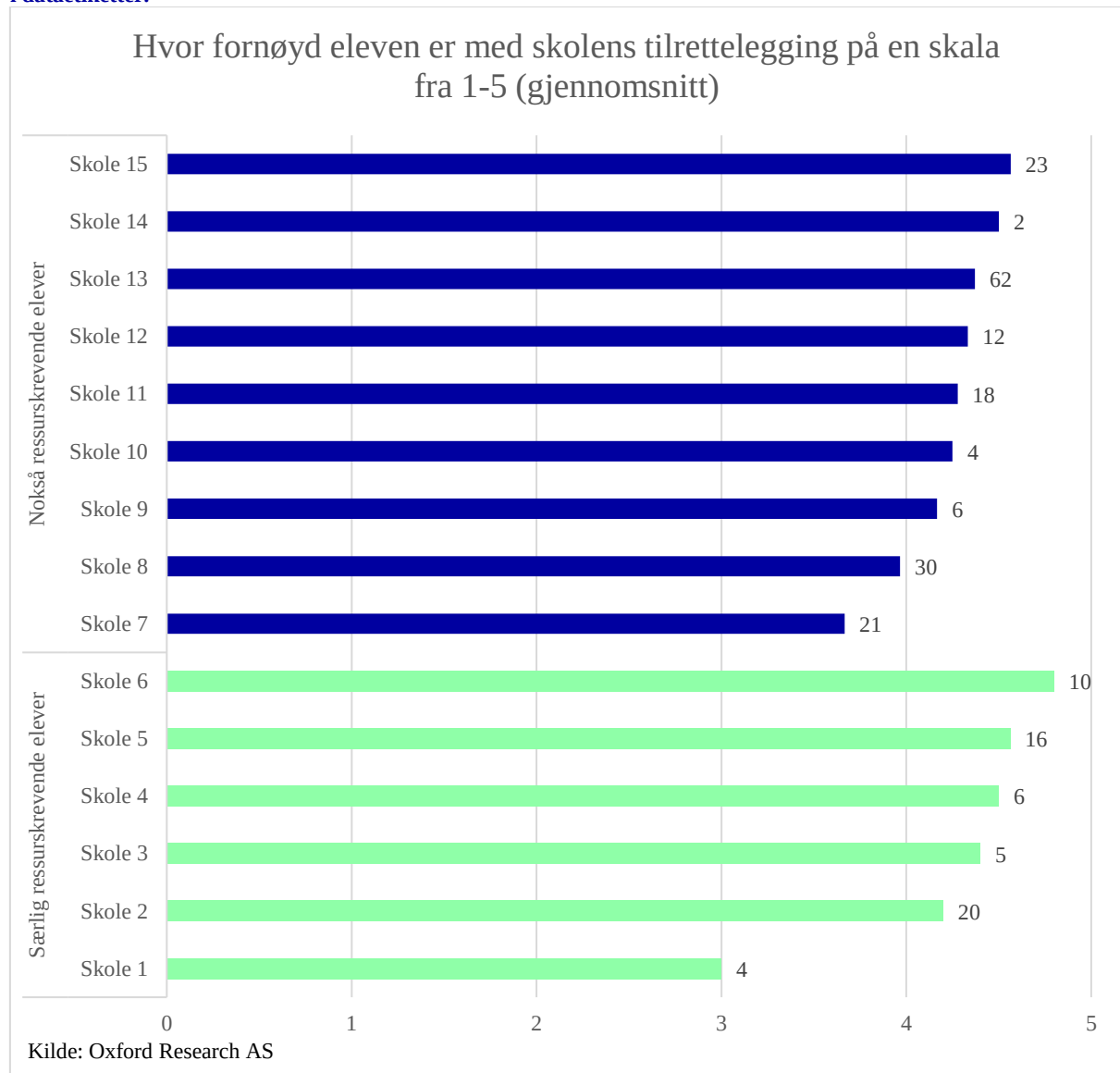
Videre driver skolene med omfattende (psyko-)sosial tilrettelegging for elevene. Både skolene for nokså ressurskrevende elever og skolene for særlig ressurskrevende elever nevner det, men kun skolene for nokså ressurskrevende elever utdyper det. Hovedsakelig gjelder det sosiale aktiviteter med målet om å skape trivsel, og bygge gruppetilhørighet. Andre tiltak er henting om morgenen eller faste samtaler med kontaktlærere, rådgiver eller miljøterapeut. En skole beretter om et bredt samarbeid med DPS, NAV og andre offentlige aktører, med hensikt om å gjøre eleven klar til å mestre flere aspekter ved livet, utover opplæringen.

Hvor fornøyd er eleven/ foresatte med skolens tilrettelegging?

Elevene er stort sett godt fornøyd med skolens tilrettelegging. Medianelevne på skoler for særlig ressurskrevende elever er «svært fornøyd» med skolens tilrettelegging, mens medianelevne på skoler for nokså ressurskrevende elever er «fornøyd». Det er noe variasjon mellom skolene innad i de to tilskuddssatsene. Størst variasjon er det i kategorien skoler for særlig ressurskrevende elever. På en skole er elevene i gjennomsnitt «noe fornøyd» samtidig som nesten alle elevene på en annen skole svarer at de er «svært fornøyd». Noen av forskjellene mellom skolene kan komme av tilfeldig variasjon knyttet til lav svarprosent på enkelte skoler.

Figur 19: Gjennomsnittssvar på spørsmål om hvor fornøyd eleven er med skolens tilrettelegging. Antall respondenter i dataetiketter.

Foresatte og elever ble også bedt om å utdype hvordan de vurderer skolens tilrettelegging.

Blant respondentene fra skoler for særlig ressurskrevende elever trekker flere fram et positivt menneskesyn blant de ansatte. Mye individuell tilrettelegging med fokus på struktur og livsmestring. «Skreddersydd» er også et ord som er fremhevet. Det at skolen tilpasser læring etter evner, og ikke omvendt, er også nevnt. Flere respondenter mener at vektleggingen av det sosiale mellom elevene i seg selv utgjør god tilrettelegging for elevene. En respondent nevner imidlertid at det er lite informasjon om tilretteleggingen, for eksempel innsikt i Individuell opplæringsplan (IOP) eller utviklingssamtale.

Det er størst variasjon i tilbakemeldingene fra elever/ foresatte fra skoler for nokså ressurskrevende elever, også innad på samme skole. Flere elever er svært fornøyd med tett oppfølging fra lærere og

andre ansatte, samtidig som andre gjerne skulle ønsket mer. En respondent skriver: «Mange som har behov for oppfølging, ønsker mer oppfølging, men det er kamp om resursene i det daglige». Andre skriver at de ikke har merket særlig til ekstra tilrettelegging, utenom høyere lærertetthet. Flere av elever uttrykker at skolen har forbedringspotensial når det gjelder tekniske og digitale løsninger.

3.4 Spesialundervisning

Det er opplæringsloven § 5-1, §5-3, § 5-4 og § 5-5 som legger føringer for vedtak om spesialundervisning. Friskolene skal følge denne loven slik som offentlige skoler. Det er hjemkommunen eller hjemfylket til eleven som skal sørge for at det blir utarbeidet sakkyndig vurdering og skal også fatte vedtaket.

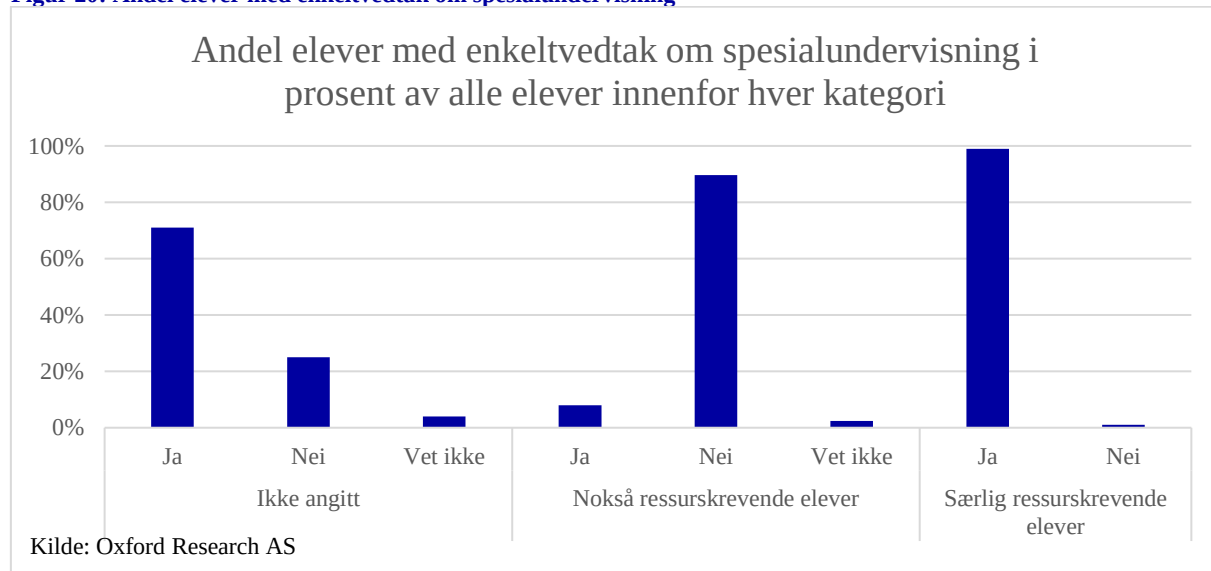
3.4.1 Omfang av spesialundervisning

Omfanget av elever som har et vedtak om spesialundervisning er stort, men skolene for nokså ressurskrevende elever og skolene for særlig ressurskrevende elever skiller seg relatert til andelen elever som har dette vedtaket. Dette hovedfunnet utdypes under.

Hvor mange elever har vedtak om spesialundervisning?

Vi har bedt skolene om å anslå andelen elever med enkeltvedtak om spesialundervisning i sitt tidligere utdanningsløp – altså *før* de startet ved bokstav f-skolen. Skolene for særlig ressurskrevende elever, estimerer at dette gjelder tilnærmet alle elevene. Blant skolene for nokså ressurskrevende elever, varierer estimatene. Flere svarer «10-20 prosent», men to skoler svarer henholdsvis 40 og 60 prosent. Skolene skriver at det ikke er krav om at elevene oppgir denne informasjonen, og at det er tilfeldig om informasjonen følger med elevens dokumentasjon. En skole for nokså ressurskrevende elever skriver: *«Dette er vanskelig å svare på, da de fleste elevene har en bakgrunn med mange påbegynte utdanninger og avbrudd. Elevene er i hovedsak voksne, slik at dokumentasjon ikke følger eleven.»*.

Vi har også bedt skolene om å fylle ut hvor mange elever som har et gyldig enkeltvedtak om spesialundervisning nå. Det er stor forskjell mellom skolene, avhengig av sats. 10 prosent av elevene ved skoler for nokså ressurskrevende elever har et enkeltvedtak om spesialundervisning. For elever på skoler for særlig ressurskrevende elever har bortimot alle elevene et enkeltvedtak om spesialundervisning.

Figur 20: Andel elever med enkeltvedtak om spesialundervisning

Det er stor variasjon innad i gruppen skoler for nokså ressurskrevende elever, når det gjelder prosentandelen elever som har et enkeltvedtak om spesialundervisning. På en skole har over 60 prosent av elevene et enkeltvedtak om spesialundervisning. På de andre skolene varierer dette mellom 0 og 20 prosent. Forskjeller kan komme av ulik praksis knyttet til vedtaksfattig, eller en heterogen elevsammensetting mellom de ulike skolene, vi diskuterer disse forskjellene ytterligere i 3.4.2.

Figur 21: Variasjon i andel elever med spesialundervisning

3.4.2 Rutiner knyttet til vedtak om spesialundervisning

Det er skoleeier som har myndighet til å fatte enkeltvedtak. Myndigheten til å fatte enkeltvedtak kan skoleeier delegere til rektor ved skolen. For elever på grunnskolen er det kommunen som er skoleeier. For videregående elever er det fylkeskommunen som er skoleeier.

Hvem fatter vedtaket om spesialundervisning?

Flertallet av elevene har enkeltvedtak om spesialundervisning fattet av fylkeskommunen, PPT eller skolen, som har fått delegert vedtaksmyndighet. Det er også rapportert at enkelte elever har enkeltvedtak fattet av Habiliteringstjenesten. Når PPT, habiliteringstjenesten og andre instanser er nevnt, kan dette komme av feilrapportering fra skolen side.

Hva innebærer et vedtak om spesialundervisning?

Det er svært ulik praksis knyttet til hva et vedtak om spesialundervisning innebærer, både i forhold til om det er et krav for at eleven skal få plass på skolen og om det utløser ytterligere midler fra kommune eller fylkeskommune.

Skolene for særlig ressurskrevende elever forstår i stor grad at et vedtak om spesialundervisning som innebærer utarbeidelsen av IOP og egne kompetansemål er et krav for at eleven skal falle inn under satsen særlig ressurskrevende. En skole forteller at fordi forskrift til friskoleloven både åpner opp for at *sakkyndig vurdering* («ei vurdering av søkjaren sitt behov for eit tilrettelagt opplæringstilbod») og annen *dokumentasjon* («dokumentasjon av diagnosen») kan gi eleven plass på skolen, har skolen forstått at denne setningen i forskriften åpner opp for å ta inn elever uten vedtak om spesialundervisning. Skolen har likevel sett seg nødt til å sette praksis til å utelukkende ta inn elever der det er sannsynliggjort at de vil få et vedtak, eller som allerede har et vedtak om spesialundervisning, fordi opplæringen og tilretteleggingen innebærer at eleven må ha unntak fra målene i læreplanen. På denne skolen vil det uten unntak bli utarbeidet et vedtak om spesialundervisning for hver elev, etter at eleven begynner på skolen.

Det er også variasjon innen gruppen av skoler for særlig ressurskrevende elever om et vedtak om spesialundervisning innebærer ekstra tilførsel av midler. For de fleste skolene for særlig ressurskrevende elever tilføres de ikke midler utover det som ligger i tilskuddssatsen. Signo grunn- og videregående skole har sagt i intervjuene at de ofte må søke ekstra midler fra kommune- og fylkeskommune når det er snakk om elever med svært store ressursbehov. Da er det ikke vedtaket om spesialundervisning eller sakkyndig vurdering som legges til grunn, men annen dokumentasjon.

På skolene for nokså ressurskrevende elever er det stor variasjon knyttet til om elever som trenger spesialundervisning utover den tilpassede undervisningen skolen tilbyr, er vanlig eller ikke, og hvorvidt et vedtak om spesialundervisning innebærer tilførsel av midler utover tilskuddssatsen. Flere skoler oppgir i intervjuene at de bevisst tar inn elever der det kan sannsynliggjøres at elevene kan fullføre med full kompetanse, og ikke vil trenge vedtak om spesialundervisning. En skole forteller at denne praksisen er i overenstemmelse med signaler fra fylkeskommunen, og at den kun får utarbeidet et vedtak om spesialundervisning i unntakstilfeller der skolen kan risikere å påføre seg store kostnader.

Andre skoler for nokså ressurskrevende elever, sier i intervjuene at spesialundervisning på deres skole foregår helt likt som i den offentlige skolen, og at dette ikke henger sammen med inntak. Det varierer om skolen får utbetalt ekstra midler til spesialundervisning, men etter endringer i Vestland fylkeskommune, oppgir de fleste skolene at de får disse midlene utbetalt. Samtidig ser vi at enkelte av skolene har tilpasset seg fylkeskommunene og kommunenes praksis på feltet, og tar inn elevgrupper

der flere av elevene sikter mot grunnkompetanse gjennom praksisbrev,²⁴ eller lære kandidatordningen istedenfor full yrkeskompetanse. Denne elevgruppa kan trenge ekstra oppfølging i forhold til de som sikter mot full yrkes- eller studiekompetanse. Støtte gjennom midler til spesialundervisning muliggjør dette.

3.5 Hvordan tilskuddsmidlene brukes

Dette delkapittelet presenterer funn knyttet til hva tilskuddsmidlene brukes til og sammenligner midlene som tilføres bokstav f-skolene med tilsvarende ordninger i den offentlige skolen.

3.5.1 Tilleggsvirksomheter

Skolene kan drive tilleggsvirksomheter etter hjemmel i § 7-1 eller § 2-2 i økonomiforskriften til friskoleloven. § 7-1 lister opp hvilke tilleggsvirksomheter skolen kan drive uten godkjenning fra Utdanningsdirektoratet, og §2-2 klargjør at skolen kan drive andre virksomheter om det søkes om det til Utdanningsdirektoratet.

Figur 22: Økonomiforskriften regulerer tilleggsvirksomhet

Om tilleggsvirksomhet ved skolene
§ 7-1. Tilleggsverksemd   Skolen kan, i tillegg til skoleverksemd, drive følgjande tilleggsverksemd: a) skolefritidsordning for elevar ved skolen og for eit mindretal som ikkje er elevar ved skolen   b) internat for elevar ved skolen   c) utleige av tenestebustader ved internatet for tilsette i skolen og utleige til andre i skoleferien   d) tilrettelegging i samband med godkjende samarbeidsprosjekt med utanlandske skolar   e) kantineverksemd som elevane eller skolen driv, og som gjeld for elevar ved skolen, samt utleige av lokale til slik verksemd   f) utleige av spesialrom når romma ikkje er i bruk, og utleigeverksemda ikkje er til hinder for skoleverksemda   g) utleige av skolelokala utanfor skoletida   h) praksisopplæring i samband med lærarutdanninga   i) lærebedrift for lærlingar i fag som er knytte til skoledrifta når dette er godkjent av fylkeskommunen   j) deltaking i tiltak som er initierte av det offentlege samt statlege satsingar knytte til skoleverksemd   k) administrasjon av skoleskyss for elevar ved skolen   l) tilrettelegging for privatisteksamen i utlandet.   Skolen kan òg søke om å drive anna tilleggsverksemd etter § 2-2.
Kilde: Økonomiforskriften til Friskoleloven

Tilleggsvirksomhetene som skolene driver, må samlet sett være selvfinansierte.

²⁴ Ifølge Utdanningsdirektoratet er målgruppa for praksisbrevordningen «elever fra grunnskolen som kan ha svake karakterer og høyt fravær, men som ikke har lærevansker eller særskilte opplæringsbehov».

Kilde: <https://www.udir.no/utdanningslopet/videregaende-opplaring/andre-varianter/praksisbrev/>

Hvilke tilleggsvirksomheter driver skolene?

I intervjuene har vi spurt skolene hvilke tilleggsvirksomheter de driver. De fleste skolene forteller at de ikke har noen tilleggsvirksomheter, men at det er vanlig at eierne av skolene også driver andre selskap/ stiftelser, som kan ses i sammenheng med øvrig drift på skolen.

Briskeby videregående skole forteller at de er eid av LHH, som også driver HLF Briskeby Kompetansesenter, men at kompetansesenteret og skolen er separate virksomheter. Kompetansesenteret har samme målgruppen som på Briskeby, men retter seg mot elever som går på skoler andre steder i landet.

Abr videregående skole driver ingen tilleggsvirksomheter, men stiftelsen Karmsund Abr senter driver et hybelhus som elevene bor i. Hybelhuset er dermed adskilt fra skolens drift.

Steinerskolen på Hedemarken tilbyr skolefritidsordning. For eldre elever (fra 8. klasse) på den helsepedagogiske skolen, tilbyr skolen også tilsyn etter skolen. Driften finansieres ved at kommunen kjøper plass. Skolen arrangerer også skoleskyss, men det er foreldrene som søker kommune eller fylkeskommune. De helsepedagogiske elevene driver også en liten kantine.

Hop videregående skole driver også kantinevirksomhet, og det serveres enkel frokost til ansatte og elever.

Øvrebø videregående skole forteller at skolen som eget rettssubjekt ikke driver andre tilleggsvirksomheter. Øvrebø opplæringskontor AS tilbyr lærlingplass. Opplæringskontoret driver også skoleskyssvirksomhet og barnehage.

Krokeide videregående skole opplyser i intervjuet at internat og kantine er en integrert del av skolen og derfor ingen tilleggsvirksomhet. Elevtilskuddet og internattilskuddet fullfinansierer driften på skolen. Momo Waldorfskole, Soon sjøskole og Seiersborg videregående skole opplyser også at de ikke driver noen tilleggsvirksomheter.

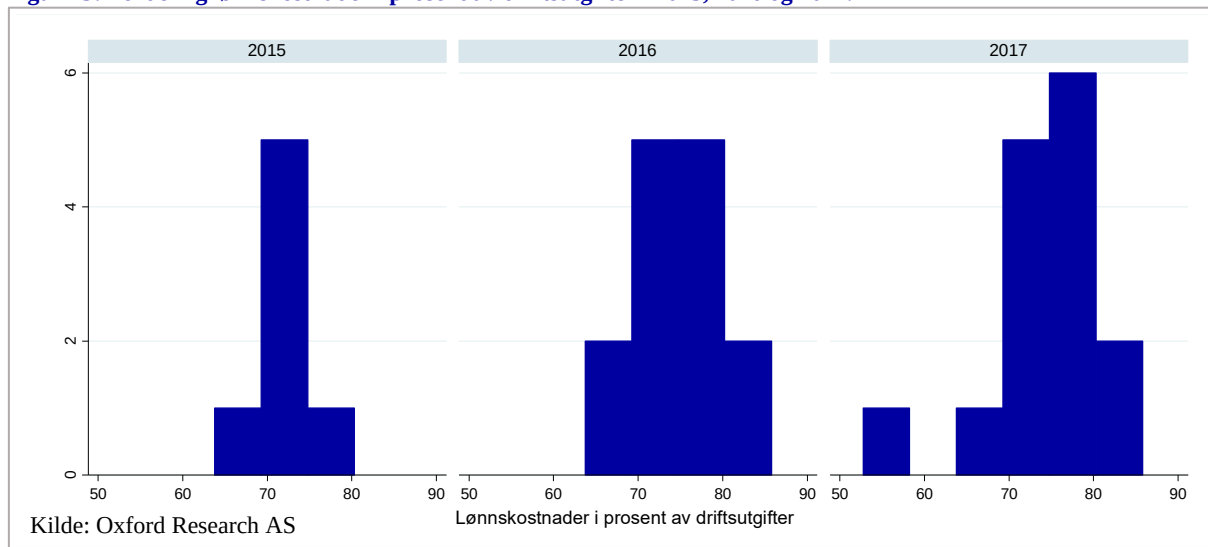
3.5.2 Hva skolene bruker tilskuddsmidlene på

Her presenteres kort regnskapstall hentet fra regnskapsregisteret. Vi viser utgiftspostene og årsresultat for skolene som har registrert regnskap (skoler som er organisert som aksjeselskaper), og presenterer kort hvilke typer stillinger skolene har tilgang til, utover undervisningspersonellet og administrative stillinger.

Hva er de største utgiftspostene til skolene?

Skolene forteller i intervjuene at de i hovedsak benytter tilskuddsmidlene til å utbetale lønn. Dette funnet bekreftes i regnskapstallene til skolene. Lønnskostnader utgjør fra rundt 70 til 80 prosent av driftsutgiftene. Figuren viser at fordelingen på denne variabelen varierer mellom 2015-2017, men gjennomsnittet ligger rimelig stabilt.

Figur 23: Fordeling lønnskostnader i prosent av driftsutgifter i 2015, 2016 og 2017.

Skolene ble bedt om å utdype ytterligere hva de benyttet tilskuddsmidlene til i intervjuene. De fleste skolene beskriver hvilke ansatte de har i tillegg til ordinær drift. Mer om hvilke ansatte skolene har, og skolenes sosialmedisinske støtteapparat, finnes i neste underoverskrift.

Flere av skolene forteller at utgifter til husleie og til bygg er en vesentlig kostnad. Når skolen må etablere nye bygg for å kunne drive opplæring i yrkesfag innebærer dette større kostnader for skolene. Noen skoler leier bygg fra stiftelsen som eier skolen eller fra andre ideelle organisasjoner. En skole opplyser om at skolen drives på rektors egen eiendom. Mange av skolene ytret i intervjuene at de synes dagens ordning med husleiestøtte burde revurderes og utvides.

Utgifter til teknisk utstyr utgjør ikke en stor del av de samlede utgiftene til skolene. Noen skoler forteller om høyere utgifter i forbindelse med fagfornyelsen og at enkelte videregående linjer, slik som teknikk og industriell produksjon (TIP), krever mye utstyr. Briskeby forteller at deres hørselstekniske utstyr var noe de brukte forholdsvis lite av tilskuddsmidlene til, både fordi de kunne få kvantumsrabatt og finansiert det som gave fra Hørselshemmedes landsforbund.

Hvilke ansattressurser og støtteapparat har skolene?

Samtlige skoler har ansatt spesialpedagoger. Videre har samtlige skoler tilgang til helsesykepleiere. De fleste skolene har imidlertid ikke *ansatt* helsesykepleiere, men benytter seg av eksterne. 3 skoler (2 skoler for nokså ressurskrevende elever og 1 skole for særlig ressurskrevende elever) har ansatt egne helsesykepleiere. Utover det, finner vi følgende stillinger ved skolene:

- én eller flere spesialpedagogiske rådgivere (8 skoler for nokså ressurskrevende elever og 4 skoler for særlig ressurskrevende elever)
- sosialpedagogisk rådgiver (1 skole for nokså ressurskrevende elever)
- karriereveileder(e) ansatte ved skolen (6 skoler for nokså ressurskrevende elever og 3 skoler for særlig ressurskrevende elever), eller tilgang til ikke-ansatte karriereveiledere (1 skole for nokså ressurskrevende elever)
- miljøarbeider(e) som er ansatt ved skolen (5 skoler for nokså ressurskrevende elever og 2 skoler for særlig ressurskrevende)

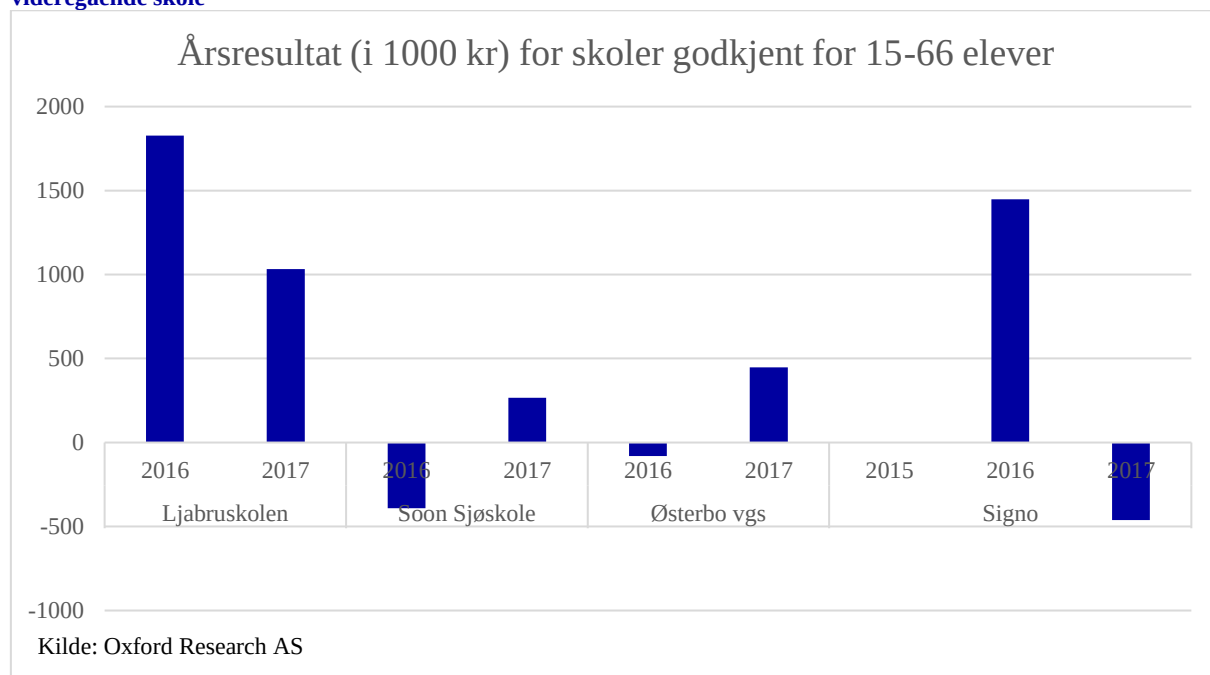
Andre ressurser enkelte skoler oppgir at de har ansatt er: barne- og ungdomsarbeidere, kirofonetikere, audioingeniører og audiopedagoger, musikkpedagoger, elevassistenter, psykologer, helseeurytmister, og sykepleiere.

Driver skolene med overskudd?

Ifølge økonomiforskriften til friskoleloven, kan skolen velge å disponere inntil 25% av overskuddet til skolens egenkapital. Overskudd utover 25% av totalt inntektgrunnlag må betales tilbake til Utdanningsdirektoratet. Skolene forteller i intervjuene at de benytter denne ordningen til å spare opp til større investeringer i bygg, og som buffer hvis de ikke har nok søkere et år, eller hvis enkelte elever vil trenge ekstra oppfølging og skjerming fra medelever (som krever ekstra personell). Det nevnes også at enkelte elever er mer ressurskrevende enn skolene først antok ut ifra dokumentasjonen, og at overskuddet dermed kan benyttes til å dekke inn slike merkostnader.

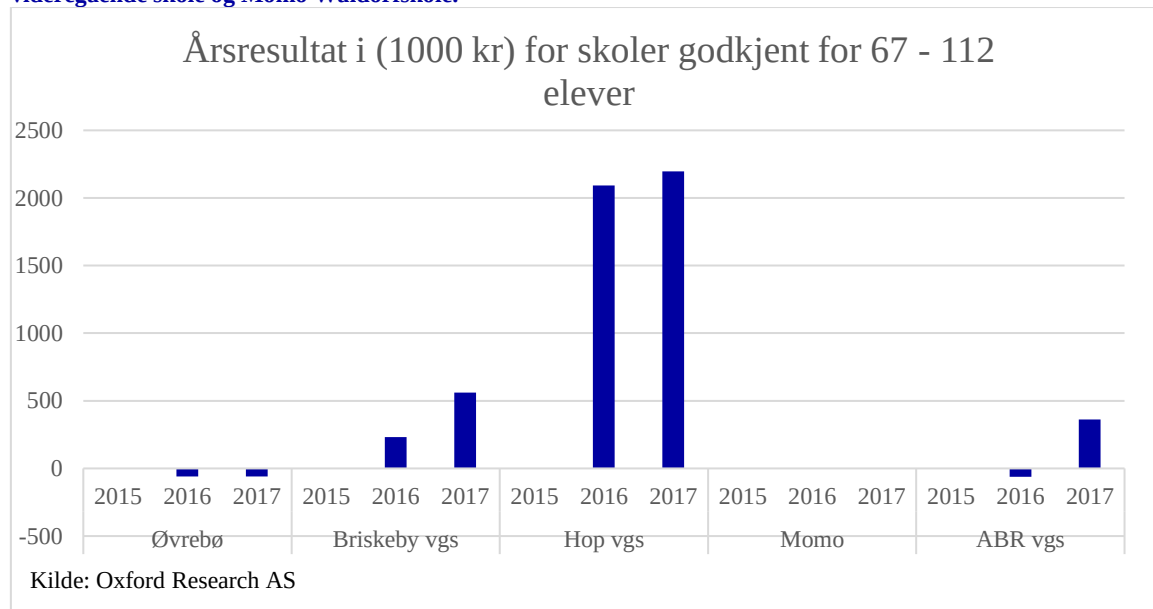
Vi presenterer under årsresultat (i 1000 kr) for skolene for årene 2015 til 2017. Skolene er gruppert etter elevtallgodkjenning. De fleste skolene går med overskudd. Jo flere elever skolene har godkjenning for, desto oftere går skolene i overskudd, og desto større overskudd. En skole utpeker seg på størrelsen på overskuddet; Krokeide videregående skole.

Figur 24: Årsresultat i 1000 kr for Ljabruskolen, Soon Sjøskole, Østerbo videregående skole og Signo grunn- og videregående skole

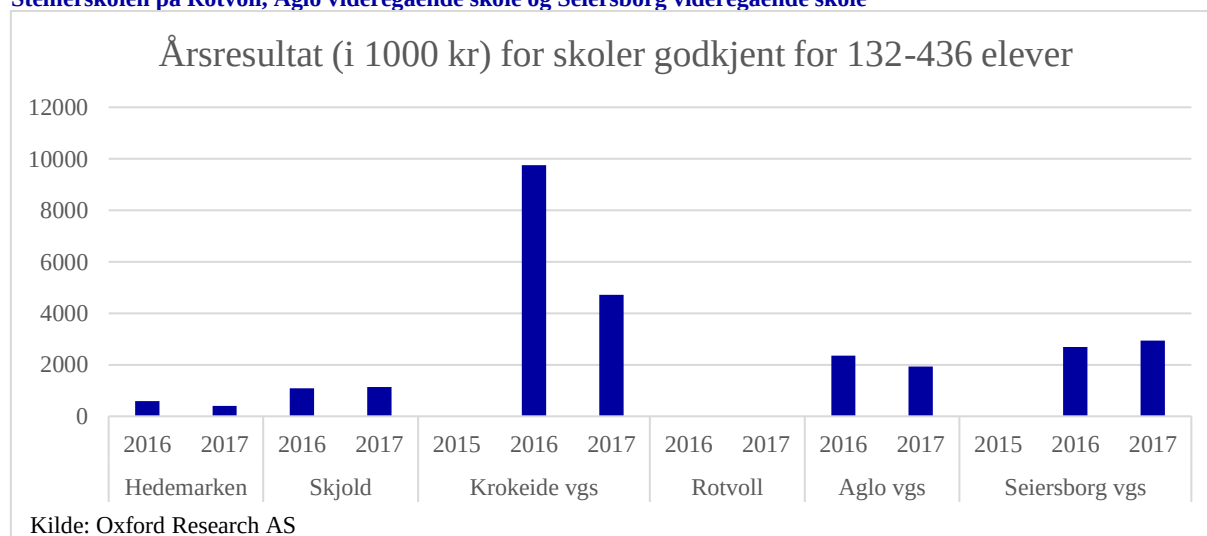

Figur 25: Årsresultat for Abr videregående skole, Øvrebø videregående skole, Briskeby videregående skole, Hop videregående skole og Momo Waldorfskole.

Figur 26: Årsresultat for Steinerskolen på Hedemarken, Steinerskolen på Skjold, Krokeide videregående skole, Steinerskolen på Rotvoll, Aglo videregående skole og Seiersborg videregående skole

3.5.3 Skoler som er godkjent for både ordinære elever og funksjonshemmede elever

5 av 15 skoler er godkjent både for ordinære elever og funksjonshemmede elever.

Hvordan styrer skolene tilskuddet og organiserer opplæringen, når skolen er godkjent for både ordinære elever og funksjonshemmede elever?

Av skolene for særlig ressurskrevende elever er Steinerskolen på Hedemarken, Steinerskolen på Skjold, Steinerskolen på Rotvoll og Momo Waldorfskole, godkjent for både ordinære friskoleelever og

for bokstav f-elever. Momo Walfordskole tar i dag kun inn elever etter friskoleloven § 2-1 f. Av skolene for nokså ressurskrevende elever er Aglo videregående skole godkjent for begge elevgrupper.

I intervju med Aglo videregående skole oppgis at det ikke praktiseres et skille mellom de to elevgruppene, og at elevene går i samme klasse. Elevene trenger selv ikke være klar over at deres skoleplass er finansiert etter § 2-1 a eller § 2-1 f, selv om de ved innsøking har krysset av at de har «ekstra behov for oppfølging, (f.eks. kronisk sykdom), privatskoleloven §2-1f»²⁵, og at de har dokumentert dette, jf. formulering i søknadsskjema: «Søkere med behov for oppfølging MÅ sende med uttalelse fra sakkyndig instans som PPT, sykehus, lege, NAV osv.» Skillet mellom elever med skoleplass etter § 2-1 a med spesialundervisning og elever med skoleplass etter § 2-1 f med spesialundervisning, går ut på at de førstnevnte ofte får assistenttimer, mens de sistnevnte får ekstra kontaktlærerressurser og hjelp fra miljøarbeidere. Økonomisk går skillet ut på at fylkeskommunen ikke vil utbetale ekstra midler til spesialundervisning for elevene som får tilskudd etter § 2-1, hvis vedtaket tilsier et mindre timetall enn det som skolens godkjenning innebærer. I tillegg går skillet på type utfordringer eleven har, det er mer angstproblematikk blant elevene som har plass etter § 2-1, som innebærer mye bistand utenom undervisningssituasjonen.

Steinerskolen på Hedemarken praktiserer en skole-i-skole løsning. Elevene søker seg til den helsepedagogiske skolen, som er Steinerskolepedagogikkens spesialiserte tilbud for elever med spesielle behov. I første klasse går elevene sammen med førsteklasingene i det ordinære Steinerskoletilbudet. Dette gjøres for å skape klassetilhørighet. Ettersom elevene blir eldre, og har mindre utbytte av å bli i klassen, tas elevene ut i grupper med den helsepedagogiske skolen. På ungdomstrinnet og på videregående, er elevene nesten utelukkende på den helsepedagogiske skolen. Plassene på helsepedagogisk skole er reservert barn med en psykisk funksjonshemming. Det oppgis at lærerne de siste årene, i størst mulig grad jobber i den helsepedagogiske skolen, men at det også er lærere som jobber på storskolen, men underviser i enkelte håndverk på den helsepedagogiske skolen.

Steinerskolen på Skjold praktiserer tilsvarende løsning på grunnskolen. På videregående trinn har skolen kun plasser på den helsepedagogiske skolen. Det fortelles at det ikke er vanlig å gå over fra den helsepedagogiske grunnskolen til den helsepedagogiske videregående skolen, fordi dette dreier seg om tilbud for ulike grupper. For begge grupper forutsetter skoleplass anbefaling om spesialundervisning fra PPT, og vedtak om dette fra fylkeskommunen etter inntak. På den videregående helsepedagogiske skolen er det ofte snakk om elever som ikke har kognitive utfordringer, men har lang fraværshistorikk og psykiske utfordringer.

Steinerskolen på Rotvoll har historisk praktiserer tilsvarende løsning som Steinerskolen på Hedemarken, men siden skolen for øyeblikket kun har en håndfull bokstav f-elever, blir disse værende i sitt klassetrinn gjennom hele skolegangen. Tilskuddsmidlene nyttes til at elevene det gjelder har en assistent gjennom hele skoledagen.

²⁵ Formulering hentet fra søknadsskjema tilgjengelig på nettsiden til Aglo videregående skole.

3.5.4 Midler til den offentlige skolen

Skolene godkjent etter friskoleloven § 2-1 f tilføres 100 prosent av en sats per elev, ettersom skolen er godkjent for nokså ressurskrevende elever eller særlig ressurskrevende elever. Skolene får også et øremerket tilskudd til læremidler. I 2019 er tilskuddet for nokså ressurskrevende elever kr. 336 200 og for særlig ressurskrevende elever kr. 543 200.

Tilskuddssatsen er betydelig høyere enn det ordinære friskoler tilføres for en elev uten behov for spesialundervisning, men sammenlignet med fylkeskommunale utgifter til den samme gruppa på videregående skole er bildet mer nyansert.

Hvordan er størrelsen på tilskuddet sammenlignet med kostnadene knyttet til en ordinær elev i den offentlige skolen eller ordinær friskole?

Vi sammenligner først tilskuddssatsen som tilføres skolene for hver elev med satsen som tilføres offentlige skoler og andre friskoler for ordinære elever. Det vil si elever uten behov for spesialundervisning og omfattende tilrettelegging.

Tilskuddssatsen til ordinære friskoler beregnes med utgangspunkt i kostnadene for de offentlige skolene. Kommunene og fylkeskommunene rapporterer regnskapstall i KOSTRA. Eventuelle øremerkede midler skolene får når tilskuddene finansierer oppgaver som kun er i den offentlige skolen, eller som det blir gitt tilsvarende øremerkede tilskudd til for de frittstående skolene, trekkes fra de totale inntektene.²⁶ Tilskuddet gir en høyere sats for X antall elever, og en lavere sats for hver elev ved skolene over denne grensen. Ordinære friskoler får tilskudd tilsvarende 85 prosent av tilskuddssatsen (i motsetning til skolene godkjent etter friskoleloven § 2-1 f, som får 100%), og har mulighet til å ta inn skolepenger for de resterende 15 prosent. For 2019 var tilskuddssatsene for ordinære friskoler som driver grunnskoler, som vist i tabellen nedenfor:

Tabell 12: Tilskuddssatser til andre friskoler enn bokstav f-skoler

Trinn	Til og med 47 elever	Fra og med 48 elever
Barnetrinnet	kr. 175 300	kr. 70 700
Ungdomstrinnet	kr. 183 900	kr. 74 200
Kilde: Utdanningsdirektoratet		

For videregående skoler vil tilskuddssatsen variere etter studieretning. I 2019 lå denne mellom kr. 127 000 og kr. 184 000 per elev.

Tilskuddssatsene for de ordinære friskolene gir et bilde av hva det i gjennomsnitt koster å drive den offentlige skolen.²⁷ Det er kommunene og fylkene som bestemmer valg av finansieringsmodellen for sine respektive skoler. Satsen i Tabell 12: **Tilskuddssatser til andre friskoler enn bokstav f-skoler** og satsen til videregående friskoler, tar ikke innover seg kostnader til spesialundervisning og opplæring for språklige minoriteter. Dette skal dekkes av kommunen og fylkeskommunen.

²⁶ Udir. Tilskuddsgrunnlaget på bakgrunn av KOSTRA. <https://www.udir.no/globalassets/filer/regelverk/tilskudd/satser/satser-2019/beregning-satser-frittstaende-grunnskoler-2019.pdf>. Lest 11.09.2019

²⁷ I tillegg til tilskuddet avsatt på kapittel 228 post 70 og 71 i statsbudsjettet

Hvordan dekkes offentlige skolars utgifter til den samme elevgruppen?

Den offentlige skolen praktiserer ulik organisering av finansiering av elever med ekstra behov for tilrettelegging på fylkesnivå. Vi har intervjuet de fylkeskommunene som friskolene for funksjonshemmede befinner seg i, for å kunne sammenligne midlene som tilføres den offentlige skolen for en elev med nedsatt funksjonsevne, med de som tilføres friskolene for funksjonshemmede.

Finansieringsmodellene i fylkeskommunene lener seg i stor grad på gruppering av elevene det gjelder. En måte å gruppere elever som trenger ekstra tilrettelegging, er etter paragrafen i forskrift til opplæringsloven som eleven blir tatt inn på. Tekstboksen nedenfor tar for seg disse.

Figur 27: Forskrift til opplæringsloven om inntak

Om inntak til Vg1 for elever med funksjonsnedsettelse og/ eller lærevansker i den offentlige skolen.

Inntak til vg1 for elever med funksjonsnedsettelse eller lærevansker er lagt frem i Forskrift til Opplæringsloven.

§ 6-15. Fortrinnsrett til eit særskilt utdanningsprogram

Kan gi fortrinnsrett for elever med vedtak om spesialundervisning til et gitt utdanningsprogram, gitt at valget av utdanningsprogram har svært mye å si for muligheten søkeren har til å fullføre videregående opplæring med yrkes- eller studiekompetanse.

§ 6-17. Fortrinnsrett for søkjarar med sterkt nedsett funksjonsevne

Søkere med rett til spesialundervisning og som har sterkt nedsett psykisk eller fysisk funksjonsevne kan søke under denne paragrafen. Søkeren må på grunn av den nedsatte funksjonsevna ha et særlig behov for å bli tatt inn på en skole som er særskilt tilrettelagd. Søkeren må dokumentere dette. Søkeren har rett til å bli tatt inn på en av tre utdanningsprogram.

§ 6-22. Søkjarar som har rett til spesialundervisning, og som manglar vurdering med karakter i meir enn halvparten av faga

For elever med rett til spesialundervisning etter Opplæringslova § 5-1, og som mangler karakterer i mer enn halvparten av faga vil inntak skje på individuelt grunnlag ut fra en vurdering etter skjønn. Søkeren har rett til å bli tatt inn på en av tre utdanningsprogram.

Kilde: Forskrift til opplæringsloven

Vi presiserer at det varierte hvor godt fylkeskommunene kjente til elevgruppen som går på bokstav f-skolene. Følgelig varierer det også hvorvidt fylkeskommunene kunne foreta en sammenligning av bokstav f-eleven med elever som tas inn i offentlig skole etter paragrafene i forskrift til opplæringsloven.

Noen fylkeskommuner har god kjennskap til hvilken elevgruppe bokstav f-skolene tar inn, og hvilket tilbud elevene hadde fått i den offentlige skolen. Vi spurte flere av informantene direkte om det var deres inntrykk at midlene som de offentlige skolene ble tilført var av samme størrelse som bokstav f-skolene ble tilført, for tilsvarende elevgruppe. Informantene som sammenliknet elevgruppene, mente at størrelsen på midlene samsvarer.

Agder fylkeskommune

Det er utarbeidet en ny finansieringsmodell etter at Aust-Agder og Vest-Agder har slått seg sammen. Elever som er tatt inn etter § 6-22 i forskrift til opplæringsloven, tilfører skolen kr. 210 000 per elev. Denne satsen forutsetter en gruppestørrelse på åtte elever. Elever som er tatt inn etter § 6-17 i forskrift til opplæringsloven, tilfører skolen det dobbelte beløpet, fordi eleven blir plassert i en gruppe på fire elever. Tilskuddet følger eleven og ikke gruppen, etter den nye modellen.

Rogaland fylkeskommune

Estimatene gjelder for alle utdanningsprogram utenom studiespesialisering, det vil si alle utdanningsprogram med timetall på 35 i uka. For elever som går for grunnkompetanse i egen gruppe, det vil si elever som sannsynligvis er tatt inn etter § 6-22, tilføres skolene kr. 295 000 per elevplass. For multifunksjonshemmede elever med svært store tilretteleggingsbehov med organiseringsform hverdagslivstrening, tilføres skolen kr. 900 000 per elevplass (kr. 845 000 for studiespesialisering).

For elever med psykisk utviklingshemming og store tilretteleggingsbehov og store lærevanser med organiseringsform arbeidstrening, tilføres skolen kr. 400 000 per elevplass (kr. 356 000 for studiespesialisering).

Kostnadene per elev er beregnet ut fra gruppestørrelse og bemanningsnorm i de ulike tilrettelagte tilbudene. For arbeidstrening legges det til grunn 1,85 pedagog og 0,8 miljøpersonale per gruppe. Det har en årlig kostnad på kr. 2 mill. per gruppe. Vanlig gruppestørrelse er 5 elever – derav stykkpris på kr. 400.000. Hverdagslivstrening har den høyeste bemanningen med 2,85 pedagog og 2,6 miljøpersonale per gruppe, som utgjør kr. 3,6 mill. Med en gruppestørrelse på fire elever gir det en stykkpris på kr. 900.000. Grunnen til denne bemanningsnormen er at mange elever har behov for pleie og stell i tillegg til opplæring. Bemanningsnorm for grunnkompetanse i egen gruppe er 1,85 pedagog og 1,6 miljøpersonale, som utgjør en årlig kostnad på kr. 2,36 mill. Vanlig gruppestørrelse er åtte, og «stykkprisen» blir da kr. 295 000.

De tre tilrettelagte opplæringstilbudene ovenfor forutsetter at elevene har rett til spesialundervisning. For elever med grunnkompetanse i egen gruppe og elever med organisasjonsform hverdagslivstrening, vil elevene nesten uten unntak ha individuell opplæringsplan (IOP) i alle fag – og målet etter videregående opplæring er enten varig tilrettelagt arbeid eller dagsenter i kommunen. Målet for elevene med organiseringsform arbeidstrening er tilrettelagt arbeid eller «hjelparbeider» med grunnkompetanse etter videregående opplæring. Grunnkompetanseelevene har ofte IOP i alle fellesfag, men kan følge ordinære læreplanmål i enkelte programfag.

Buskerud fylkeskommune

Ordningen var under intervjuetidspunktet til revidering grunnet fylkessammenslåing. Bærebjelken i ordningen er tilføring etter grunnskolepoeng, ca. kr. 35 000 for denne elevgruppa. Jo færre grunnskolepoeng, desto høyere sum tilføres de videregående skolene per elev. Skolene overføres i tillegg en tilleggssats etter om eleven har fritak fra læreplanen som følge av et vedtak om spesialundervisning. Denne tildelingen ligger på kr. 160 000 pr. elev. Noen elever med svært stort behov utløser kr. 380 000 i tillegg til kr. 160 000.

Hedmark fylkeskommune

Hedmark fylkeskommune operer ikke med stykkprisfinansiering og gjør derfor ingen kategorisering av elevene. Ekstra midler til ekstra ressurskrevende elever tilføres som øremerkede midler, av og til også gjennom gruppetildeling. Det anslås at for de tyngste elevene tilføres skolene et beløp i millionklassen. Elever som kan sammenlignes med de som går på den helsepedagogiske Steinerskolen på Hedmarken anslås at koster fylkeskommunen mellom kr. 300 000 og kr. 600 000.

4. Vedlegg

4.1 Omfang av samarbeidet med andre aktører

Samarbeid om inntak av elever

Tabell 13: Samarbeid om inntak

I hvor stor grad samarbeidet skolene med disse offentlige aktørene om inntak av elever	Antall svar	Antall «I stor grad»
PPT	15	8
BUP	13	4
Fylkeskommunen	12	3
Kommunen	8	3
Barnevernet	6	0
Avgiverskole	3	2
Fastleger	3	1
NAV	3	0
Politi	2	0
DPS	1	0
Frambusenteret	1	1
Habiliteringstjenesten	1	0
HLF Briskeby rehabilitering og utadrettede tjenester as	1	0
Kriminalomsorgen	1	0
NBHP (Nasjonal behandl.tj for hørsel og psykisk helse)	1	0
NKDB (Nasjonal kompet.tj for døvblinde)	1	0
SMP	1	0
Statped	1	0
Trondsletten senteret (lokal institusjon)	1	1
Kilde: Oxford Research AS		

Samarbeid om opplæringen

Tabell 14: Samarbeid om opplæringen

I hvor stor grad samarbeidet skolene med disse offentlige aktørene om opplæring	Antall svar	Antall «I stor grad»
PPT	15	10
BUP	13	3
Fylkeskommunen	11	2
Kommunen	8	4
Barnevernet	6	1
Avgiverskole	3	0
Fastleger	3	0
NAV	3	0
Politi	2	0
DPS	1	0
Frambusenteret	1	1
Habiliteringstjenesten	1	1
Kriminalomsorgen	1	0
NBHP (Nasjonal behandl.tj for hørsel og psykisk helse)	1	0
NKDB (Nasjonal kompet.tj for døvblinde)	1	0
Trondsletten senteret (lokal institusjon)	1	1
Kilde: Oxford Research AS		

Samarbeid om overgang til videre studier eller arbeid

Tabell 15: Samarbeid om videre studier eller arbeid

I hvor stor grad samarbeidet skolene med disse offentlige aktørene om overgang til videre studier eller arbeid	Antall svar	Antall «I stor grad»
PPT	15	7
BUP	13	2
Fylkeskommunen	13	5
Kommunen	8	2
Barnevernet	5	0
Fastleger	3	0
NAV	3	0
Avgiverskole	2	0
Politi	2	0
DPS	1	0
Frambusenteret	1	1
Habiliteringstjenesten	1	0
HLF Briskeby rehabilitering og utadrettede tjenester as	1	0
Kriminalomsorgen	1	0
NBHP (Nasjonal behandl.tj for hørsel og psykisk helse)	1	0
NKDB (Nasjonal kompet.tj for døvblinde)	1	0
Trondsletten senteret (lokal institusjon)	1	1
Kilde: Oxford Research AS		

4.2 Hva slags erfaring har elevene med den offentlige skolen?

Tabell 16: Spørreundersøkelse til elever og foresatte – hvorvidt eleven har gått på en annen skole før bokstav f-skolen. Antall og andel (prosent)

Svar-alternativer	Nokså ressurs-krevende elever		Særlig ressurs-krevende elever		Grunnskole - barnetrinnet		Grunnskole – ungdoms-trinnet		Videre-gående skole	
	n	Pros.	n	Pros.	n	Pros.	n	Pros.	n	Pros.
Nei, kun på friskolen	3	1,5	15	25,0	9	64,3	5	20	4	1,8
Ja, deler av barnetrinnet	3	1,5	16	26,7	4	28,6	4	16	11	4,9
Ja, hele barnetrinnet	12	5,9	11	18,3	1	7,1	11	44	11	4,9
Ja, deler av ungdoms-trinnet	8	3,9	4	6,7	0	0,0	4	16	8	3,6
Ja, hele ungdoms-trinnet	73	35,8	10	16,7	0	0,0	0	0	83	36,9
Ja, deler av videregående	66	32,4	1	1,7	0	0,0	0	0	67	29,8
Ja, hele videregående	33	16,2	2	3,3	0	0,0	0	0	35	15,6
Vil ikke svare	6	2,9	1	1,7	0	0,0	1	4	6	2,7
Kilde: Oxford Research AS										

OXFORD RESEARCH

Denmark

Oxford Research A/ S
Falkoner Allé 20
2000 Frederiksberg
office@oxfordresearch.dk

Norway

Oxford Research AS
Østre Strandgate 1
4610 Kristiansand
post@oxford.no

Sweden

Oxford Research AB
Norrandsgatan 11
111 43 Stockholm
office@oxfordresearch.se

Finland

Oxford Research Oy
Fredrikinkatu 61a, 6krs.
00100 Helsinki
office@oxfordresearch.fi

Baltics/ Riga

Oxford Research Baltics SIA
Elizabetes iela 51-12
LV-1010, Rīga
info@oxfordresearch.lv

Belgium/ Brussels

Oxford Research c/ o
ENSR 5. Rue Archimède
Box 4, 1000 Brussels
office@oxfordresearch.eu